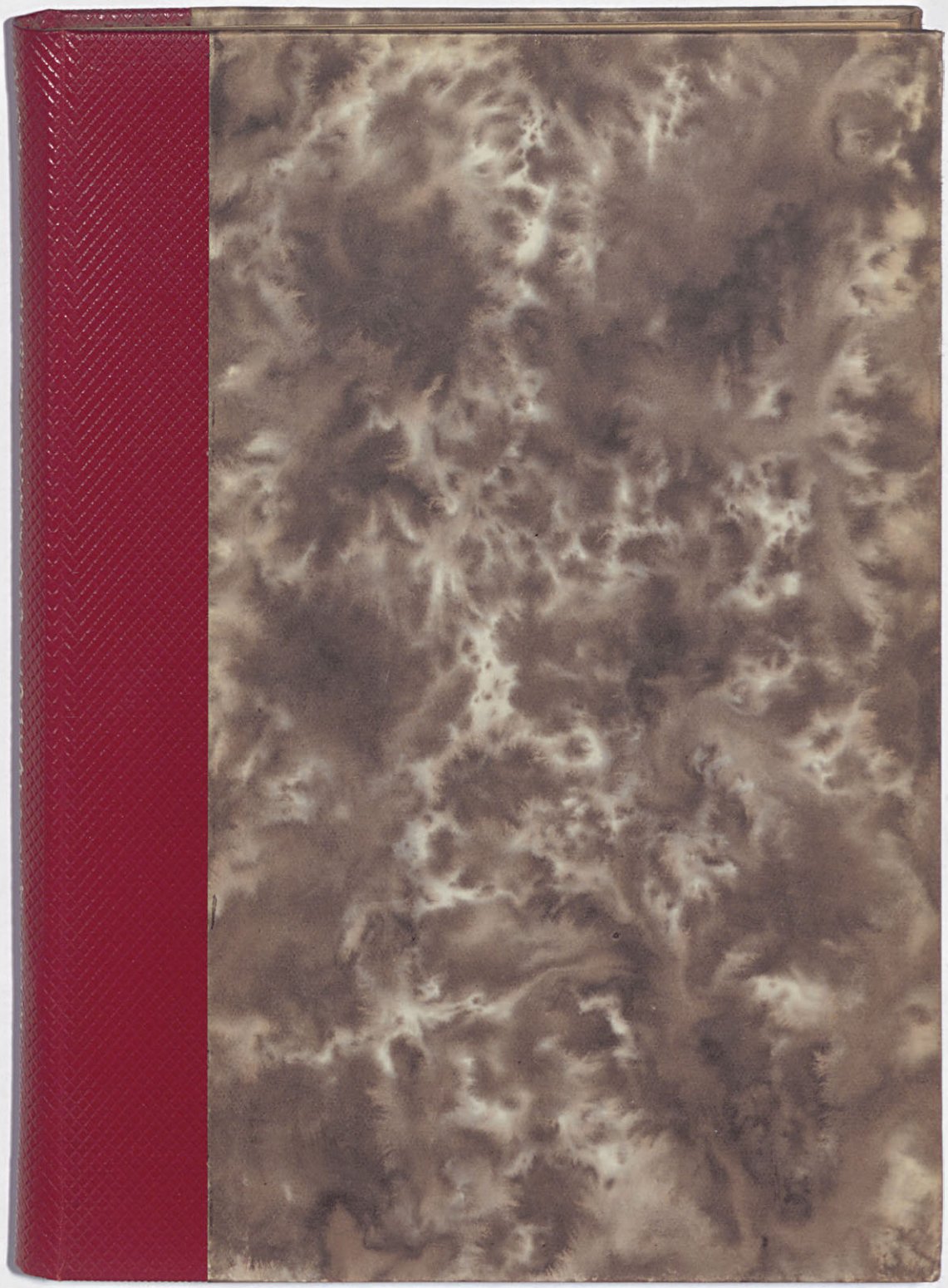

Debreceni Egyetem
Egyetemi es Nemzeti Konyvtar
0 000017 065399

A
RÖGTÖNBÜNTETŐ ELJÁRÁS
1848-ig

Dr. NAGY KÁROLY

„KULTURA" NYOMDAVÁLLALAT ZALAEGERSZEG.
1927.

A szerzőtől megjelent:

1. A csornai ellenforradalom I. kiadás 1924.
2. A csornai ellenforradalom II. kiadás 1926.
3. Az alsólendvai ellenforradalom 1925.
4. A Vármegye házasit 1926.
5. A rögtönbüntető eljárás 1848-ig, 1927.

A
RÖGTÖNBÜNTETŐ ELJÁRÁS
1848-ig

Dr. NAGY KÁROLY

„KULTURA" NYOMDAVÁLLALAT ZALAEGERSZEG.
1927.

128101

MINDEN JOG FENNTARTVA.
SZERZŐ KIADÁSA.

DEGRÉ MIKLÓS

dr. kir. kuriai bíró úr Őnagyméltóságának,
a budapesti kir. itélőtábla elnökének
ajánlja mély tisztelettel
a Szerző.

Dr. Nagy Károly, kir. törvényszéki jegyző urnak, a pozsonyi Erzsébet tud. egyetem egykori kedves hallgatómnak, a rögtönbüntető biráskodás multjáról irt értékes művét örömmel és melegen ajánlom a magyar büntető eljárás történeti kifejlődése iránt érdeklődőknek, különösen a büntető igazságszolgáltatás gyakorlati munkásainak szives figyelmébe és támogatásába.

A nemzetünket ért szörnyü megpróbáltatás jó időre kedvüket szegte a fiatalabb jogásznemzedék buvárkodó és irói hajlamu tagjainak az irodalmi munkálkodásra, gazdasági összeomlásunk pedig éveken át megbénította, szinte lehetetlenné tette a füzetek, könyvek kiadását. Őszinte öröm fogott el azért, midőn fiatal munkatársam jogtörténeti búvárkodásának eddigi eredményét, a volt hallgató bizalmával nékem bemutatni szives volt. Örömöm csak fokozódott, midőn dolgozatát átnézve, meggyőződtem, hogy tanulmánya komoly és alapos munka, mely a világháboru által ujból életrekeltett statáriális birósági intézmények 1848. előtti állapotát, történeti kialakulását gondosan és hűen tárja elénk. Büntető perjogunknak ez a különleges intézménye, épen céljánál fogva a rendes eljárási szabályoktól eltérő alakulatot vett, de mint mozaik darab a nagy egészben, visszatükrözi az eljárás mindenkori fővonásait.

Szerző tanulmánya azért nem csak mint e kivételes bíróság érdekes rajza, de mint a régi magyar büntető eljárás kifejlődéséhez tanulságos és becses kiegészítés érdemel figyelmet és elismerést.

Budapest, 1927 szeptember hó 25.

Dr. FINKEY FERENC
koronaügyészhelyettes,
tiszt. egyetemi ny. r. tanár.

Előszó.

Célom a rögtönbüntető eljárás történetének 1848-ig terjedő korszakát bemutatni, annak lehető hű képét adni. Eredeti okiratok alapján igyekeztem ezen kivételes jognak porlepte szabályait egybe tömöríteni, hogy a büntető jognak eme különleges ága is meg legyen világítva fejlődésének különböző állomásain.

Hosszú levéltári kutatás eredménye e munka, melynek anyagát nem kevesebb, mint 120 megyei közgyülési iratból, jegyzőkönyvből és számos bünperiratból, amelyek Zalavármegye levéltárában feküsznek, kutattam fel, hogy gazdagítsam vele a büntetőjog tágas irodalmát. Jegyzetben utalok javarészben a forrásiratokra, melyekből adataimat merítettem és ahol csak lehetett eredeti szöveget adtam, hogy minél jobban visszatükröződjék a régi, büntető felfogás.

Ezen munkámban foglalt szabályok nemcsak a Zalavármegyei bíráskodásra voltak irányadók, hanem kiterjedtek az országos bíráskodásra is, miután azok nem egy megye bírósága számára alkottattak. Ha a rendes büntető bíráskodásban volt is megyénként eltérő gyakorlat, a rögtönbüntető bíráskodásban lehetett és volt meg az egységesség, amely országos szabályoknak hódolt. A rögtönbüntető tárgyalási jegyzőkönyveket fel kellett terjeszteni a m. kir. Helytartótanácshoz ellenőrzés és az egyöntetü eljárás megállapíthatása végett, így lehetetlen feltételezni, hogy minden megyére külön jogszabályok alkottattak volna. Ezért remélem, hogy nem végeztem fél munkát.

A rögtönbüntető eljárás minden részletét szerettem volna teljesen megvilágítani, azonban minden részletre vonatkozó adat nem állott rendelkezésemre a cél érdekében több helyen

kutatást nem végezhettem. Ezen okoknál fogva nem terjeszkedtem ki ezen jognak a mai napig terjedő történetére és a dogmatikájára. A rendes büntető eljárási adatok részletes ismertetésével nem akartam tulterhelni munkámat, és azok ismertetését ott érintettem, ahol szükségesnek véltem. Ha a munkámban fogyatkozás mutatkozik, kellő adatok hiányának tulajdonittassék.

Ezen helyen mondok köszönetet dr. Fára József zalavármegyei főlevéltáros és Sanits Géza uraknak a levéltári szives fáradozásaikért és előzékeny támogatásaikért.

Sopronmegye Bogyoszló, 1927. szeptember 22.

A SZERZŐ

I. A rögtönbüntető bíráskodás elnevezése, kialakulása, kialakulásának okai és célja.

1. A rögtönbüntető bíráskodás elnevezése.

I. A latin nyelv évszázadokon át, a magyar állam megalakulásától kezdve a mult század első feléig közéletű, hivatalos nyelv lévén, a törvények, a rendeletek latinul szövegeztettek meg és maradtak fenn: kétségtelen, hogy a latin nyelv uralma az egészséges, magyar szókincs kifejlődésére ólomsúllyal nehezedett rá.

A büntetőjognak kifejezései is latin nyelvűek voltak, a büntetőjogi fogalmak, szakkifejezések megjelölésére hiányzottak a megfelelő, helyes, magyar szavak, kifejezések. Nyelvünkben a ius statarium kifejezésnek és fogalomnak sem volt meg a megfelelő, jó szó.

II. József császár a mindentátfogó és németesítő politikájának megfelelően a büntetőjogot kodifikálva a ius statarium kifejezést a „Standrecht"-tel igyekezett pótolni és azt „Álló Itélet"-nek fordították.[1] E kifejezés az eljárásnak megfelelő volt ugyan, de nem szabatos, mert II. József császárnak 1787. október 23-án kelt 37843. számú Helytartótanács utján kibocsátott rendelete szerint a statarialis bíróság tagjai a szabad ég alatt állva tárgyaltak és mondottak ítéletet. Ezért volt a ius statarium Standrecht, a bíráskodás pedig talponálló bíráskodás, az ítélet álló ítélet.

II. József császár németesítő politikájának visszahatása és a magyar szellem és öntudat ébredezése következtében a ius

1 II. József császár büntető törvénykönyvének 1788. kiadásából.

statarium kifejezésre és fogalomra a legkülönbözőbb elnevezéseket találták ki. 1800-ban még egyszerüen „Itélőszék" a neve.[1] 1807-ben a magyar Helytartótanács „statáriumbéli itélet"-nek nevezi,[2] majd „álló büntörvényszék",[3] „álló büntörvényszék",[4] „nyomban álló Törvény",[5] „nyomon itélő Törvény",[6] „nyomban itélő Törvény", „nyomban itélő Törvényszék"[7] kifejezések fordulnak elő, úgy a bünperekben, mint a közgyülési iratokban.

A statáriális pert Szlemenics Pál „álló törvénytételi pernek" nevezi.[8]

A ius statarium fogalmának legjellegzetesebb elnevezése a „Talpon álló bíróság", „Talpon álló törvény", „Talpon álló törvényszék"[9] „a törvény kívüli talponálló törvényszék"[10] kifejezése, amelynek meg van a maga történeti előzménye.

Állandó bíráskodás nem volt. Szent István királytól kezdve a megyei törvényszéknek a mult század második felében történt megszüntéig a peres ügyeket csak törvénynapokon tárgyalták le, törvénynapokat tartottak. A törvénynapok évente meghatározott, kevés számú napokon voltak, amelyeken az időközben előforduló ügyeket egyszerre tárgyalták le.

A talponálló bíráskodás elnevezéssel akarták kifejezésre juttatni, hogy állandóan, bármikor, nyomban a büncselekmény elkövetése és a tettesnek a bíróság elé állítása után rögtön itél-

1 Zalavármegye 1800. június 17-én tartott közgyülésének N. 32. jelzésü irata.

(A további jegyzetek folyamán a Zalavármegye közgyülési iratatra vonatkozó utalásokat rövidítjük ekként: 1800. június 17. N. 32.)

2 1807. szept. 21. N. 29.

3 1813. jan. 29. N. 19.

4 1814. ápr. 6. N. 28/1.

5 1822. jan. 7. N. 75.

6 1828. juni. 1. N, 1530., 1830, szept. 11. N. 2566.
1832. jan. 9. N. 13., 1833. szept. 11. N. 2566.

7 1836. febr. 29. N. 481., 1837. aug. 14. N. 1946.

8 Szelemenics Pál: Fenyitő törvényszéki Magyar Törvény 160. lap.

9 1837. jan. 9. fasc. 59., 1838. dec. 26. fasc. 395.

10 Zsoldos Ignác: Néhány szó A Honti Közbátorságról 71. lap.

kezhetik jogerősen. A talponállás mintegy készültséget jelentett, miként a miles statarius az ütközetre készen álló katona.

Fel lehet ugyan hozni a talponálló biráskodás elnevezés magyarázatára azt is, hogy a talponálló biráskodás nem a fenti módon, hanem onnan vette eredetét, hogy hajdan az Árpádházból származott királyok alatt az ország rendes biráival szemben a többi bírákat gyalog bíráknak nevezték.[1]

Az 1486. évi VI. decretum 68. cikke szerint ugyanis az ország rendes birái voltak: 1. a nádor, 2. az országbiró, 3. a titkos kancellár, 4. a királyi felség bírói pecsétjének őre. Ezekkel szemben a többi birák voltak a gyalogbirák. Huszthy István egy kissé erőltetett magyarázata szerint azért, mert az ország rendes bírái a törvénykezés szinhelyére lóháton vagy kocsin mentek, míg a többiek gyalog, vagy pedig azért, mert ez utóbbiaktól a per felebbezés folytán az ország rendes biráihoz képletesen véve úgy ment föl.

A legkézenfekvőbb magyarázat az mint emlitve volt, hogy a bíróság talpon állva mondott itéletet a szabad ég alatt, azért nevezték el talponálló biráskodásnak.

1840-es években már feltünik a „rögtönitélő törvényszék"[2] „rögtöni biráskodás",[3] „rögtönitélő törvényszék",[4] „rögtönbiráskodás," „rögtönitélés" elnevezése.[5]

Az 1848-as idők belügyminisztere Szemere Bertalan „rögtönitélő bíróság„ kifejezést használja.[6] Ezen utóbbi kifejezés mai nap is használatos.

A ius statarium fogalmának kifejezésére rögtönbiráskodás megjelölés nem szabatos, sokkal megfelelőbb a rögtönbüntető eljárás kifejezése, mert ez tágabb körü fogalom, mivel magába foglalja a rögtönbüntető biráskodás megengedése iránt való kér-

1 Huszthy István: Iurisprudentia practica 123. lap.
2 1838. jan. 15. N. 32.
3 1843. aug. 31. N. 2243.
4 1846. szept. 14. N. 2824.
5 1841. aug. 30. N. 2574.
6 1848. aug. 20. 1595.

vényezéstől, megengedéstől, ítéletvégrehajtástól, engedély visszavonásáig annak minden tagozatát, ami nyilván nem birói, hanem közigazgatási tevékenység.

2. A rögtönbüntető biráskodás kialakulása.

A rögtönbüntető eljárás az állam igazságszolgáltatási feladatának nem egy külön, önálló megnyilvánulása, hanem a rendes büntető eljárásnak megrövidített, ezáltal gyorsított, kivételes alakja, amely csak szigoruan meghatározott időben, területen és bizonyos büncselekmények fennforgása esetén érvényesülhet és kivételes alakjában, mint eszközben juttatja érvényre az állam jogfenntartó és védő feladatát.

Szlemenics Pál meghatározása szerint álló törvénytételi pernek azon legrövidebb pert nevezi, „melynél fogva valamely gonosztettnek serény elhatalmazásakor a büntetés minden egyébként szokásban lévő szertartások a törvénytétel velejét érdeklődön kívül, kihagyatván, nyomon végrehajtatik".[1]

A rögtönbüntető eljárást a rendes büntető eljárás alól való kivételnek tekintik a rendeletek és a jogtudomány felfogása. A rögtönbüntető eljárás előfeltétele a rendes büntető eljárás, tehát csak ez alól lehet kivétel. Amíg rendes büntető eljárás nincs, addig nem lehet kivételes rögtönbüntető eljárás sem. Igaz ugyan, hogy találkozunk oly tünetekkel utalva a vérbosszú, az önbiráskodás korára, amelyekből az lenne megállapítható, hogy elsősorban az alak nélküli rögtönbüntető eljárás fejlődött ki és csak azután a rendes alakisághoz kötött biráskodás.

Az első törvényes intézkedés, amely hasonlít a rögtönbüntető biráskodásra az 1486. évi decretum 1. cikke:

„Mindenek előtt végeztük és határoztuk, hogy a köz, vagy nádori törvényszék eltörlendő, jövőre soha semmi időben sem szabad azt megtartani:

1. §. Mindamellett azonban, nehogy úgy tünjék fel, mintha ezáltal a gonosztevőknek a büntettek elkövetésére szabadságot

1 Szlemenics: Fenyitő törvényszéki magyartörv. 160.

adtuk és engedtünk volna, elrendeltük, hogy ha valamely vármegye észrevenné, hogy a latrok, tolvajok, gyilkosok, gyújtogatók, hamisítók és más efféle gonosztevők háborgatják, és látná, hogy az ilyen gonosztevők elszaporodnak: a királyi felség az illető vármegye kérésére köteles beleegyezni és azt felhatalmazni arra, hogy őket az ispánnal kinyomoztathassa és kiirthassa".

Ez a rendelkezés azonban nem jelentett még rögtönbüntető eljárást mert

a) a nádori vagy köztörvényszéket a vármegyében megszüntette, de helyébe lépett a vármegye biráskodása és az ispán annak kifejezője volt, vizsgálóbíró szerepet töltött be;

b) az 1486. évi 6. dec. 3. cikke 2 nyolcados törvényszéket rendel a peres ügyek elintézésére, ami fölösleges lenne, ha az ispánra szállott volna a büntető biráskodás, a statáriális ítélkezési jog;

c) az 1486. évi VI. decr. 51. cikkelye előirja, kogy „annak a vármegyének ispánja, vagy alispánjai és szolgabirái, ahol az ilyen gyilkos kézre kerül, kötelesek legyenek és tartoznak az igazságot az ország szokásaihoz képest kiszolgáltatni." Halálra csak előre eltökélt gonosz szándékkal véghezvitt gyilkosság esetén ítélhettek, míg ellenkező esetben a gyilkos szabadon egyezkedhetett a sértett hozzátartozóival és a büntetés alól magát meg is válthatta. Ugyanígy az 1492. évi 1. decretum 82. cikkhelye szerint is.

d) Az 1492. évi 1. decretum 35. cikkhelye szintén eltörli a nádori törvényszéket és a király kötelességévé teszi, hogy az ilyen gonosztevőket és bünösöket az illető vármegyében a nádor vagy udvarbirája utján nyomoztassa és kiirthassa. Vagyis visszaállítja a nádor és az udvarbíró személyes biráskodását, amint az az Árpádház alatt kialakult. Ezek is tartoztak az igazságot az ország szokásaihoz képest kiszolgáltatni.

e) Az 1514. évi VIII. decretum is hasonlít a statáriális eljáráshoz, de ez sem tartalmazza a rögtönbüntető eljárás nélkülözhetetlen kellékeit. Ezen decretum 33. cikkelye a parasztlázadás következtében elharapodzott rablások, lopások és gyil-

kosságok, paráznaságok, hamispénzverések, gyujtogatások és másfajta büncselekmények megbüntetése végett elrendeli, hogy az alispán, szolgabirák, 12 kirendelt esküdt „legszilárdabb eskü" alatt tartoznak az összes gonosztevőket, nemest, nem nemest is kifürkészni és neveiket lajstromba beirni és őket érdemük szerint megbüntetni.

A fenti rendelkezések egyike sem zárja ki a felebbezést a hozott itélet ellen, csupán a királyi megkegyelmezést.

A rögtönbüntető eljárás kialakulására inkább hat az 1659. évi 1. decretum 15. cikkelye. Ezen cikkely szerint a nyilvános gonosztevők kóborlók, martalócok és bármely más szerteszét csavargók (paraszt kézzel is elfogható és letartóztatható) elfoghatók nem lehetnének, a főispánnál vagy alispánnál panaszt tevén ez vagy maga a káros a hely kapitányát vagy a földesurat, akinek az ily gonosztevő és csavargó alattvalójaként ismeretes, keresse meg és ez az ily megkeresés alapján a szolgabiró és esküdt jelenlétében a tettes felett minden hosszas halogatás nélkül teljes és foganatos végrehajtás mellett törvényt és igazságot tartozzék szolgáltatni;

a 16. cikkely 1. §. szerint a fenti gonosztevőket szabad minden akadály nélkül üldözni és elfogatásuk esetén nem a földesurak és kapitányok, hanem a fő- és alispánok kezéhez voltak átadandók;

a 18. cikkely 1. §-a szerint a súlyos gonosztetteikről hirhedt és bevádolt mágnások ellen „őfelsége parancsolatára a nádor ispán úr vizsgálatot indíthasson a királyi vagy nádori és káptalani vagy konventi emberek utján s azokat maga elé idézvén rendkivüli hatalommal a tett valóságának kitudása után bíróilag kellő büntetéssel is sujthassa".

Ezen rendelkezések szerint a büncselekmény tettese felett minden hosszas halogatás nélkül teljes és foganatos végrehajtás mellett tartozott a főispán, az alispán, a földesur, a kapitány az esküdt és szolgabiró jelenlétében törvényt szolgáltatni, amiáltal a peres eljárás nagyban megrövidíttetett és gyorsíttatott meg-

közelítve a rögtönbüntető eljárás kellékeit, de a büntetés nem lehetett minden esetben halálos.

Az első kifejezett rögtönbüntető rendelkezést II. József császárnak 1785. február 28-án kelt 5342. szám alatt a Helytartótanács utján kibocsátott rendeletében találjuk meg. A rögtönbüntető jogot csak a katonai haditörvényszékeknek adja meg ezen rendeletben meghatározott büncselekmények elkövetői felett, még ha azok polgári egyének is.[1] Az 1787. évi április 2-án kelt általános büntető törvénykönyve pedig már meghatározza szabatosan a rögtönbüntető bíróság hatáskörébe utalt büncselekményt, ezenfelül még eljárási szabályt is ad, habár még hiányosan. Az 1787. évi augusztus 21-én kelt 30230. számu helytartótanácsi rendeletében a vármegyei bíróságnak is megadja a jogot, hogy rögtönbüntető jogot gyakorolhat katonai katonai hadijog szerint. Az 1787. évi október 23-án kelt 37843. számú helytartótanácsi rendeletből kitünik, hogy a vármegye e jogot katonai segédlettel gyakorolhatta az alispán elnöklete alatt. Ahol azonban a katonaság nem állomásozott, ott a vármegye mint rögtönbüntető bíróság egyedül járt és járhatott el. Ez a rendelet a rögtönbüntető eljárást részletesen szabályozza, eljárási szabályokat állít fel.[2]

[1] 1785. ápr. 6. 31/5432. „Quidnam Sua Majestas Sacratissima Circa Supplócia jure Statario irroganda in Caesareo Regio exercitu suo pro regula constituere & promulgare dignata sit, illud de Benigno Jussu Regio Inclytae huic Universitati in adnexa Instructionis Copia illo fine intimatur, ut in Casibus quo ejusmodi sub sensum praeviae regulativae Instructionis cadentes, seu desertores; seu Conjurationum periculosarum Seminatores, seu clandenstini intraneorum subditorum ad emigrandum Evocatores, Abductores & Negotiatores, seu denique falsi militum Conductores in Gremio deprehendi contingeret, eos absque omni mora proximae militari jurisdictioni, ad quam vi provocatae B. Instuctionis Delictum cognoscere, & plectere pertinebit, resignari faciat."

[2] 1787. nov. 8. (37843.) „Es mus allemal einverständlich mit dem Anbetrachte weil sich öfters Fälle ergeben können, welche die Vornehmung des Standrechtes auch von Seiten der Civil-Gerichtsbarkeiten ohne Mitwirkung des Militaris, besonders in solchen Oertern, wo gar kein Militare bequartiret ist, nothwendig machen dörften, allerhöchst zu begnehmigen geruhet dasz den Civil Behörden auch in solchen Fällen die Ausübung des Standrechtes zustehen, und unbenommen belassen werden solle."

A polgári rögtönbüntető eljárás tehát a katonai hadijogból alakult ki annak szigorú és gyors eljárását követve. II. József császár rendeleteiben katonai elvek és szempontok érvényesülnek és az adja meg eljárási szabályainak jellegét. II. József császár ezen rendeleteit is keresztül huzta a történelmi nevezetességü utolsó tollvonásával, így a gyakorlati életben gyökeret nem verhettek, a jogi élet fejlődésére állandó hatást nem gyakorolhattak eltekintve attól, hogy e rendeletek közjogi szempontból törvényes alappal nem birtak.

A jótékony hatás mégis abban nyilvánult meg, hogy megadta a lökést egy általános büntetőtörvénykönyv kodifikálására, aminek megalkotására már csakugyan égető szükség volt, miután rendes kodifikált törvénykönyv nem volt Werbőczy Tripartitumán kívül, ez sem felelt már meg a századok fejlődésének minden tekintetben, a büntető eljárást pedig ez sem merítette ki részletesen. 1791—92-ik országgyülés bizottságot is küld ki egy általános büntető törvénykönyv kidolgozására és a vármegyék is foglalkoznak ezen kérdéssel.

Úgy látszik, hogy ezen időkben a meghozott itéletek enyhesége a megrendült közállapotok nyomán felburjánzott rablások, gyilkosságok; tolvajlások nagyon elszaporodtak, ami arra indította Zalavármegyét, hogy minden vármegyéhez átirjon, miszerint a királyt arra kérjék, hogy utasítsa a magasabb bíróságokat a törvény szigoru alkalmazására: lopás esetén büntetésül a kötelet, latrocinium esetén a kerékbetörést, vagy a törvényfát alkalmazza. Megjegyzik még azt is, hogy a magasabb bíróságoknál a perek iszonyú nagy számban összegyülnek és az ebből eredő hátrányok elkerülése végett orvoslást kérnek.[1]

Ezen felterjesztéseknek az lett az eredménye, hogy a király a Helytartótanács utján közölte, hogy a halálos büntetés-

[1] 1792. nov. .5 közgy. N. 144/94. „et apud altiora Fora Judiciatia clementer disponere ut in decidensis malefactorum Processibus strictissime legis dispositioni ingereant."

sek esetén a törvénynek szabad folyvást enged, kegyelmezést megvonja a főbünösöktől. [1]

A király azonban a kegyelmezési jogát továbbra is gyakorolja. Zalavármegye majd azt kéri a királytól, hogy a gonosztevők a legszigorubb jognak adassanak át és a vármegye ítélkezhessék felettük magasabb bírói fórumok mellőzésével; amiből kitünik, hogy külön eljárást kivánnának alkalmazni a nagyobb gonosztevőkkel szemben.[2]

Hogy a polgári birőságok nem tudtak kellő érvényt szerezni minden tekintetben, annak egyéb oka is volt.

A birói hatalom nagyon szét volt tagolva. A földesuri, a a pallosjoggal bíró kiváltságok, a megyei bíráskodás, a főispán, az alispán, a szolgabíró bírói hatalma, a nemes, a katona az egyházi személy különleges jogi helyzete az egyöntetü bíráskodást lehetetlenné tette. A nemes ember felett csak a vármegye ítélhetett, a katona felett csak a katonai. Egyik megyei törvényszék sem ítélhetett a másik megyéhez tartozó büntettes felett. A katonai hatóságokkal való érintkezés nehéz volt; szembesítés a katonai hatóságnak alávetett személy és a megyei birőság előtt álló személy között pedig nem lehetetlen volt.

Ebből eredő hátrányok elkerülése végett felirnak a Helytartótanácshoz, hogy a polgári hatóság által elfogott katonai személyek felett a polgári birőság is ítélkezhessék.[3]

1 1793. julius 10. N. 144/106.

1794. márc. 12. N. 1. (4052): „az ilyes gonosztevők életéhez való kegyelmét ezutánra megvonni és egyszersmind rendelni méltóztatott, hogy a tetemes gonosztevők ellen hozandó halálos itéletek ennek utánna a törvények értelme szerint tellyeséttessenek, mely kegyelmes rendelésről, kiki ezennel tudósittatik."

2 1795. május 4. N. 8.

3 1799. juni. 24. N. 35/122.123.: „humillime porro illud insinuandum habemus, quod desertores primo loco memorati Martinus Török, Georgius Kotsis, ceterique eorum complices, licet ante longinus tempus intercepti sint, militia tamen, unde profugerunt, ob necessarias investigationes et confrontationes resignari hucadusque non potuerint. Etquia circumstantia et damnificationes adeo graves essent, metusque justus sit, ne antequam ad

Ezzel megindul a folyamat a bíróságom előtt való jogegyenlőség felé, amely a rögtönbüntető eljárásban jut legelőször kifejezésre.

Többrendbeli felterjesztések és kérelmek folytán a király megengedi a rögtönbüntető biráskodást a helytartótanács utján 1800. február 4-én kelt 2888 szám alatt kibocsátott rendelettel. Ez az első tételes rendelkezés II. József császár törvénytelen rendeleteitől eltekintve, amely kifejezetten rögtönbüntető eljárásról beszél.

Igazolja ezen állítását az 1814. január 17-iki kisgyülésnek a nádorhoz intézett felirásának a következő része: „Több rendbeli és ugyan 1792. eszt.-ben Nov. 3-ról. 1793. k. eszt.-ben szept. 10-rül, 1794. eszt.-ben december 15-rül, 1795. k. eszt.-ben 4. k. májusnak, ugyanazon eszt.-ben december 9-rül és végre 1799. eszt.-ben június 24-rül ő Cs. K. Felségéhez tett alázatos Folamodásunk következtében nem annyira a hagyatlani kezdő közbátorság visszahozására, mint a gonosztevők fertelmes latorságoknak megzabolázására Eő Cs. K. Felségének különös kegyelmességéből valahára és ugyan 1800. eszt.-ben megengedtetett az Álló Bűn Törvény uttyán az vétkek megbosszúlásának gyakorlása".[1]

Az 1800 évi február 4-iki 2888. számú rendelet eljárási szabályt még nem tartalmaz, csupán azt, hogy milyen büncselekmények fennforgása mellett van helye a rögtönbüntető eljárásnak és az erre feljogosító engedélyt ki adhatja meg.

Ezért Zalavármegye 1800 március 4-én 47. sz. alatt a magyar Helytartótanácshoz fordul, hogy ha már a rögtönbüntető jog gyakorlására az engedély rablógyilkosság, rablás, fosztogatással párosult utonállás esetén megadatott, akkor ezen jog

legionem deducantur; jam in itinere proliant, humillime oramus, dignetur ob altefata Matte Ssma V. graose Exoperati, quo praetacti Malefactores fine ferendi Judicii et subeundae promeritae poena nobis clementissime resignati disponantur.

1 1914. jan. 17. N. 4.

gyakorlásának szabályát is irja elő.[1] Ami nem is maradt el. 1800 április 1-én 7392. helytartótanácsi szám alatt kibocsátott rendelet azután az eljárásra vonatkozó szabályokat meg is állapítja bár még nem kimerítően. Ez követi az 1800 május 14-én Budán kelt és József nádor által aláirt rendelet, amely az előbbivel majdnem szószerint azonos szövegü. Ezen rendeletekben lefektetett elvek és szabályok alapelvei is maradtak a rögtönbüntető eljárásnak. Ezen rendeleteket követi az 1803. szept. 6-án kelt 19693. számú rendelet. Majd az 1808. augusztus 30-án kelt 19367. számú rendelet. Ez már valóságos kodifikálása rögtönbüntető eljárásnak, 35. pontban foglalja az érvényben lévő jogszabályokat. Kétségtelen bizonyítékot nyújt a tekintetben is, hogy 1800 előtt törvényes intézkedéssel ezen jog szabályozva nem volt, különösen, hogy a mai felfogás szerinti rögtönbüntető eljárás nem volt. Az 1808. évi 19367. számú rendelet előadja, hogy a rögtönbüntető joggal élő bíróságok a királyi rendszabásoktól gyakran eltérnek, úgy annyira, hogy a felküldött tárgyalási jegyzőkönyvben súlyosabb hibák is fordulnak elő, ennek elkerülése végett és hogy a bíróságok a királyi rendszabások eredeti szellemének és alapelveinek megfelelően járhatnak el, mindazon rendeleteket, amelyeket 1799-től fogva a Helytartótanács kibocsátott; egybe foglalva kidolgoztatta azzal, hogy a bíróságok azt zsinórmértékül alkalmazni és megtartani kötelesek.[2]

Ezzel a rögtönbüntető bíróság teljes alakjában kibontakozott és az ezután megjelent rendeletek már csak a meglevő szabályokat helyesbítik, bővítik, módosítják.

[1] 1800. márc. 4. N. 47.: »Quod ipsum pro bgnaose notitiae statu insinuantes, demisse supplicamus, ut Normam qualiter exercendi memorati Justitiae vidicativae Remedii citer praescriptam nobis transmittere bgnaose dignetur.«

[2] 1808. október 26. N. 10. (19367.) cum in Judiciis Statariis saepius procedentes Judices a praeexistentibus benignis normalibus Resolutionibus aberrare soleant, et graviores nonnunquam defectus in submissis protocollis Judicii Statarii observati sint; Hinc scopo; ut Jurisdictiones jure statario gaudentes genuino Spiritui, et Principiis, in compluribus benignis normali-

3. A rögtönbüntető eljárás kialakulásának okai.

Az 1778. évi március 30-iki helytartótanácsi meghagyás kötelezővé tette, hogy a rendes bíróságok minden meghozott halálos ítéletet végrehajtás előtt terjesszék fel a m. kir. kancelláriához.[1]

Ennek következménye az volt, hogy a király nevében a kancellária a halálos ítéleteket megváltoztatta és a bíróságok által kiszabott büntetéseket enyhitette, mint szokták nevezni: meglágyitotta. Ez által az elrettentő szigoru büntetések megritkultak, a bünesetek elharapództak; a bíróság tekitélye kissebbedett; mert ugy tekintették annak határozatát, itéletét, mint amelyet a fellebbezések során ugyis lemérsékelnek, kegyelmezéssel enyhitenek.

A bünesetek elharapódzásának megszoritását és megakadályozását abban látták, hogy a bíróságok szigoru itéleteket hozzanak elrettentő példának, az itéletek szigorusága visszarezzenti a gonosztevőket a büncselekmények elkövetésétől és ez által a személy és vagyonbiztonság megszilárdul.

A vármegyék a királyhoz fordulnak főiratban, hogy a kegyelem gyakorlását mérsékelje, a bíróságok által kiszabott itéletéket engedje a törvény rendes útjára. A válasz, mint már emlitve volt, a magyar Helytartótanácsnak 1794 február 21-én Budán kelt 4052 számu leirata, mely szerint a király ezentul a kegyelmét megvonja a sulyos gonosztevőktől és a hozandó itéleteknek szabad folyást enged a bünesetek meggátlása céljából és e leiratot szokott módon közzététetni rendeli.

Zalavármegye következőleg tette közzé:

bus Resolutionibus successive etiam in specficiis casibus emanatis, altissime defixis, semet, exacte conformare valeant, Consilium Loc. Lottle Regium sinoptium omnium benignarum normalium Resolutionum quod Proceduram in Judiciis Statariis inde ab anno 799. emanatarum extractum, qui in uno complexu cuncta in Judiciis Statariis observanda Patula probeat, elaborari curavit.

1 Ifj. Dombóváry Géza: Fenyitőeljárás Pestvármegyében 264. lap.

„Minekutánna Felséges Urunk, többnyire minden Vármegyének beadott panaszaiból tapasztalta, hogy azon Királyi Kegyelme mellyel minden hiv Jobbágyihoz és jámbor Hazafiakhoz viseltetni és abban is meg bizonyétatni méltóztatott, hogy a halálra ítélt tetemes gonosztevők életének is megkegyelmezvén nékik csak idei való büntetést rendelt oly reménységgel, hogy mint ezek utóbb józanabb életre térülni, mint pedig mások is ezekk példájára gonosságtól retteni és tartózkodni fognak, remélett ebbeli tárgyát nem csak el nem érte, söt inkább a gonosztevőknek vakmerő rosszasága már annyira terjedett, hogy naponként elkövetett legtetemesebb gonoszságaik által a közjónak belső bátorsága és a jámbor hazafiak békességes maradása végső veszedelembe hozattatott.

Azért az elfajult erköltstelenség által a józan lakosoknak okozott veszélyeket méltó tekéntetben vévén Felséges Urunk az illyes gonosztevők életéhez való kegyelmét ezutánra megvonni és egyszersmind rendelni méltóztatott, hogy a tetemes gonosztevők ellen hozandó halálos itéletek ennek utánnak a Törvények értelme szerint tellyeséttessenek és azok a legkeményebb halálos büntetéssel is büntettessenek, mely kegyelmes rendelésrül kiki ezennel tudóséttatik, hogy akik az talán az üdei való büntetéseknek megvetésébül, és a királyi Kegyelembe addig való bizodalmokbul, minden felebaráti szeretetnek és józan emberiségnek félretételével gonoszságokra vetemedni szándékoznának is, legalább az erőszakos halálnak rettenetességét szemeik előtt viselvén és vétkeikkel érdemlett halálos büntetéseknek bizonyos következtetésétül irtózván magokat minden gonoszságok elkövetésétül tartóztassák".[1]

A büncselekmények meggátlását közbiztonsági őrök, a pandurok létszámának emelésével is igyekeztek elérni és a fölemelt létszámú pandurokkal a gonosztevők eredményesebb üldözését. Nyilvánvaló azonban, hogy a pandurok létszámának emelése magában véve nem elég a személy- és vagyonbiztonság

[1] 1794. márc. 12. N. 1.

megvédésére, a büncselekmények elkövetésének megelőzésére, mert a köznek nem áll módjában minden egyes tagját őriztetni, hogy ellene támadás meg ne kíséreltessék. A nagyszámú pandurok tartása munkaerőt is vonna el és fenntartásuk súlyos megterhelése a társadalomnak. A pandurok létszámának emelése sem hozta meg a kivánt eredményt: „ismét omlani kezdett épülni készült közbátorságunk, melynek mégis nemü nemü fenntartását reménylettük azáltal, ha 50 panduroknak felállítását Eő. Cs. Kir. Felségétül megnyerhetnénk, kik mind a közbátorság és kellemetes Békesség őrizői, ezek irigyeit a gonosztevőket t. i. üldözőbe vennék; azonban egyedül kinek-kinek élete és javai oltalmára áldozott hív készségünk amellett, hogy Eő. Cs. Kir. Felségének különös Kegyelmébül Házi Cassank nagy megerőltetésével 50 pandurokat szolgálatban felvettünk, kivánt foganat nélkül maradni fog."

A börtönrendszer tökéletlensége is előmozdította azt a felfogást, hogy a rendes büntető eljárás lassúsága mellett a rabok összezsufolása káros következményeket von maga után, az eljárást gyorsabbá kell tenni, ellenük az eljárást lefolytatni. A börtönrendszer tökéletlensége lehetővé tette azt, hogy az elitéltek az el nem itéltekkel összezsufoltassanak, egymást a büncselekmények elkövetési módjaiban kiképezzék, tisztátalan életmódja pedig lehetővé tette, hogy nem ritkán ragályos betegségek előidézője legyen, ami úgy a rabok, mint a bíróság egészségi állapotát veszélyezte: „Tele vannak Tömlöceink ilyes gonosztevőkkel, melyeknek száma most 144 főben állapodik meg, és mivel ezeknek harmad része veszedelmesen betegeskedik, Bün Törvényszéket sem bátorkodunk tartani a nyavala mérges elragadásának félelme miatt, szemünk előtt forogván az 1799. k. esztbeli szomorú példa: amidőn az Bün Törvényszéken jelen volt Táblabirái és esküttek illyes ragadozó nyavalának mérgétől megmegvesztegettetvén majd mind elhaltak."

Az elterjedt bünpártolás is sietette a rögtönbüntető eljárás kialakulását. „Többen vannak sokkal a gonosztevők, kiknek nevei és tette titokban marad, mivel magok a Helységek és köz-

ségek is már megvesztegettettek. Észrevevén, hogy a büntetésnek keménysége azoknak meglágyétásával igen gyengéttetik". A tömlöcből kiszabadult rabok azokat, akik őket feljelentették, tűzzel és halállal fenyegetik, hogy tehát életüket, vagyonukat menthessék, éppen nem lehet csodálni, hogy vagy magokat a gonosztevők társaságában egyeléttik, vagy alattomban a gonosztevőknek és szökött katonáknak orgazdáivá lesznek, azokat az Erdőben és Pusztákban alattomban taplálták és feladni rettennek. Itt az eredeti oka az orgazdaságnak! Innend foganatlanok az üldözések!"

A malefactorok megkegyelmezését úgy tekintették, mintha az bíróság tekintélyét kisebbítené, mivel a kegyelmet nyert rabok előtt a bíróság tekintélye csökken és „ez uton kiszabadulandó rabok bosszúállásának tárgyául tétetik ki és méltán lehet félni, hogy a nyert kegyelmet nem Ő Cs. Kir. Felsége Atyai Szive gyenge érzékenységének és az emberi gyarlóság szánakozásábul eredő könyörületességének, hanem ügyök igazságának tulajdonétván, az Birák ellen bosszúálló haragra gerjednek!" A kegyelmezés folytán a gonosztevők bátorsága is növekszik, abban a reményben, hogy az esetleges súlyos ítéletet szabadságvesztés büntetésre változtatják át. „Midőn az Törvényszék által, keréktörés által az élők számábul kivégeztetni rendeltetett és ezen Ítélet az Törvényszék Elölülője által neki megmagyaráztatott, elkacagván magát, nevetve az Törvényszék szine elől lement s azután a kegyelem uttyán 10 esztendői tömlöcj sanyaruság az halálos büntetés helyett rendeltetvén; hozzáhasonlóknak nyilván való reménységül szolgál arra, hogy testek ugyan megbünttetetik életüktül ritkán fosztatnak meg."

Nem kis mértékben, szaporitották a szökött katonák a bűncselekmények számát. Az a körülmény, hogy a katonákat kötéllel fogták és hogy hosszas éveken át tartott katonai szolgálat nem egy embert arra késztetett, aki nem önként csapott fel a verbungosok közé, hogy katonaszökevény desertor legyen-, csavargó életre adja magát és az erdők vadonába huzódjon.

„Innend származik, hogy a fegyveres hadi népek nem

kis része a szolgálatot és háboru alkalmatlanságáit megunván ezek legbiztosabb menedék helyre magát visszavonya s az Bujdosóknak és orgadáknak segitségével és adakozásával az erdőben és barlangokban tápláltatván az üldözőknek kezeit a legfőbb szolgálat nagy rövidségével elkerülik".

A rögtönbüntető bíróság kialakulására hatott az a körülmény is, hogy a katonák a hadi törvény szerint sokkal kisebb bücselekmények miatt halálos büntetéssel toroltattak meg, mint a polgári életben. A katonaság harckészségének egyik alapja a fegyelem és feltétlen engedelmesség; az ellene vétőknek szigoru megbüntetése, a példaadás. Ennélkül a katona nem katona. Miután látták hogy a katonaságnál a szigoru büntetés alkalmazása a fegyelmet előmozditja, ugy vélték, hogy ha a polgári társadalomban is szigoru büntetést alkalmaznák a büncselekmények elkövetőire, akkor a társadalomban is megerősödik a személy és vagyonbiztonság, ezáltal a büncselekmények elkövetése megelőztetik.

Végül: „ elhallgatjuk azon hazai törvényeket, melyek a főben járó gonosztevők által rendeltettek, és sok századok óta folyvást gyakorolva szokás által megerősittettek, sem nem szomjuhozzuk az emberi vért, de minek utánna a régi törvények és a legpallérozottabb Nemzetek által egyedül az halálos büntetés melyre a szoros szükség kéntelenségéből vetemedtek a gonosztevők zabolátlan elfajultságoknak kiirtására leghasznosabb és üdvösségesebb eszközül tartatnék."[1]

A büncselekmenyek elkövetésének megelőzését és a társadalom védelmét tehát a legszigorubb büntetéseknek alkalmazásával és pedig a halálálos büntetéseknek gyakori alkalmazásával vélték elérni. Miután azonban a rendes büntető eljárásban a büncselekményt nyomban követő büntetést alkalmazni nem lehetett, megszigorított büntetési tételek sem voltak, szükségesnek és hasznosnak tartották oly büntető eljárásnak a megalkotását, létrehozását, amely módot nyújt arra, hogy súlyosabb büncselekmények elterjedése esetén a malefactorokra nyomon követő

[1] 1814. január 4. N. 52/1., 1814. január 17. N. 4.

súlyos és elrettentő büntetést szabhassanak a törvényhatóságok. A rendes eljárás lassúságán és fogyatékosságán kivánt segiteni a rögtönbüntető eljárás oly esetekben, amidőn a rendes eljárás céljának nem tudott megfelelni.

4. A rögtönbüntető eljárás célja.

A rögtönbüntető eljárás kialakulását előmozdító okok közös eredője megadja egyuttal a rögtönbüntető eljárásnak a célját is: a társadalom személy- és vagyonbiztonságának hathatósabbá tétele és a büntetteseknek példás megbüntetése: „a megsértett Emberiség és közbátorság megbosszúlásáért akasztófára kárhoztatván".[1]

A rögtönbüntető eljárást szabályozó rendeletek is kifejezésre juttatják a rögtönbüntető eljárásnak okát és célját: „A rögtönitélés jogának gyakorlása, mint a rendes törvénykezés útjától kivétel csak azon törvényhatóságoknak engedtetik meg, mellyekben gyakoribb tolvajlásokkal, rablásokkal s fosztogatással párosult utonállások, vagy sürüebb szántszándékos gyújtogatások tapasztaltatván a közbátorság nagyobb veszélynek van kitéve, sem mint az ily gonosztevők vakmerősége rendes uton és módon zaboláztathatnék, s annál fogva visszarezzentő s nyomon követő példaadások szükségesek".[2]

Ezen utóbbi rendelkezésből következtethető az is, hogy mihelyt a példaadások megtörténtek, a célját már elérte. A célon túlmenni gyakori alkalmazás által nem szabad, mert akkor már a célon túl lépve veszedelmes büntető eszközzé alakul át. Gyakori alkalmazása által megszokottá válik és rendes eljárássá alakul át, rendkivüli súlyát elveszíti.

[1] 1836. junius 20. N. 1283.

[2] 1841. aug. 30. N. 2674. (22659) „Exercitium Juris Statarii, tamquam axemptio ab ordinaria Juris viaiis duntaxat Juris dictionibus concedetur; ubi observata Latrociniorum; Praedociniorum et viarum cum spoliatione obsessionis; ita etiam; ubi malitiose suppositorum Incendiorum frequentia securitas publica majori discrimini exposita est, quam ut temeritas hujusmodi malefactorum ordinariis viis ac modis compesci valeat, adeoque deterrentibus in promptu statuendis Exemplis opus est."

Nem érdektelen futó pillantást vetni a rögtönbüntető eljárásnak 1800-tól 1848-ig terjedő szakára zalamegyei vonatkozásában a tekintetben, hogy elérte-e a célját vagy sem eltekintve az eljárási szabályok részleges hibától.

Ezen kérdés vizsgálásánál figyelembe kell venni azt, hogy a rögtönbüntető biráskodás hány éven át volt életben és hogy a meghozott itéletek olyanok voltak-e, hogy azok következményeként a kivételes jog fenntartása helyes volt-e vagy sem. E tekintetben a rendelkezésre álló adatok korán sem teljesek az irattári iratok régi kezelése miatt.

A rögtönbüntető biráskodás engedélyezve volt:

Közgyűlési iratok szerint	mitől — meddig	helytartótanácsi szám alatt
1800: III. 4. N. 47.	1800: II. 4. — — —	2888
1800: VI. 17. N. 31. 32.	— — — — —	7392
1803: XII. 5. N. 28.	— — — — — —	19693
1807: XII. 14. N. 30.	— — — — — —	20441
1808: VIII. 23. N. 16.	— — — — — —	16429
1813: V. 4. N. 38.	— — — — — —	4783
1819: II. 25. N. 10.	— — — — — —	2055
1825: I. 22. N. 2692.	1823: II. 7. — —	210
1824: XII. 13. N. 2439.	1825: XII 19-ig	23336
1826: IX. 7-től	1827: IX. 7.	
1828: IX. 6. N. 2440.	1828. VIII. 10. 1829: VIII. 10-ig	1474
1829: IX. 9. N. 2200.	1829. VIII. 10—1830: IX. 10.	1380
1830: IX. 11. N. 2566.	1830. IX. 10—1831: IX. 10.	1239
1831; VIII. 8. N. 2897.	1831. IX. 10—1832: IX. 10.	1490
1832: IX. 15. N. 2046.	1932. IX. 10-től 1833: IX. 10-ig	127
1833: XI. 14. N. 1946.	1833 IX. 10—1834: IX. 10.	867
1835; VIII. 17. N. 1571.	1835. VIII. 10—1836: IX. 10.	868
1836: VIII. 8. N. 2573.	1836. IX. 10—1837: IX. 10.	1073
1837: VIII. 14. N. 1632.	1837. IX. 10—1838; IX. 10.	909

közgyűlési iratok szerint	mitől—meddig	helytartótanácsi szám alatt
1838: VIII. 4. N. 2311.	1838. IX. 10-től 1839: IX.	10-ig 2073
1839: IX. 2. 14 N. 2535.	1839. IX. 10. 1840: IX.	10. 1738
1840: IX. 2. N. 2069.	1840. IX. 10. 1841: IX.	10. 1249
1841: VIII. 30. N. 2539.	1941. IX. 10. 1842: IX.	10. 1415
1842: IX. 29. N. 3030.	1842. IX. 10. 1843: IX.	10. 1486
1843: VIII. 31. N. 2243.	1843. IX. 10. 1844: IX.	10. 1456
1847: VIII. 6. N. 1299.	1847. III. 10. 1848: III.	25. 295
1848: VIII. 20. N. 1595.	1848. VIII. 2-től	B. 6821/2244

minden egyes esetben latrocinium, praedocinium, obsessio viarum cum spoliis büncselekményekre, 1808-tól fogva a gyujtogatásra is kiterjesztve, 1848-ban pedig a lázadás, lázításra és ezek merényerire (kisérleteire.)

A rögtönbüntető biráskodás volt:

Közgy. iratok szerint	következő bünperekben
1801: IV. 21. N. 27/1:	Horváth Mihály Jelasich ezr.-beli szökött katona fölött 1801. márc. 26. praedocinium miatt.
1802: VII. 24. N. 27/2:	Horváth József, Kis Mihály fölött 1802. jul. praedocinium miatt,
1802: jan. 26. N. 14/1	Piros Ferenc, Tóth János szökött katonák fölött 1802. jan. 4. praedociuium miatt,
1802: V. 24. N. 86/11	Molnár Ferenc praedo fölött 1802. máj. 7.
1803: V. 4. N. 34/7:	Horváth Ferenc praedo fölött 1803. ápr. 13.
1808: XII. 9. N. 14:	Kuzmics Imre, Lendvay János praedok fölött 1802. aug. 7.
1807: IX. 21. N. 19:	Fehér Péter lator fölött 1806. dec. 9.
1812: VI. 6. N. 2:	Potyondi Pál, Horváth György, Kiss József, Márfy Mihály preadok fölött 1810. jan. 8,
1811. VIII. 8. N. 4:	7 praedo fölött 1810. máj. 25.
1812: VII. 13. N. 54:	Tsetényi János praedo fölött 1811. dec. 10. Takács József, Nagy Ferenc praedo fölött 1812. dec. 30.

1813: I. 29. N. 4/8: Kerekes József szökött katona lator és praedo fölött 1813. jan. 14.
Nagy Ferenc szökött katona. Kanyal Ferenc praedo fölött 1814. jun. 5.

1822: I. 7. N. 75. Sági István Gábor Mihály, Bodák Mátyás, Nagy György praedok fölött 128. dec. 28.

1842: II. 16. N. 90. Feigl Gáspár, Majoros János, Pilio János szökött katonák fölött 1824. ápr. 22.

1832: I. 9. N. 13. Kis v. Ritzek József rabló fölött 1831. máj. 29

1834: XI. 16. N. 2193. Talabér János rabló fölött 1834. szept. 6.

1835: II. 23. N. 1093. Pinori v. Molnár János 1835. máj. 14.

1837: V. 29. N. 1026. Csuha Antal rablógyilkos fölött 1839. máj. 30

1838: I. 15. N. 32. Tümag v. Karalábi Jancsi rabló fölött 1837. máj. 22.

1838: I. 15. N. 56. Holits György, Sipos József, Gráfi Adám szökött katonák fölött 1873. febr. 13., utóbbi fölött 1837. febr. 25.

1840: XII. 5. N. 3094. Horváth v. Nyirfa Jancsi, Czotter Ferenc, Horváth István rablók fölött 1840. dec. 2.

1840: I. 20. 119. Kozma Mihály gyujtogató fölött 1839. nov. 11. (rendes eljárásra utasítja)

1841: aug. 30. N. 2566. Orbán Péter gyújtogató fölött 1839. nov. 11.

1843: I. 16. N. 77. Balog Józsi, Horváth Antal rablók 1842. X. 12. (rendes eljárásra utasítva)

1845: IV. 21. N. 1713. Bali Gábor gyújtogató fölött 1845. ápr. 10. (rendes eljárásra utasítva.)

Ezen bünpereket összehasonlítva az elitéltek számával, valamint az engedélyezések számával és a statáriális jog alkalmazásával, nem kétes az eredmény a tekintetben, hogy a célját ezen időben egészen nem érte el a rögtönbüntető eljárás. Az a körülmény, hogy 1828. aug. 10-től 1834. szept. 10-ig, valamint 1835. aug. 10-től 1848-ig egyfolytában állott fenn a rögtönbüntető jog, mutatja, hogy a gyakori alkalmazása következtében elrettentő súlyából vesztett, nem ért el oly hatást, amely a céljának megfelel és azt indokolttá teszi.

Hogy a gyakori alkalmazásával túlmentek a célon és hogy a büncselekmények elkövetését nem tudták megakadályozni és előzni, mutatja az a körülmény, hogy a Zalavármegye 1839. nov. 4-iki 1995. sz. alatt már rögtönbüntető biráskodás kiterjesztését a tetten ért közönséges lólopókra is kérte. Ami mutatja, hogy hogy a kivételes jog állandó gyakorlása folytán megszokottá válik; büncselekmények megelőzését egyedül a rögtönbüntető eljárás elérni nem tudja, ahhoz más feltételek szükségesek.[1]

A rögtönbüntető eljárásnak, mint a „halálbüntetésnek gyakori használása ellen harcol még az is, hogy a halálbüntetésnek gyakor látása által a népnek erkölcsi értéke lassan lassan annyira megkeményedik és eltompul, hogy végtére arra kívánatos foganatú behatást tenni a legkeményebb büntetés sem képes."[2]

Annál kevésbé, mert hiszen a jó büntetésnek kellékei: a személyesség, az egyéniséghez alkalmazhatóság, a gazdaságosság, az emberiség és javíthatóság, különösen a helyrehozhatóság hiányzik a rögtönbüntető eljárásban, habár a rögtönbüntető jognak is, ugyanaz a célja, mint a rendes büntetőjognak: a megelőzés és a megtorlás.

Ennek dacára is meg van a rögtönbüntetőjognak a létjogosultsága. „Az élet és halál jusával a polgári társaság természeti törvényének talpigazságai szerint a polgári fő hatalom egyedül azon esetre nézve bír, midőn a társaság igazainak védelmére s a gonosztevőknek zabolán tartására más büntetések elégtelenek lévén, a halálbüntetés egyetlen egy szükséges eszközzé válik. Innen nyilván kitetszik, hogy halálbüntetéssel a törvényhozónak igen ritkán és felette nagy vigyázattal kellessék élni".[2]

Más szóval a rendkívüli módon elszaporodott bünesetek megtorlására és megakadályozására rendkívüli jogeszközre van szükség; amikor a rendes jogeszközök arra már nem elégségesek. Amikor az állam létalapjaiban van megtámadva; miként a háboru esetén, az államalkotó társadalomnak megmentése végett,

[1] 1839. nov. 4. N. 2995.

[2] és [3] Szlemenics: Fenyitő törvényszéki magyar törvény 81. és 82. lap.

szükséges, hogy egyesek és pedig az államot veszélybedöntő egyedek feláldozásával a megrendített jogrendet helyre állítani. Nyilvánvaló az is, hogy nem az egyeseket érintő bűncselekmények esetén, hanem az egész társadalmat súlyosan érintő bűnesetek elterjedése esetén magasabb állami szempontok és egyetemes érdekek indokolják meg a rögtönbüntető jogot, amelyben a salus rei publicae supprema lex esto elv jut kifejezésre.

II. A rögtönbüntető eljárás jogforrásai.

1. A törvény. 2. A király. 3. A nádor. 4. A helytartótanács elnöke. 5. Az országbiró. 6. A belügyminiszter.

1. A törvény.

Az állam mint a legfőbb hatalom letéteményese akaratát az alávetett személyek és ezek cselekvéseik felett vagy maga nyilvánítja ki törvény által, vagy átruházza más személyekre, hogy ez alkosson szabályt az állam céljainak megfelelően.

A ius statarium terén is különböző jogforrásokkal találkozunk, amelyek hivatottak ezen jogot szabályozni, kifejezésre juttatni az állam akaratát.

A jogállamban a legfőbb jogforrás a törvény, amelyben az állam akarata megnyilvánul. A ius statarium terén nem találunk oly törvényt, amelyre határozottan azt lehetne mondani, hogy a rögtönbüntető jognak forrása tekintettel arra, hogy a mult század első fele előtti időben az országgyülésekre egyéb feladat hárult, minthogy ezen kivételes jog megalkotásával és szabályozásával foglalkozzanak. A rögtönbüntető eljárás jogforrásának szokták tekinteni ugyan az 1486. évi VI. és az 1514. évi VII. decretumot, azonban mint az előző fejezetben kimutatva volt, nem alapjai a rögtönbüntető eljárásnak, mivel nélkülözi ennek kellékét.

2. A király.

Azon közjogi felfogás kialakulásával, hogy a király a legfőbb biró: a király itélkezett a peres ügyekben. Amikor kiala-

kul a király személye melletti biráskodás és a királyi emberek által való biráskodás, akkor ezek itéletei ellen a királyhoz fellebbeznek, aki itél végső fokon. A király az itélethozásténye által főjogalkotó tényezővé alakul. Érthető, hogy a rögtönbüntető eljárás terén is a királytól várják annak megalkotását. Első izben II. Ferenc király szabályozza a rögtönbüntető eljárást és irányitja: „méltóztatott azon Felséges Fejedelmi hatalmát, mellyel az e féléknek megzabolázásában a gonosztevőknek élők számából való kiirtásával és törlésével Törvény szerint él, Fölséséges Királyi Herceg Nádor Ispán Urunkkal Fő Hercegsége által ezen Nemes Vármegyével is bizonyos alább irt esetekben közleni, kegyelmesen megengedni, hogy a Nemes Vármegye Itélő Széket nevezzen ki, melly alább előszámlálandó Vétkekben részeseknek tapasztalandókat csak igen sommás visgálás után, mihelyt a Gonoszság reájok bizonyodik, törvényesen itélhessen, és az élők számából azonnal ki is törölhessen."[1]

A király jogalkotó tevékenysége nyilvánul meg az 1800. február 4.- én kelt 2888 számu helytartótanácsi rendeletben is, amelyben kijelöli a büncselekményeket, amelyeknek fennforgása esetén helye lehet a rögtönbüntető eljárásnak, és azon szerveket, jogforrásokat, amelyek hivatottak annak engedélyezésére. Megállapitja, hogy csuppán a latrocinium, a praedocinium és az obsessio viarum cum spoliis büncselekményekre terjed ki a rögtönbüntető eljárás és hogy a király után elsősorban a nádor engedélyezhet, azután a nádor távolétében pedig a Helytartótanács elnöke. Más szerv nem jogosult.[2]

1 1800. junius 17. N. 82.

2 1800. márc. 5. N. 47. „Quamvis quidem Sua Mattas Ssma pro paterna illa quo in conservationem securitatis publicae atque cum-hac intime connexi fidelium subditorum suorum Regni Hungariae & Partium Eidem adnexarum comodi, continuo fertur Sollicitudino, Jus Statari um in casibus Latrociniorum & praedociniorum normaliter jam bgne resovere dignata fuerit, ne tamen parte ab una jus isthoc Statari um ad tales etiam casus pertrahatur, in quibus idem circumstantiae securitates haud exiguit, parte autem ab altera, per longos Dicasteriales Canales, concessio Exercitii hujusmodi cum damno publicae securitatis adhoreat, visum est

Ugyancsak a király állapitja meg az 1808 julius 25-én kelt 19426 számu helytartótanácsi intézvény szerint azt, hogy a gyakori és szántszándékos gyujtogatásra is kiterjeszhető a rögtönbüntető eljárás, ha ez iránt különös kérelmet terjesztenek elő.[1]

A király jogalkató tevékenysége nyilvánul meg az 1813. évi január 29.-én Bécsben kelt és a Helytartótanács által Budán 1813 február 23.-án kiadott 4783 számu rendeletben, amely szerint a király a rögtönbüntető eljárásra vonatkozó szabályokat egységes egészbe foglaltatja, hogy a birságok egységesen járjanak el; ez által a jogegység ezen jogban jöjjön létre.[2]

Majd amikor az idők változása és a jogfelfogás fejlődése

altefata Suae Matti Ssmae altmum hoc Jus Suum Majestaticum Suae Celsitudini Regiae Domino Regni hujus Palatino, et in ejusdem absentia P Residio hujus Lttlis Regii, ea ratione citer communicate, ut in casu recursus cujuspiam Cottus aut Districtus Judicio Sua Celsitudinis Regni, in ejusdem autem absentia Praesidio Consilii hujus Lttli Regii id delatum sit. Ut in casibus frequentioribus Latrocini, Praedocinii, viarum obsessionis & spoliationis, In hisque sive cum illata nece sive sine hac, adeoque securitatis publicae manifesto majori periculo altmo nomine Regio Sua Celsitudo Regia Dominus Regni Palatinus in ejusdem autem absentia Praesidium Consilii hujus Lttlis Regii, Exercitium Juris Statarii Comitatibus & Districtibus non tantum admittere, sed injungere possit & debeat."

1 1808. aug. 23. N. 16. (16429) „Remonstratis compluribus Casibus enormium damnorum per ignotos malevolos igne supposito causatorum, Majestas Sacratissima Altissime decrevit, ut Incendarii, in flagranti positi Incendii casu deprehensi, Judicio Statario more Latronum & Praedonum subjici possint, tunc attamen solum; quando Incendii frequentius eveniunt:. & insuper ii, qui erumpente Incendió ad restinquendum ignem rationabili causa non impediti, haud accurrerent, poenam recipiant, & pro ratinoe circumstantiarum ad proportionatam damni refusionem condemnari possint.

Quae Altissima Resolutio Regia Praetitulatis Dominationibus Vestris eo addito intimatur, ut. si in gremio suo frequentiores ejusmodi Incendiorum per malevolos sponte structorum casus emergerent, praevie reiteratos hosce casus circumstantialiter Consilio hic Locumtenentiali Regio remonstrent, quo subinde circa exercitium Juris Statarii, ad Incendiorum casus extensi, abhinc necessariae dispositiones fieri valeant."

2 1813. máj. 4. N. 38. (4783.) „Sua Majestas Sacratissima ad devitandos in futurum omnes naevos, qui in Exercitio Juris Statarii persaepe observati sunt, juxta praeexistentes, et pluribus benignis Normalibus Reso-

folytán az előbbi rendeletben lefektetett eljárási szabályok az idők követelményeinek nem feleltek meg, ismét a király alkot jogot, eljárási szabályt:

„Ő császári királyi Felsége ezen magyar királyi Helytartótanács részéről tett felterjesztés következésében kegyelmesen megengedni méltóztatván, hogy e rögtönitélő hatalom gyakorlását tárgyazó s innen a mult 1837 esztendei Pünkösd hava 19-én 15119 szám alatt közlött alapszabályok éppen azon alakban, milyenben a közelebbi országgyüléseknek Törvényei keltek, kiadathassanak."[1]

Végeredményben a király jogalkotó tevékenysége abban állott, hogy megállapitotta az engedélyezhető szerveket és hogy minő bűncselekmények tartoznak a rögtönbüntető jog hatálya alá.

3. A nádor.

Miután a király az 1800. évi február 4.-n kelt 2888 számu helytartótanácsi rendeletben kijelölte, hogy a rögtönbüntető jog gyakorlását a nádor, ennek távollétében a helytartótanácsnak elnöke engedélyezheti, a nádor is jogforrása lett a rögtönbüntető jognak. A nádor ezen jogosultságát kifejezésre is juttatja, hogy a király által reáruházott hatalomnál fogva engedélyzi e jogot. Miből megálapithaható az, hogy a rögtönbüntető jog engedélyezése nem ered a nádori jogkörből, habár magas bírói méltósága van.[2]

Nyilvánvaló az is, hogy a nádor sem engedelyezhetett rögtönbiráskodást más bűncselekményekre, mint amelyekre a király megállapitotta. A nádor hatáskörébe tartozott természetesen a rögtönbüntető jog hatályának visszavonása.[3]

lutionibus editas directivas Regulas in uno complexu generalem pro Judicio Statario Normam praescribere dignata est."

1 1841. aug. 30. N. 2574.

2 1800. márc. 47. Sua Celsitudo Regia Dominus Regni Palatinus in Ejusdem autem absentia Praesidium Consilii hujus Ltlis Regii, Exercitium Juris Statarii, Comitatibus & Districtibus non tantum admittere, sed injungere possit & debeat.

3 1825. okt. 1 . N. 3098. (1082.) Exercitium Juris Statarii cujus collatio de altmo Jussu Régio meae activitate tribua est.

A nádor eljárási szabályt is alkotott 1800. május 14-én kelt leirat szerint, ez azonban megegyezik a helytartótanácsnak 1800. ápr. 1-én kelt 7392. számú rendeletével.

4. A Helytartótanács elnöke.

A rögtönbüntetés fejlesztése terén nagy szerepet töltött be a magyar Helytartótanács elnöke, akinek szintén megadta a király a rögtönbüntető jog engedélyezésének jogát, amiáltal ő is jogforrássa lett a rögtönbüntető jognak. Az 1800. február 4-én kelt 2888. számú rendeleten kívül az 1813. évi január 29-én kelt 4783. számú, 1827. február 18-án kiadott 15119. számú, majd az 1841. évi 22959. számú helytartótanács utján kiadott rendeletek megerősítik ezen jogát.[1]

A törvényhatóságoknak kötelességévé tétetett, hogy mihelyt oly körülményeket fedezett fel, amelyek a rögtönbüntető jog életbe léptetését indokolják, azokat „Ő cs. k. Főhercegségének az ország Nádorának, vagy távollétében a Helytartótanács Elnökének, mint kikre a rögtönitélés jogának megengedése kegyelmesen biztatott, haladék nélkül jelentse be s rögtön biráskodhatás kinyeréséért folyamodjek".[2]

A Helytartótanács elnöke azonban nem elégszik meg e jog egyszerü engedélyezésével, hanem őrködik a rendeletekben lefektetett szabályok pontos betartására, ezen célból 1808. aug. 30-án 19367. szám alatt kötelezővé teszi, hogy a rögtönbüntető bíróságok a tárgyalásokról készített jegyzőkönyveket terjesszék fel a Helytartótanácshoz. A felterjesztett jegyzőkönyvekből állapítja meg, hogy a rendeletek szorosan megtartattak-e vagy sem. A jegyzőkönyvekben észlelt hiányokra megteszi az észrevételeit, a bíróságok figyelmét azokra felhivja. Ez által ellenőrző,

1826. aug. 7, N. 1644.

[1] 1800. juni. 17. N. 30, 1813. máj. 4. N. 38 : Facultate ad idem concedendum Serenissimo Achiduci Domino Regni Palatino et in ejus absentia Locumtenentialis Regii Consilii Praesidio benigne delata, adhos eatenus recurrere."

felügyelő jogkörre tesz szert. A rögtönbüntető rendeletet magyarázza és e tárgyban tett nyilatkozata a bíróságokra kötelező.[1]

Következetesen ügyel arra, hogy a terheltek, a tanuk kihallgatása körüli szabályok pontosan betartassanak, mihelyt e tekintetben fogyatékosságot észlel, azt nyomban észrevételezi a tárgyalási jegyzőkönyv visszaküldése kapcsán.[2]

A Helytartótanács elnöke nem csak az eljárás alaki szabályainak megtartására ügyel, hanem figyelembe veszi azt is, hogy a bíróság anyagi igazságnak megfelelő ítéletet hozott-e és a hibás ítéletet az eljáró birák hibájául rójjuk föl: „miután a jelen esetben a gonosztevők az általok végbevitt fosztás utáni napon a kiküldött katonaság segitség által a rejtett helyükön békés helyzetbe fegyvertelenül s aludva találtatva minden ellenszegülés nélkül fogattattak volna el és igy nyilvánságos lenne, hogy a fennálló rendszabályok 5. §. szakasza 1. §. értelme szerint a rögtön elitéltetés alá nem is eshettek, a rögtöni biráskodási jognak tágos s önkéntes magyarázata által ez alkalommal elkövetett visszaélés az illető biráknak hibául tétessék ki".[3]

Előfordul olyan eset is, amikor a Helytartótanács jogi meggyőződése szerint az adott esetben nem olyan itélet lett volna hozandó, mint aminőt az eljáró bíróság hozott, ezért felhívja a bíróságot nyilatkozattételre. Az eljaró bíróság eleget tesz ugyan a Helytartótanács felhivásának, de szembeszállá annak felfogásával: „A feleletre vont bíróság tiszta lelki esméretbeli meggyőződésén felül az előbocsájtott tárgy felett volt vitatkozását kéntelen elől terjeszteni s igy azon tanuk vallásit szórul szóra felhozni, melyek a meggyőződését szülték". S igyekszik a bíróság hosszú fejtegetéssel kimutatni az általa meghozott ítélet helyességét.

A Helytartótanács azonban a rögtönbüntető jog jus strictum minőségét szem előtt tartva ezen jog legszigorúbb alkalmazását, megszükitő magyarázatát tartja helyesnek, helyteleníti a bíróság

[1] 1841. aug. 30. N. 2574.
[2] 1805. dec. 9. N. 34. (20427.)
[3] 1810. juni. 26. (8218), 1811. okt. 8. N. 4. (20170).

ítéletét és felfogását: a fentebb érdeklett rögtönitélő Törvényszéknek e részbeni eljárása mint a fennálló kir. Rendszabások pontjaival összeütköző, legfelsőbb Helyen rosszaltatván; Tisztelt Uraságtoknak érintett felirásaikra hivatkozólag Ő Császári Kir. Apostoli Felsége legmagasabb parancsa következtében ezennel meghagyatik, hogy ezen rosszalást az illető Törvényszéki tagoknak tudtára adják".[1]

A jogfejlődésre kétségtelenül hatott a Helytartótanács elnökének engedélyező és ellenőrző joga, egységes jogfelfogást igyekezett előmozdítani. A Helytartótanács elnökének ellenőrző jogát is csak helyeselni lehet az egységes jogfejlődés szempontjából annál is inkább, mert nem ritkán fordulnak elő téves ítéletek.

5. Az országbíró.

A fenti jogforrásokon kívül az országbiró is szerepel még jogforrásként. „Fönséges István főherceg kir. helytartó kegyelmes megbizásából" Majláth György országbiró is engedélyez statáriémot kiterjesztvén azt a gyujtogatókra 1847-ben. Az országbirónak ezen joga azonban nem tudott kijegecesedni az 1848-as események következtében.[2]

6. A belügyminiszter.

Az 1847—1848. évi alkotmányváltozások nyomán a helytartótanács megszünvén, annak szerepét a belügyminiszter vette át. Zalavármegye 1848. julius 3-án 1131. szám alatt tett feliratával a belügyminiszterhez fordul az iránt, hogy azt 1846. évi május 19-iki rögtönbüntető eljárási szabályokat módosítsa a megváltozott viszonyoknak megfelelően: „a jelen izgatott honban még rendkivüli eszközök használatát is szükségesnek látná, ezért a Belügyminiszter Úr az iránt is, hogy a nyomban ítélő törvény gyakorlására nézve kibocsátott és megtartatni rendelt fentebbi szabályoknak módosítását és e jelen időben szélesebb alapra leendő kiterjesztését eszközölje, meg fog kérettetni".

1 1841. juli. 1. N. 1779. (16388).
2 1841. aug. 30. N. 2566. (23.39)

A belügyminiszter 1848. augusztus 2-án B. 6821—2244. r. ö. sz. alatt a rögtönbiráskodást engedélyezi kiterjesztve azt ujabb bűncselekményekre, amelyek az akkori időkben fölléptek. A belügyminiszternek ezen rendelkezését tudomásul veszik, elismerve annak jogforrási jogosultságát, amely azonban csak az 1848-as idők után tudott kibontakozni.

III. A rögtönbüntető bíróság szervezete.

1. A személyi képesség. 2. A birói eskü. 3. A kizárási okok. 4. A bíróság megalakulása.

Az állam büntető igazságszolgáltatási feladatát akképpen valósítja meg, hogy ezen célra megfelelő szervet létesít. Ezen szerv a bíróság. A magyar jogtörténetben hamar ráakadunk a bíróság intézményére. Egységes szervezeti szabályokat nem találunk. Az egyes törvényes rendelkezésektől eltekintve a szokás, a gyakorlat szabályozza a bíróság szervezetét.

1. A személyi képesség.

Biró csak nemes ember lehetett. Minden vármegye a maga kebelében levő nemes emberek közül választott birót, szolgabirákat, táblabirákat. A megválasztott biró tiszte nobile officium volt, fizetést nem kapott. A birói tisztet 25 márka pénzbüntetés terhe alatt köteles volt elfogadni.[1] Birónak csak a megyebeli vagyonosabb, tehetősebb nemest valasztottak. A megválasztott birónak jurisdictioja, itélkezhetőségi joga csak a megyéje területén volt, ahol megválasztották. Minden biró saját pecsétjét tartozott alkalmazni. A bíróságnak külön pecsétje nem volt.

2. Az eskü.

A birák megválasztásakkor birói esküt tartoznak tenni. Az 1486. évi decretum 73. cikkelye értelmében az alispánok, a

[1] 1847. ápr. 6. N. 1299.

szolgabirák s mind azok, kik az országban biráskodtak vármegyéjük előtt tartozták letenni a következő esküt;

„Én N. esküszöm az élő Istenre és az Isten szent anyjára, szüz Máriára és minden szentekre és az Isten kiválasztottjaira, hogy minden előttem perlekedőnek és minden ügyben, mely tisztemhez tartozik, minden személynek, tudniillik gazdagnak és szegénynek megválogatása nélkül, kérést, jutalmat, kedvezést, félelmet, gyülölséget, szeretetet és barátságot távoltartva és félretéve, tehetségemhez képest minden dologban igaz és való törvényt és igazságot fogok tenni, s végrehajtást eszközölni, amint azt Isten és az ő igazsága szerint megtenni kötelességemnek ismerendem. Isten engem úgy segélyjen és minden szentjei".

1807. boldogasszony havának 26-án tartott zalavármegyei közgyülés által megállapított eskü forma pedig a következő volt:

„Én N. N. esküszöm az élő Istenre, Boldogságos Szüz Máriára és Istenek minden szentjeire, hogy az előttem perlekedők ügyében, és mindazokban, melyek hivatalomhoz tartoznaki minden személy válogatás nélkül, félretévén minden kérelmet, kedvezést, félelmet, gyülölséget, szeretetet és minden tetszetősködést, valamint az Istenek igazságának és a Törvénnyel megegyezőnek itélni fogom, törvényesen és igazán itélek, és a megtett itéletet tehetségem szerint végre is hajtom. Isten engem úgy segéljen. Boldogasszon és Istenek minden szentjei".

Különleges jogi képzettséget nem kivántak a bíráktól csak azt, hogy a törvényben versatusak legyenek. A fentiek állanak a rögtönbüntető bíróság tagjaira is. A a rögtönbüntető bíróság tagjainak kinevezésénél az volt szem előtt tartandó, hogy a kinevezett birák „amennyire lehet mind táblabirák, törvénytudók, érett és nyilt itéletü férfiak legyenek".[1]

3. A kizárási okok.

A bírónak nem csak in abstacto, hanem in concreto ké-

[1] Csaplovics J: Enchiridion 283. lap: Judices Nobilium eligantur e Nobilium potioribus et bene possesionibus, que electi sub poena 25 marcarum officium hoc respuere non. ausint. 1435. évi 2. tc.
Habeant vero sigilla cognoscibilia, quibus in officiis utantur.
Judicis jurisdictio extra Provinciam ejus se non extendit. 1723 art. 31.

pességgel is kellett rendelkezni. Nem lehetett a bíróságnak tagja, aki nem volt szolgabíró vagy táblabíró. In concreto vagyis az adott esetben nem lehetett tagja a bíróságnak az, aki bármely oknál fogva érdekelve volt az ügyben:

„Illető elnökök és közbírák is kinevezendők és pedig mindenkor nagyobb számmal, mint az ítélethozásra kivántatik, hogy így egyik vagy másiknak érdekeltetése esetében is, minek akkor is helye van, ha vagy maga vagy közel rokona rablók, vagy gyújtogatók által megtámadtatott, kárt szenvedett vagy megsebesíttetett".[1] Tehát ki volt zárva az a bíró, aki akár rokoni, akár anyagi viszonynál fogva érdekelve volt az ügyben.

A bíró nem lehetett tagja a bíróságnak saját ügyében. Ugyanazon ügyben tanú és bíró sem lehetett.[2]

Felmerül a kérdés, hogy akár in abstracto, akár in concreto kizárási ok fennforgása esetén módjában állott-e a terheltnek kizárási okot érvényesíteni vagy sem, ha az érdekelt bíró ennek ellenére a biráskodásban mégis résztvett. Meg volt-e lehetősége annak, hogy egyik vagy másik bíró az ügyének tárgyalásában részt ne vehessen tekintettel arra, hogy a rendes eljárás keretei között a kizárási okokat, helyesebben exceptiokat, kifogásokat lehetett érvényesiteni a bíró személye, a vád, az idő, a hely, a per minősége, a tanúk stb. ellen?

Nézetem szerint a terhelt a rögtönbüntető eljárásban nem tehetett kifogást, kizárási okot nem érvényesíthetett, azon oknál fogva, hogy a nemnemes a nemes ember ellen vádat nem

1 1800 juni. 17. N. 32 : 1841. aug. 30. N. 2574.

„viri probae fidei, saniorisque cogitandi Rationis, ac secus etiam omni parte idonei adesse debebunt,"

viri Juris periti, maturi, ac discreti Judicii.

2 1841. aug. 30. N. 2574 : „In eadem Congregatione protinus etiam respectivi Praesides et Cojudices pro eventuris Casibus majore semper ac praescripto ad ferendum Judicium numero, quo in Casum interessentia unius, alteriusve, quae tunc quoque locum habebit, si quis ipse aut cognatorum ejus proximior per praedones vel incendiarios aggressionem, aut damnum perpessus, vel sauciatus fuisset."

emelhetett, tehát a vádnál kisebb természetü cselekményt, kifogást sem emelhetett.[1]

Ha pedig nemes ember volt a terhelt, szintén nem érvényesíthetett kifogást, mert a rögtönbüntető eljárás tettenérést tételezett fel, a tettenérésnek és letartóztatásnak elől kellett járnia, a tettenérés esetén pedig a nemes ember sem élhetett a rendes eljárásban a hosszas irásbeli kifogásokkal, és mert „e törvényszék minden a törvénykezés rendes útján különben szokásban levő formaságok mellőztével bíráskodik".[2]

4. A bíróság megalakulása.

A rögtönbüntető bíróság öttagú bíróság volt, e bíróság teljességére az elnökön kívül négy közbíró kívántatik.[3] Bár arra is van eset, hogy a bíróság nem öt tagból állott, hanem 6 tagból, sőt 7 tagból is.[4] Nincs kizárva annak lehetősége, hogy az ügyek terjedelmességére való tekintettel bővítették ki a bírák számát, vagy esetleg pótbírák voltak.

A bíróság elnöke rendesen az alispán volt. A rögtönbüntető bíróság tagjait a rögtönbíráskodásra nyert engedély kihirdetésekor tartott megyegyűlésen az alispán nevezte ki. Ez a rendelkezés elég későn jut kifejezésre. „Meglévén az engedelem, tüstént Gyűlést kell tartani s abból az engedelem kihirdetését késedelem nélkül elrendelni; Ugyanezen gyülésben előfordulható

[1] Csaplovics J. Enchiridon: Nemo sibi Judex, sub poena violentiae, Sigism. D. 2. art. 8. Albert art. 24. Judex et testis in eadem causa esse non potest.

[2] Huszthy: Jurisprudentia, 134. lap: Ignobilis conta Nobilem agere non valet.

[3] 1800 jun. 17. N. 32: Formalitates omnes in hoc Juris Exercitio alias in ordinaria procedendi Ratione requisitae necessariae haud sunt.

[4] 1800 jun. 17. N. 32, 1814 máj. 4. N. 38.
Crim. Fasc. 12. No. 120. A. 834.
Crim. Fasc. 12. N. 117. A. 834.
Crim. Fasc. 30. N. 22. A. 837.
Crim. Fasc. 37. N. 151. A. 837.
Crim. Fasc. 37. N. 152. A. 837.

esetekre mingyárt az illető elnökök és közbírák is kinevezendők, és pedig mindenkor nagyobb számmal, mint az ítélethozásra kívántatik".[1]

Az adott esetben a bíróság tagjait az alispán hívja össze a bíróság megtartására kijelölt helyre, amelyet szintén előre jelöltek ki a megyegyűlésen.[2] Ha sem az elnök, sem a helyettese nem volt kéznél, a bíróság tagjait más nem hívhatta össze. Ezen jog nem volt tovább ruházható.[3]

Zalavármegye e hiányon önkéntesen segít, elhatározta a megyegyűlésen, hogy alispán vagy helyettese távollétében vagy akadályoztatása esetén azon járási főszolgabíró is összehívhatja a a rögtönbüntető bíróság tagjait és annak egyuttal elnöke is lesz, akinek járásában rögtönbüntető eljárás alá eső malefactort elfogták.[4] A vármegye ezen intézkédése nélkülözi a jogalapot.

[1] 1841. aug. 30. N. 2574.

[2] 1813. máj. 4. N. 38.

[3] 1814. jun. 4. N. 52/1. közgy: „Tapolcán tüstént ezen zsiványoknak szabad vallásukhoz fogatván, sőt ennek a magistratualis Inquisitiot is véghez vitetvén, melyekbül minthogy föllebb elszámlált, sőt még több általuk elkövetett utonállások és ellentállások, rablások és gyilkosságok kivilágosodtak, de a continua Persecutioban való elfogattatások is megtörténvén, semmit nem kételkedvén abban: hogy az álló Büntető Törvény alá ne vonattathassanak, — ugyan azért Sümegre, mind a N. Vgye által Statariumok megtartására kirendelt helyre 23. dec.-ben minden irományokkal által bekisértetvén; azonban ezen N. Vgyének másik szegletében Tettes második Alispán Ur hivatalos dolgokban ezen N. Vgyének másik szegletében fáradozván, — Tettes Első Alispán királytanácsos Urunk pedig változó egészségének környülállásai Sümegre való jövetelét akadályozván, minek utánna tisztelt 2-ik Alispán Ur ugyanazon hh. 27. térhetett csak vissza Sümegre a kegyelmes királyi intimátiok szerint, melyek az illyes gonosztevőknek statarium helyére való felvezettetések után harmadnapra okvetlenül leendő megitéléseket rendelnek, ezen gonosztevők a Statarium alul felszabadultak és igy a N. Vgye fogházába beküldettek."

[4] 1822. dec. 18. N. 2.92. közgy. 140. lap: „minthogy pedig ezen N. Nyomon Itélő Törvénynek gyakorlását némü-némüképpen azon ok is látszatik hátráltatni, hogy Alispán Urak, mint ezen Itélőtörvénynek rendes Elől ülőji többrendbeli hivatalos elfoglaltságaiknak helyettesítése miatt uri házaiktul való létekben annak üdejében az illyes esetek eránt a tudósitásokat nem

A rögtönbüntető bíróság tagjai, mihelyt összejöttek a bíróság megtartására kijelölt helyre, nyomban összeültek és a rendes bírói eskün kívül még a külön esküt is letették, miután előttük a rögtönbüntető eljárásra megszabott szabályok felolvastattak. Ugy látszik azonban, hogy a rögtönbüntető eljárásban megszabott külön esküt a bírák csak egyszer tették le.[1]

1838-ban Veszprém vármegyében a rögtönbüntető bíróság tagjai a következő esküt tették le:

„Én N. N. esküszöm az egy élő Istenre, Tellyes Szentháromságra, ki Atya, Fiu és Szentlélek, Boldogságos Szűz Mária és Isten minden Szentjeire, hogy a Talponálló Törvényszéken a legfelsőbb helyről érkezett s múlt 1837. esztendei július 24-en Veszprémben tartatott kisgyűlés 1504. k. szám alatt kihirdetett s most újonnan előttem felolvastatott legfelsőbb Kegyelmes Rendszabásokhoz képest fogom az elejbém állítandó rabszemélyre az az Itéletet, félretévén minden emberi tekintetet kimondani. Isten engem úgy segéljen s annak minden Szentjei".[2]

Ezzel a bíróság megalakult.

---

vehetik és eképpen a nyomon Itélőtörvény végrehajtására rendelt üdő elmulik, arravaló nézve ezennel rendeltetik, hogy azon esetre, ha All ispány urakat ezen Törvénynek kiszolgáltatása végett a rendes üdeig megkapni nem lehetne, a nyomon Itélő Törvényt illető járásbeli Fő Biró Ur, mint annak az élőbotsájtott okbul ezennel meghatalmazott Elől ülője: tarthassa meg és a megkivántató tagokat is hivhassa össze."

[1] 1800. jun. 17. N. 32. qui in quantum Judicis Jur. tum nondum deposuerunt illud praevie deponendum habebunt.

1841. aug. 30. N. 2574: cum exordio Sessionis Juramento in eo quod secundum altissime praescriptam normam judicium laturi sint, adstringendi.

[2] Crim Fasc. 395. A. 1838.

IV. A rögtönbüntető bíróság hatásköre.

1. Az alanyi hatáskör. 2 A tárgyi hatáskör, a) a lázadás, b) a rablógyilkosság, c) a rablás, d) az utonállás, e) a gyújtogatás, f) a lólopás. 3. A személyi hatáskör. 4. A területi hatáskör. 5. Az időbeli hatáskör.

1. Az alanyi hatáskör.

A rögtönbüntető bíróság hatásköre az a jogosultság, amelynél fogva hivatott bizonyos nemű bünügyben hatályos jogcselekményeket végezni. Hogy a bíróság jogosult legyen rögtönbüntető bünügyben eljárni, annak kelléke a hatásköri jogosultság. A hatáskör megállapítása egyik legfontosabb kérdése a rögtönbüntető eljárásnak.

A vármegyei törvényszék volt egyedül az a bíróság, amely hivatva volt a rögtönbüntető ügyekben eljárni. A vérhatalommal bíró úriszékek, káptalani bíróságok; városi bíróságok a rögtönbüntető jogot nem nyerték el. II. Ferenc király utasítása folytán kiadott 1800 február 4-én kelt 2888. számú rendeletben a vármegyének engedélyez rögtönbüntető jogot, tehát csak a vármegyei törvényszéket ruházta fel ezen joggal: „Fölséges Második Ferenc római császár és dicsőségesen Uralkodó Apostoli Királyunk . . . méltóztatott . . . kegyelmesen megengedni, hogy a Nemes Vármegye Itélő Széket nevezzen ki".[1] És a vármegye ennek kifejezést is ad: „a nemes vármegye a nyomon itélő Tör-

[1] 1800. jun. 17. N. 32.

vénynek hatalmával valamint addig élt, úgy azt ezután is az elölforduló esetekben gyakorolni fogja".[1]

A rögtönbüntető jogot a vármegyének nem hivatalból, hanem kérelmére adta meg a nádor vagy ennek távollétében a Helytartótanács elnöke. Ez iránt a vármegye indokolt előterjesztést tartozott felterjeszteni. A rögtönítélés jogának gyakorlása, mint a rendes törvénykezés utjától való kivétel csak azon törvényhatóságoknak engedtetett meg, amelynek területén a gyakori rablás, utonállás, rablógyilkosság, szántszándékos gyújtogatás oly mértéket öltött, hogy annak megfékezése rendes jogeszközökkel nem volt elégséges és a személy- és vagyonbiztonság rendkívüli veszélynek tétetett ki.[2] És a vármegye a közbiztonság érdekében késedelem nélkül tartozott kérelmet előterjeszteni.[3]

A vármegye rögtönbüntető bíróság megtartására szánt helyet is kijelölte és a bíróság csak ott tárgyalhatott. A bíróság székhelye időnként változott, a legtöbb esetben azonban a megye székhelye volt: „Tudtára adatik azonban mindnyájoknak, hogy előadandó esetekben két helyen, úgy mint Sümegen és Zalaegerszegen fogja üléseit tartani".[4]

2. A tárgyi hatáskör.

A tárgyi hatáskör a rögtönbüntető bíróságnak azon jogosultsága, amely megállapítja, hogy minő büncselekmények fölött hivatott eljárni.

a) A lázadás.

II. József császárnak a Helytartótanács utján 1785. február 28-án 5432. szám alatt kibocsátott rendelete szerint a rögtönbüntető katonai bíróság hatáskörébe tartoztak:

[1] 1822. dec. 16. N. 2692.
[2] 1823. jan. 22. N. 84.
[3] 1813. máj. r. N. 88.
[4] 1800. jun 17. N. 82.

1. A lázadás és minden olyan csoportosulás, amelynél a lázadás a kitörés fokán áll, és nyilvánvaló veszedelem nem máskép, mint egy vagy több felbújtó élete feláldozásával lehetséges csak.

2. Az elharapodzott rablások.

3. A katonaszökevények.

4. Azon szökevények, akik akár az őt üldöző katonaságnak vagy hatóságnak, vagy másnak halálokozásra alkalmas eszközzel valóban ellenszegül vagy valaki megsebesít.

5. Az idegen katonatoborzók, ügynökök, és ezeknek segítőtársai, akár belföldiek.

6. Az alattvaló nép félrevezetői, elbolondítói.[1]

Az 1787. június 26-án kelt 22796. számú rendelet szerint a rögtönbüntető bíróság hatásköre kiterjedt a rablóbandák egy vagy több kézrekerült vezetőire.[2]

II. József császár az 1787. évi ápr. 2-án kelt Büntetőtörvénykönyvében ugyancsak a rögtönbüntető bíróság hatáskörébe utalta a lázadást. Meghatározta annak fogalmát, amit nem érdektelen ide iktatni az egykorú fordítás nyomán:

„50. §. Pártütésnek és zendülésnek itéltetik a több személynek minden önként és a végre tett összve-csoportozása, hogy

[1] 1785. ápr. 6. N. 31.: Bei enstandener Aufruhr, oder jener Mäuterey, wo die Aufruhr an dem Grade des Ausbruches stehet die Stillung dieser öffentlichen Gefahr aber an der Stelle nicht anderst, als mit Aufopferung des Lebens, ein- oder des anderen Aufwiegelers möglich ist und in dem nämlichen Verstande,

Zweitens: Bei der überhandnehmenden Plünderung.

Drittens: Bei der Uiber laufen.

Viertens: Wenn der Deserteur sich entweder gegen das ihn anhaltende Militäre. oder den Landmann mit Waffen, oder anderen zum tödten geeigneten Werkzeugen thätig widersetzet, oder gar jemanden verwundet.

Fünftens: Wider die fremde Werber, Unterhendler, und Mitwirker, diesé mögen Eingebohrne, oder Ausländer seyn mithin auch ohne ferneren Unterscheid, ob die in den kaiserl. Erblanden angeworbene Eingebohrne oder Ausländer sind.

Sechtens: Wider die gewaltsame Entführer der Unterthanen.

[2] 1787. jun. 28. N. 1647.

fellyebvalóiknak erővel ellentálljanak, akármely szándékból történjen azután az ilyen ellenkezés, abból-e, hogy a Felljebb valóktól valamit kisajtoljanak, vagy hogy magokat valamely feladatott kötelességnek végzésétől megszabaditsák, vagy pedig, hogy a Fellyebvalóktól tett akárminémü rendelést semmivé tegyék, Pártütésnek és Zendülésnek kell ezt nézni mindenkor, akár egyenesen a Fellyebbvalóknak személye ellen történjen az erőszaktétel, akár egy más olyan Tisztviselő és alábbvaló szolga ellen, aki a fellyebbvalói rendelkezéseknek végbevitelére vagyon kirendelve. Mirenézve ebbe a vétekbe esnek azok a jobbágyok is, akik földes vagy falubeli uraságaik, tisztartóik, törvényszolgáltató fellyebbvalóik vagy ezeknek tisztjei ellen, ugy szinte a községek, melyek elöljáróik ellen csoportra verik magukat a végre, hogy ellentálljanak.

51. §. Társaknak és részeseknek kell itélni ebben a vétekben mind azokat, akik a gyülekezeteket, melyekben az ilyen Zendülésről tanácskozások tartattak házaikban megszenvedtek, akik a községeket a zendülésre izgattak vagy arra tanácsokat adtak, vagy akik az ilyen igyekezetet tudván a fellebbvalóiknak megjelenteni elmulasztották.

52. §. Ugy kell még azokkal is bánni, mint részesekkel, akik az olylyan csoportozásra, melyről az ellentállásnak célját tudták, elhagyták magokat csábitani és amellett azután megmaradtak, noha ellenek meg nem lehet mutatni, hogy a pártütőket segiteni akarták vagy valóban végbevitt tselekedettel segitettek is.

53. §. Valaki a pártütésre vagy zendülésre elhagyja magát csábitani, veszedelembe ejti életét, ha a dolog annyira megy, hogy az összecsoportozott pártütőket nyilvánvaló erővel kell elszéleszteni, ennél a véteknél vagyon az álló Itéletnek helye: s a véteknek és vétkezőnek különbféle tekintetei szerint, minden nemü büntetéseket lehet az ellen szabni. A véteknek részéről tekintetbe kell venni a messzebb kilátó szándéknak kissebb vagy nagyobb gonoszságát, az igyekezetnek és az ennek végbe vitelére választott következéseknek fontosságát: a gonosztevőnek részéről pedig a részesülésnek és a valóban megmutatott tehetőségnek

garádicsát. A gonoszságnak és nyilvánvaló veszedelmességnek legfőbb garádicsánál az orgazdákat, jószágaiknak elfoglalása után melylyek ebben az esetben a talán fenmaradó gyermekeknek tekintete nélkül egészen az országra visszaesnek, a halálnak büntetésére kell itélni."[1]

Ezen rendelkezések után egészen 1848-ig a lázadásra és lázitásra a rötönbüntető bíróságnak hatásköre nem volt kiterjesztve. Szemere Bertalan belügyminiszter 1848 évi augusztus 2-án B. 6821/2244. r. ö. számu rendeletével szintén kiterjeszti a lázadásra a rögtönbüntető bíróságnak a hatáskörét: „az ország békéjének és közcsendnek erőszakos kitöréssel kisért lázadást, lázitás és lázadásra gyujtogatás, ugy szinte az ezek következtében következtében elkövetetl gyilkosságok, közbejött törvényes erő által a végrehajtásban meggátolt merényekre is szükség volt világosan kiterjeszteni."[2]

B) A rablógyilkosság.
C) A rablás.
D) Az utonállás.

A rögtönbüntető bíróság hatáskörébe utalt büncselekmények közül az állandó, majdnem kizárólagos büncselekmény volt a rablógyilkosság, a rablás és az utonállás, amely büncselekményeket latrocinium, praedocinium és viarum obsessio cum spoliis névvel fejezték ki a magyar nyelvkincs rovására.

Az 1800. február 4-én kelt 2888. számu rendelet latrocinium, praedocinium és a viarum obsessio cum spoliis eseteire engedélyezi a rögtönbüntető eljárást azzal a kiegészitéssel, hogy a halál akár bekövetkezett, akár nem, vagyis ezen büncselekmények kisérleteire is.[3] Ezen büncselekmények fogalmát nem határozza meg, nyilván helytelenül, mert a rablás s az utonállás és a

1 Közönséges Törvény a Vétkekről és azoknak büntetésekről. 1788-iki kiadás.

2 1848. aug. 30. N. 1595.

3 1800. márc. 4. N. 47. incasibus frequentioribus Latrocinii, Praedocinii, viarum obsessionis et spoliationis, inhisque sive cum illata nece, sive sine hac-

fosztogatás rokon fogalmak, majd nem egymást fedik, árnyalati különbség van csak közöttük, a mai jogfelfogás szerint pedig a rablás fogalmával azonosak, akár az országuton, akár a háznál, akár más helyen követik el.

A crimen latrocinii, praedocinii, obsessionis viarum fogalmát a következőleg értették:

1. Tágabb értelemben latroknak nevezték mindazon gonosztevőket, malefaktorokat, akik az ember házban vagy nyilvános közutakon vagy bárhol javaiktól vagyoni haszonszerzés végett kirabolnak, kifosztanak és a kifosztással még nem elégszenek meg, hanem még az embert ölési szándékkal megtámadják. Lator tehát az, aki vagyoni haszonszerzés céljából eltökélt ölési szándékkal embert megöl, vagy megölni kisérel, az emlitett helyeken.

2. Latornak nevezték szükebb értelemben azt, aki fosztogatási és nyereségvágyból nyilvános uton és nem máshol embert öl, vagy megölni kisérel és ezen célból a nyilvános utakon csavarog, kalózkodik.

3. Praedonak, fosztogatónak azt nevezték, aki embert házában vagy máshol, de nem nyilvános uton, javaitól megfosztja ölési szándék nélkül. A haramia, a zsivány szavak állnak legközelebb ezen fogalom kifejezéséhez.

4. Az obsessor vagy grassator viarum pedig az volt, aki az utazó embert a nyilvános uton kirabolta vagyoni haszonszerzés céljából. Az utonállónak rendesen rabló volt a neve.

Mihelyt tehát a praedo vagy obsessor, grassator emberölést követett el, illetve kisérelt meg, nyomban lator lett.

5. Latornak. praedonak nevezték azt is, aki mint tettes nem követte ugyan el ezen büncselekményt, de annak elkövetőjét tudva ezen cselekményét házába befogadta és azt ott vagy máshol élelemmel ellátta.

Ugyszintén az is lator. illetve praedo volt, aki ezen büncselekmény elkövetése által szerzett holmikon tudva annak büncselekményi eredetét, osztozik, tehát az ezen büncselekmények

bünpártolója, bünsegédje, nemkülönben az orgazdája is lator, praedo volt.

6. Végül az 1618 évi 3. tc. értelme szerint praedo volt az is, aki idegen dolgot annak birtokosától tudta és akarata nélkül elragad. E meghatározás már a lopás fogalmát közeliti meg.

A latociniumot kétszeres büncselekménynek tekintették, mint emberölésnek és mint rablásnak. A legsulyosabb büncselekmények egyikének tartották.

Ezen büncselekményekkel több törvénycikk foglalkozik, igy az 1548 évi 49. tc., 1597. 45, tc., 1625. 13. tc. 12. §. Azért is alkalmaztak szigoru büntetéseket ezen büncselekméeyek elkövetőire, mert ugy tekintették, hogy az emberi életen kivül megakadályozzák a kereskedelmet, forgalmi biztonságot, amely nélkül az állam fenn nem állhat.[1]

Az 1800. április 1-én kelt 7392. és május 14-én kelt nádori, az 1808. április 5-én kelt 7451. számu, valamint az 1808 évi aug. 30-án kelt 19367. számu rendelet a rögtönbüntető biróság hatáskörébe utalják a latrocinium, praedocinium, viarum obsessio büncselekményét, de az nem minden fentartás nélkül, hanem csak bizonyos eseteiben, annak feltételeket szabnak. Ezáltal ezen fogalmakat szükitik és a feltételek a büncselekmény alkotó elemeivé válnak rögtönbüntető vonatkozásukban. Ezen rendeletek szerint a rögtönbüntető büntető biróság hatáskörébe tartoztak.

1. „A rabló gyilkosok, a rablók, a nyilvános utak fosztogató utonállói, még ha halált nem is okoznak, a büncselekmény elkövetésén tettenérve elfogatnak vagy a büncselekmény elkövetésekor felfedezve futással mégis elmenekülnek, de nyomban üldözőbe véve és folytonos üldözés közben fogattatnak el.

2. Azok is a rögtönbüntető biráskodás hatálya alá esnek, akik a folytonos üldözés közben, habár a büntett elkövetésén

[1] Huszthy: Jurisprudentia practica II. kötel 78. lap: Committitur praedonicium, latrocinium etiam si illud, quis physice non patret, modo verum sit, quod eos in suis domibus aut alibi alat scienter, ac dolose qua tales aut praedae partem scienter capiat. 1548. évi 49. tc.

nyomban nem is érettek, de fegyverrel vagy más haláltokozásra alkalmas eszközzel az üldöző törvényhatóságoknak erőszakkal ellene szegülnek.

Más szóval: Ezen itélőszék alá tartozandók lesznek, először: minden gyilkos haramiák, kik embertársaikat házaiknál, vagy máshol meggyilkolják és az utonálló tolvajok, kik a jámbor utazókat pénzeiktől, ruházataiktól vagy akármi vagyonaiktól ennek utánna megfosztani nem irtóznak, habár meg nem ölik is; ha az ilyes fosztogatáson és gonoszságon rajt érettethetnek, vagy ha vétkeik helyéről elszaladhatnak is, de az üldözők által nyomban kergettetvén elfogattathatnak.

Másodszor: ezen kegyelmes királyi engedelem szerint fognak büntettetni azok is, kik noha a gyilkos, vagy fosztogató uton álláson meg nem fogattathatnak, de utóbb a föntirt gonosz tetteikről névszerint bevádoltatván, minek utánna a Nemes Vármegye Magistratusának parancsolatjából üzőbe vétetnek, ők az üldözők ellen fegyvert vagy más halált okozható eszközt fogni és magokat a főbb rendelés ellen szegezni bátorkodnak."[1]

Az 1813 évi január 29-iki 4783. számu rendelet III. fejezetének 2. §-a, az 1837 évi február 18-iki 15119. számu és az 1841 évi 32659. számu rendelet III. fejezetének 2. §-a a latrocinium. praedocinium és az obsessio viarum cum spoliis bűncselekményét szintén a rögtönbüntető biráskodás hatáskörébe utalja, de már ezeknek fogalmi meghatározását is adja a következőleg:

Valódi haramiják, zsiványok és utonállók azok:

[1] 1800. jun. 17. N. 31.: 1.o. Latrones, Praedones Viarum publicarum obsessores cum spoliatione, etiamsi iidem necem non inferant, in flagranti delicto deprehensi, aut in in Loco Delicti in flagranti facto adinventi fuga tamen elapsi, sed in continuo in persecutionem sumpti, atque in Continuata persecutione intercepti, Juri Statario subjacebunt.

2. o. Illi etiam Juri Statario subjiciendi erunt, qui occasione Persecutionis susceptae licet in flagranti delicto non sint inventi, armis, aut fustibus nezem inferre queuntibus, se legali Jurisdictioni in persecutione constitutae violenter opposituri essent.

a) Kik erdőkben s más rejtett helyeken lappangva, egyenként vagy csoportokban, fegyverrel és más gyilkos eszközökkel az utasokat megtámadják, az utakat elállják s az embereket kifosztják.

b) Kik csárdákban, malmokban, vagy a helységektől távolabb fekvő magány helyeken fegyveresen rablanak és fosztanak.

c) Kik a barmokat és más marhákat a nyájakból vagy gulyából fegyveres kézzel erőszakosan elhajtják.

d) Kik akár egyenként, akár csoportosan felfegyverkezve népes helyeken a házakat vagy embereket kirabolják, és megfosztják, akár történjék ily eseteknél gyilkosság, akár nem.

Azonban az ilyeneket is csupán a következő három feltétel közül valamelyiknek fennforgása mellett lehet elitélni:

1. Ha az ilyen rabló, haramja és utonállóhevenyében az elkövetett rablás, ragadozás, fosztogatva utonállás vétkén tüstént elfogatik, vagyis tetten érve fogják el.

2. Ha az ilyen tetten kapatott, a vétek helyéről futásnak eredvén, nyomon, akár közvetlenül azok által, kik a tetten érték, akár tüstént előszólított embereknek vagy csendőröknek segedelmével üzőbe vétetik s ezen szakadatlanul folytatott kergetés közben elfogatik. Az nem esik a folytonos nyomozás értelme alá, midőn a sebes üldözés munkája egyszer félbe szakíttatván, a vétkes, nyomoztatására s elfogatására tovább is ügyelet lévén, ily nyomozás közben később akármi okból keríttetik kézre.

3. Ha az ilyen, akár a köz törvényhatóság által általánosan rablók, haramják, utonnállók és gyújtogatók, vagy némelyek vagy valaki ellen különösen rendelt, akár talán valamely rablás, fosztás, utonnálás avagy gyújtogatás miatt a legközelebbi község bírája vagy illető földes uralom által rögtön tartott üldözések alatt fegyveresen vagy más öldöklő eszközökkel ellátva találtatvány, megadására felszólíttatik, s ezekkel vagy fegyvereinek kisütésével ellentállván, az üzőknek hatalmasan ellenszegül, ha szinte az elkövetett vétek helyén nem éretett is, csak hogy

az ilyen a bíróság előtt valóságos rablónak, haramjának, utonállónak vagy gyújtogatónak bizonyittassék."[1]

Ezen utóbbi rendelkezés elfogatási parancs természetű, nagyjában annak felel meg.

Hogy a szakadatlan és folytonos üldözés fogalmát hogyan is értették, álljon itt egy vármegyei hadnagy tanuvallomása:

„Én alább is írt Bertalan Vince 47 esztendős, r. kath. letett hitem után vallom, hogy miután Sobri Jósi és Milfait Ferenc cégéres haramia Bandáknak kezdődését hallottam volna, mindjárt azoknak üldözésére Előljáróim által felszólíttatván azoknak üldözesét különösen pedig a szepetki és Dobogói rablások után nyomban és szakadatlanul egész a mai napig folytattam és a kormányom alatt levő fegyveresekkel folytattam. Vallom továbbá azt is, hogy ezen üldözés az idő olta, miolta a dobogói molnár a múlt esztendő decemberi hónapnak 12-én kiraboltatott, nemcsak hogy meg nem szünt, hanem az általunk és a zsiványok kiirtása végett megyénkben tanyázó rendes katonasággal kettőztetett szorgalommal e jelen időig szakadatlanul folytatta-

[1] 1813. máj. 4. N. 38.: Ad Judicium hoc pertrahi non alii Malefactore possunt quam.

§. I. a) Latrones, Praedones et Viarum cum spoliatione obsessores, b) Malitiosi Incendiorum suppositores, ubi talia frequentius in continuo interveniunt, utrique citra habendam Individuorum status Conditionis, aut et difformitatis reflexionem, non exclusis etiam Militaribus Desertoribus Criminum horum Reis.

§. 2. Ad Cathegoriam veri nominis Latromum, Praedonum, et Viarum obsessorium recensendi sunt:

a) Qui in Sylvis aliisque abstrusis Locis latitando, aut in societate Armis aliisque lethiferis Instrumentis itinerantes agriendo, vias publicas obsident, et homines spoliant.

b) Qui in Csardis, Molendinis, aliisve Locis solitariis a Possessionibus remotius situatis praedas et expilationes armati agunt.

c) Qui turmatim, armata manu pecora, aut pecudes ex gregibus aut armentis violenter abigunt.

d) Qui in societate armati in Possessiones irruentes domos, aut homines ibidem expilant, et depredantur, seu in Casibus his nex perpetretur seu non.

tik".[1] Csuha Antal ellen a nyomban itélő törvény tartatott 1837. május 30-án, a dobogói molnár kirablása pedig 1836. dec. 12-én történt, tehát öt és fél hónapig tartott a „szakadatlan" és „folytonos" üldözés katonaság kettőztetett szorgalmával".

E) A gyújtogatás.

1808-ig a gyújtogatás nem tartozott a rögtönbüntető bíróság hatáskörébe. Ezen büncselekmény elkövetőit az 1723. évi 11. t.-c. szerint büntették és pedig súlyosabb esetekben elevenen elégetéssel. A gyújtogatás fogalmán azon gonosztettet értették, „melyel valaki gabonát erdőt, épületet, vagy másféle holmit veszedelmesen felgyújt". „Veszedelmesen vagyis úgy, hogy az

Nihilominus tamen, et tales nonnisi in sequentibus tribus Casibus ac Evidentia facti-et non alias, hac Via justificari possunt: nempe.

§. I. Si tales vel talis Latro, Praedo, et Viarum obsessor, aut Incendiarius in flagranti patrati Latricinii. Praedocinii, Viarumque cum spoliatione obsessionis, aut malitiose supposití Ignis, delicto deprehensus comprehenditur.

§. 2. Si talis in actuali tali facto deprehensus arepta e loco delicti fuga instantanee, seu immediate per eos, per quos in flagranti Delictò deprehenditur, sive ope, eut adjutorio illicio advocatorum hominum aut Persecutorum in persecutionen sumptus irremisse, in eodem ipso continuatae persecutionis actu incaptivatur; eo proinde ad actum continuatate perquisitionis pertrahi nequeunte, si flagrante persecutionis hoc actu semel cessante, Deliquens ex eo, quod Perquisitioni, et Interceptioni ejus porro quoque ex incidenti compehenditur.

§. 3. Si talis in perseeutione seu per publicam Juristictionen in genere conta Latrones, Praedones, Viarumque obsessores; vel contra aluquos, aut aliquem in particulari ordinata, sive etiam nefors ex incidenti alicujus Latricinii, Praedocinii, aut Viarum obsessionis per Judices proximae Communitatis, aut respectivum Terrestrale Dominium, in promptu instituta cum armis, aut aliis lethiferis Instrumentis deprehensus ad Deditionen provocatus, ope horum, aut armorum explosione resistendo semet persecutoribus violenter opponit, etiamsi in actu patrati Delicti deprehensus non fuit, modo talem secus Latronem, Praedonem, aut Viarum obsessorem esse coram Judicio comprobetur.

[1] 1837. évi bünpör 37. köteg 153. szám.

okozott tűz által egyszersmind valakinek élete s testi épsége, vagy legalább a megkárosodott személyen túl másoknak vagyona is veszélybe ejtessék".[1]

Az 1808. évben országszerte megnyilvánult nagyfokú tűzvészek, amelyek iszonyú károkat okoztak, arra indították a a királyt, hogy ezen büncselekmények elkövetőit szigorúan megbüntesse, hogy hasonló esetek meg ne ismétlődjenek, a rögtönbüntető bíróság hatáskörét kiterjesztette a gyujtogatásra is.

Az 1808. julius 25-én kelt 16429. számu rendelet szerint a szándékos gyujtogatók tettenérés esetén estek a statárium alá, valamint azok is, akiknek módjában állott a tüzvész megakadályozása és a tüzvészt nem fékezték meg, vagy elmulasztották.[2]

Ezen büncselekmény fenforgása esetén még annak a három feltétel közül valamelyiknek fennállása is szükség volt, mint a latrocinium esetén, vagyis a gyujtogatót tetten érve kellett elfogni, vagy ha ez nem sikerült ugyan, de nyomban üldözőbe véve folytonos üldözés közben fogták el, vagy pedig a gyujtogatáson

1 Szlemenics: Fenyítő törvsz., törx. 132 lap.

2 1808. ang. 23. N. 16. Sopronmegyében Nagyczenken L. 1808. junius 3-án 16585 forint értéket, Nagymartonban ezen év és hó 19-én 50342 forint értéket, Pozsonymegyében Récsén kettős tüzvész embereket (40) és nagymennyiségü értéket hamvasztott el. Turóczmegyében Alsóstubnyán ezen év junius 1-én keletkezett tüzvész a várost majdnem fenékig felégette. Gömörmegyében ezen év május 15-én támadt tüzvész Mniss.ny községben 47238 forint értéket, Nadabula helységben pedig kettős tüzvész 72340 florenc forint értéket tett a lángok martalékává.

. . . decrevit, ut Incendiarii, in flagranti positi. Incendii casu deprehensi, Judicio Statario more Latronum, Praedonum subjici possint, tunc attamen solum, quando Incendia ad frequentius eveniunt; & superii, qui erumpente Incendio ad restinquendum ignem rationabili causa non impediti, haud accurrent, poenam recipiant, & pro ratione circumstantiarum ad proportionatam damni refusionem condemnari possint.

Quae Altissima Resolutio Regia Praetitualis Dominationibus Vestris eo aditto intimatur, ut, si in gremio suo frequontiores ejusmodi Incendiorum per malevolos sponte stuctorum casus emergerent, praevie reiteratos hosce casus circumstantialiter Consilio huc Locumtenentiali Regio remonstrent, quo subinde circa exercitium Juris Statarii, ad Incendiorum casus extensi, abhinc necessariae dispositiones fieri valeant.

tetten nem érték ugyan, de feljelentés folytán ellene nyomban üldözést rendeltek el és ezen üldözés alatt felszólításra nem adta meg magát, hanem az üldözőknek fegyverrel vagy más halálokozásra alkalmas eszközzel ellenszegült.[1]

1808-tól kezdve a gyujtogatás is helyet foglal a rögtönbüntető eljárás alá tartozó büncselekmények sorában, de mindig azzal a megszorítással, hogy kifejezetten kellett kérelmét előterjeszteni ezen büncselekményre való kiterjesztés iránt.[2]

F) A lólopás.

Annak ellenére, hogy a statárium 1835. augusztus 10-től 1848-ig évenkénti meghosszabbitásokkal fennállott, a büncselekmények elkövetésének megelőzését nem tudta elérni, különösen elszaporodtak a lólopások Azok meggátlását a rendes büntető eszközökkel nem vélték elérni. „A megye lakósai s főképp a szegény adózó nép elviselhetetlen károsodásai mellett a megrögzött gonosztevők lopásai által annyira ostoroztatik, hogy az eláradott vétek kiirtására" más módot nem láttak, minthogy a statáriumot a „tettlegesen rajtakapott tolvajokra" is terjessze ki a nádor. A nádor azonban a rögtönbiráskodás hatályát nem terjesztette ki a tettenért és elfogott lólopókra, habár az „oldalasétott" jelentésekből láthatta, hogy csakugyan felburjánzott a lólopás.[3]

3. A személyi hatáskör.

Verbőczy Tripartitumának II. része 20. és 32. cimje 3. §. és az 1563. 38. tc. 1588. 43. tc. 1625. 13 tc. 1638. 20., 1647. 78. é. 1687. 14. tc. szerint a nemes ember csak a nemesi, vagyis a vármegyei törvényszéknek volt alá vetve. Az 1723. 11. tc. szerint a katona csupán a katonai bíróságnak. Az egyházi személyek a Hármaskönyv II. része 44-ik cimje szerint a világi nemes bíróság alá egyedül csak a sulyosabb természetü bün-

[1] 1812. máj. 4. N. 38.
[2] 1808. aug. 23. N. 16.
[3] 1839. nov. 4. N. 2995.

ügyekben tartoztak. A városi polgárok felett a városi bíróság, a földesuri bíróság pedig a nemnemesek, a jobbágyok felett ítélkezett. Megállapítható ebből, hogy nem volt oly bíróság, amely rendi állásra tekintet nélkül mindenkire kiterjedt volna. A vármegyei törvényszék sem ítélkezhetett mindenki fölött.

Az 1799. junius 24-iki közgyűlési feliratból megállapítható, hogy a katonai személyek, kik közönséges büncselekményt követtek el, nem tartoztak a vármegye jurisdictiója alá, a királyhoz fordulnak a nádor után, hogy adassék meg a vármegyének is a jog, hogy ítélkezhessék a katonai személyek fölött közönséges büncselekmény esetén, amennyiben azokat a vármegye fogta el.[1]

A rögtönbüntető eljárást szabályozó 1800 évi április 1-én kelt 7393. számu rendelet személyválogatás nélkül mindenkire kiterjeszti a rögtönbüntető bíróság hatáskörét. Nem sorolja fel ugyan, hogy milyen rendü és rangu személyek tartoznak alája, szükszavuan csak annyit mond, hogy nem kell tekintettel lenni a személyek állapotára és állására, amiből következik, hogy a nemes, a nemnemes, az egyházi személy, a katona is alátartozott a rögtönbüntető bíróságnak.[2]

Az 1813 évi január 29-iki 4873. számu rendelet már világosan intézkedik arról, hogy a katonai szökevények is a polgári rögtönbüntető bíróság hatáskörébe tartoznak, ha az eljárás alá tartozó büncselekményt elkövetik s a polgári hatóság által fogattatnak el.[3]

[1] 1799. jun. 24. N. 35. 122.123 „humillime oramus dignetur ab altefata Matte Ssma bgnaose exoperari, duo praefacti malefactores fine ferendi Judicii et subeundae praemeritae poena nobis clementissime resignati disponantur.

[2] 1800. jun, 17. N. 32. „ideoque Juri Statario subjecti Individui status, conditionis, aut difformitatis nulla reflexio haberi debebit."

[3] 1813. máj. 4. N. 38. »utrique citra habendam, Individuorum status Conditionis; aut et difformitatis reflexionem, non exclusis etiam Militaribus Desertoribus Criminum horum Reis«.

Majd József nádor 1826. augusztus 7-én Pozsonyban kelt 619. számu rendeletével a rögtönbüntető bíróság hatáskörét nem csak a katonaszökevényekre tartja fenn, hanem a katonai hatóság alá tartozó minden katonai személyre, ha azokat is a polgári hatóság fogja el.[1]

Ezen rendelkezést még szabatosabban kifejezésre juttatja az 1837 évi 15119. számu és az 1841 évi 22659. számu rendelet: „rögtönbíróság elébe nem más gonosztevők vonathatnak, mint a rablók, zsiványok, s fosztogató utonállók, gonosz gyujtogatók, ott, hol effélék folytonosan s gyakrabban történnek; még pedig mind ezek, mind amazok a polgári állásra és helyzetre minden tekintet nélkül, a katonaszökevényeket, katonákat, vagy hadi hatóság alá tartozó más személyeket sem véve ki, ha az illető kerületében megtörtént kihirdetés után rögtöni bíróság elébe tartozó vétket követvén el, polgári törvényhatóság által elfogatnak.“[2]

Az 1800 évi 7392. számú rendelet a rögtönbüntető hatáskört kiterjeszteti az egyházi személyekre is, ugymond — előfordulhat, hogy a papok is bele eshetnek a latrocinium vétkébe. Ezekre vonatkozólag előirja, hogy az olyan pap, aki a fosztogatás, a gyilkosság, a fosztogató utonnállás vétkébe esik, az egyházi tisztétől lefokozandó.[3]

[1] 1824. dec. 10. 13. N. 2439. 23336.

1826. aug. 7. N. 1645. »altera vero Jus Statarium in antelata Benigna Norma ad Desertores duntaxat militares restrictum per Jurisdictiones civilis facultate hac provisas, quando et qualiter relate ad militares etiam, aliasque Personas Militari Jurisdictioni subjectas exercendum Benigne admittitur.«

[2] 1837. aug. 14. N. 1686. „utraque citra habendam Individuorum Status, Conditionis, aut et difformitatis reflexionem, non exclusis militaribus Desertoribus, militibusque, et aliis Personis militari Jurisdictioni subjectis; si tales praemissa in respectivo Districtu publicatione delictum Judicio Statario obnoxium perpetrantes, per Civilem Jurisdictionem comprehendantur.‘,

[3] 1800. jun. 17. N. 32. „Quum tamen evenire possit ut Sacerdotes quoque in Crimen Latrocinii incidant, relate ad tales D. Metropolitae & respectivis Eppis G. R. n. u. de altmo Jussu Regio commissum jam est,

Ezen rendelkezés indokára vet egy kis világosságot az 1800 évi augusztus 30-án kelt 19367. számú rendelet amely kijelenti: mindazonáltal a temesi háromszögben előfordulhat, hogy a görög nem egyesült szertartású papok is beleeshetnek a latrócinim vétkébe, az egyházi hatóságuk által egyszersmindenkorra lefokozottaknak nyilvánítandók.[1]

Az 1813. évi 4783. számú rendelet azonban ezen görög nem egyesült szertartású papokra vonatkozó rendelkezést kiveszi az eljárási szabályból, következtethető, hogy amennyiben mégis előfordulna részükről ily büncselekmény, úgy felettük az egyházi hatóság, illetve a rendes vármegyei bíróság ítélkezne.[2]

4. A területi hatáskör.

Verbőczy Hármaskönyvének III. része 32. cimje, 1548. 48. t.-c., 1563. 38. t.-c., 1588. 43. t.-c., 1625. 6. t.-c. 1655. 38. t.-c. 1659. 16. t.-c. szerint minden megyének bírói hatalma csak a saját területére terjedett ki, más terület felett nem volt jurisdictioja.

A rögtönbüntető eljárásra vonatkozó szabályok a területi hatáskör kérdésével nem is foglalkoztak, mert nyilvánvaló jogról volt szó. A rögtönbüntető eljárásra annak a törvényhatóságnak területe bírt hatáskörrel, amelynek az engedély megadatott és azt kihirdette: ezennel az egész megyében kihirdettetni rendeltetik. „Az is különössen a megyebeli lakosoknak ezennel tudtára ada-

ut Pastorale ad Clerum sibi subordinatum dimittant, duo Mediante singulus talis Sacerdos, qui se praedociniis, latrocinis, aut viarum obsessionibus cum spolis Reum effecerit, nunc pro tunc pro degradato censendus declaretur."

[1] 1808. okt. 26. N. 10. „Quum tamen potissimum in tribus Districtus Temessiensis Cottibus evenire possit ut Sacerdotes Groeci non uniti Ritus quoque in Latrocinii Crimen incidere possint, in medio pastoralis jam dimissi nunc pro tunc pro degradatis declarantur".

[2] 1813. máj. 4. N. 38. „advoluto eo adpito transponitur, quod relate ad Punctum ejus III. ad b. Sacerdotes Graeci Ritus non Uniti ab hoc Jure deinceps exemptos esse altaefata Sua Majestas diserte declaraverit".

tik" — rendelkezés mutatja, hogy az engedélyt az egész megye területére hirdették, nem pedig egyes részére.[1]

A rögtönbüntető jogot rendesen egy vármegyének területére terjesztették ki, de elő fordult, hogy több szomszédos vármegye területére is kiterjesztették egyidejüleg.[2]

A rögtönbüntető eljárás hatálya alatt álló területről olyan területre, ahol nem állott fenn ezen eljárás, menekült büntettest előzetes bejelentés nélkül is üldözni szabad volt. A rendes eljárásban sem élvezhetett a malefactor e tekintetben előnyt. Az 1794 évi 4052. sz. rendelet 36. pontja szerint szabad volt a menekülő malefactort üldözni: „hogy a tolvajok azzal is, hogy egyik megye határáról a másikra által szökvén, büntetést, illetőleg az elfogatást el ne kerülhessék, a tolvajláson ért és üzőbe vett emberek a szomszéd megye területén is elpusztázó katonák vagy bárki más által elfoghatók, de az illetékes megyének átadandók."[3]

A forma kedvéért azonban időnként engedélyt szoktak kérni a gonosztevőknek a határon túl való üldözésére.

A rögtönbüntető eljárásban a szabadüldözés elve külön is kifejezésre jut: „minden bejelentés nélkül más törvényhatóságba is üldözni és elfogni szabad",[4] annál is inkább, mert az ellenkező esetben a folytonos és szakadatlan üldözés megszakadt volna. Ezáltal a malefactor a rögtönbüntető eljárás alól szabadult volna.

5. Az időbeli hatáskör.

A rögtönbüntető eljárás időbeli hatáskörének megállapítása egyike legjellemzőbb sajátságainak. Az időbeli hatáskör voltaképpen csak a rögtönbüntető eljárásban fordul elő. Az eljárás különleges jogi természetének a következménye, hogy mint kivételes jog csak addig bir létjogosultsággal, amig elrendelésének

[1] 1812, dec. 16. N. 2692. 1833. szept. 14. N. 1946.

[2] 1826. évi szept. 7. közgy. szerint Zala, Somogy, Vas, Veszprém, Fejér vármegyék területére volt kiterjesztve.

[3] Ifj. Dombóváry G.: Feny. elj. Pestvárm.

[4] 1837. aug. 14. N. 1686. quem in alia quoque Jurisdictione persequi, et intercipere citra ullam Insinuationem liberum est.

okai fennforognak; ezeknek megszüntével a rögtönbüntető eljárásnak is el kell enyésznie, hatályát veszitenie. A rögtönbüntető eljárásban annak a ténynek a megállapitása a legfontosabb, hogy melyik az az időpont, amelynek bekövetkezésével hatályba lép a rögtönbüntető eljárás és melyik az az időpont, amelynek beálltával annak joghatálya megszünik és ujra a rendes eljárás foglalja el a helyét.

Kezdetben a rögtönbüntető eljárás hatásköre kezdő időpont tekintetében nem volt szabatosan megállapitva, az első tételes jogszabály, az 1700 évi 7392. rendelet csak annyit mond, hogy mielőtt az ilyen rögtönbüntető jog gyakorlása megkezdődnék, az engedelmet a vármegyén ki kell hirdetni a megyei nagy- vagy kis gyülés idejének megvárása nélkül.[1]

Nyilvánvaló, hogy a vármegyén való kihirdetés nem volt még az az időpont, amikor már megkezdődött a rögtönbüntető eljárás joghatálya, mert arról a megye lakósai még nem szereztek és nem is szerezhettek tudomást. Már pedig alapszabály, hogy a törvény a kihirdetéssel lép életbe, a kihirdetésről rendes körülmények között az emberek értesüljenek. Hogy a vármegye sem tartotta a rögtönbüntető eljárás hatálybalépésének idejéül még azt az időpontot, amikor a vármegyeházán azt kihirdette, hanem azt az időpontot, amikor a helységek lakóinak azt tudomására hozta, előttük valójában kihirdette. Kitünik ez a következő rendelkezésből: „parancsoltatik egyszersmind a helységek biráinak, hogy ezen nyomtatott hirdetést a helység ládájában tartván azt a helység notariusa által esztendőnként gyakortább és kivált a népnek számosabb öszvegyülekezetével és egyéb aránt is minden uj hold vasárnapokon isteni szolgálat után a Templom ajtaja előtt föl-olvastassák."[2]

Majd az 1808 évi 19367. számu rendelet pontosan is megállapitja a rögtönbüntető eljárás hatályba lépésének kezdő idő-

[1] 1800. jun. jun. 17. N. 32. Antequam tale Juris Statarii Exercitium nuscipiatur, illud per Gremium Comitatus non expectata generali vel particulari Congregatione publicandum erit.

[2] 1800. jun. 17. N. 32.

pontját a kihirdetéstől számitott 14 nap eltelte után, vagyis a 15-ik napon.[1]

Az 1813 évi 4783. számu rendelet 3. §-a pedig már nem csak a hatálybalépés időpontjául szintén a 14 nap elmultát állapitja meg, hanem előirja a kihirdetés módját is, amely rendelkezést a későbbi rendeletek is átvettek. „Meglevén az engedelem, tüsténi gyülést kell tartani s abból az engedelem kihirdetését késedelem nélkül elrendelni; mely mind az illető lelkészek által szónokszékekből vagy templomaik ajtaja előtt, mind az illető tisztviselők által körlevelek utján, s főleg a pusztákon személyesen ugy teljesitendő, hogy legfölebb a gyüléstartásától számitandó 14 nap alatt, minden kebelbelieknek tudomására juthasson; hogy pedig a kellőleg minden kebelbeli helyeken és mi módon eszközlött kihirdetésről bizonyosság szereztessék, az emlitett 14 nap elforgása alatt minden járásbeli szolgabiró köteles, a kerületbeli helyeken mikép teljesitett kihirdetésről, a helységek jegyzőinek vagy biráinak látamozásával megerősitendő körlevél bemutatása mellett, az Alispánynak mulhatlanul különös jelentést tenni; s csak eme 14 nap eltöltével, s ha a kihirdetésről bizonyosság szereztetett és nem előbb lehet a rögtönbiráskodás gyakorlását elkezdeni."[2]

Sőt még a kihirdetés körüli eljárással még tovább is mennek, nem elégszenek meg azzal, hogy egyszer kihirdetik, hanem elrendelik a hirdetmények állandó kifüggesztését, hogy állandóan az emberek szeme előtt legyen, folyton figyelmeztesse az embereket a rögtönbüntető eljárás fennállására.

„Fő- és szolgabiró urak oda utassittatnak, hogy a N. Vármegyének abbéli Végzését mindeneknek tudományára a templomoknak ajtaira, ugy a helyiségek házaira, és kortsmáknál felfüggesztetvén, a helységek Előljáróinak és korcsmárosoknak keményen meghagyják, hogy arra különösen ügyeljenek, hogy ezen

[1] 1808. okt. 26. N. 10. publicandum erit, quod Juris Statarii exercitium a lato perceptae concessionis intra 14 dies initium summerre possit.

[2] 1813, máj. 4. N. 38.

Végzés a fellebb érintett helyekről semmínemü szin alatt le ne vétessen, minthogy ellenkező esetre vigyázatlanságokért szoros felelet terhe alá fognak vonyatni."[1]

Hasonlóan rendelkeznek később is. „Ezen végzés, hogy mindeneknek tudtára lehessen a Templomoknak és Városok és helységek közönségeit illető épületeknek ajtajaira felfüggesztetni és mind azon helyeken,ahol számosabb nép öszvegyülekezni szokott, kihirdettetni rendeltetik."[2]

A további kérdés annak a megállapitása, hogy a rögtönbüntető eljárás hatálya mikor szünik meg, milyen hosszu időre szokták engedélyezni.

Ezen jog természetéből következik, hogy mihelyt az ok megszünik, amely miatt engedélyeztetett, az engedélyt is vissza kell vonni.[3]

Ugy látszik kezdetben ezen oknál fogva nem szokták megjelölni a joghatály megszüntének végpontját. Erre vonatkozólag előre nem intézkedtek. Az 1800 évi junius 17-iki közgyülésnek azon rendelkezése, hogy a helység nótáriusa által esztendőnként gyakortább kell kihirdetni a rögtönbüntető eljárás gyakorlására vonatkozó engedélyt, arra enged következtetni, hogy több évre is kiterjedt, illetve mig e jog vissza nem vonatott.

A hatásköri végső időpontnak meg nem jelölése félreértésre is adott alkalmat. Volt eset rá, hogy ugy magyarázták az engedély időtartamát, hogy az engedélyt minden egyes felmerült esetben külön kell kérni a nádortól, hogy az adott bünügyben a bíróság statáriálisan eljárhasson. A nádor 1814 április 12-én kelt 9789. számu leiratában válaszul adja, hogy „nem légyen szükséges minden különös esetben a nyomon itélő Törvény gyakorlására engedelmet kérni", ha már az engedély megadatott.[4]

1 1822. dec 16. N. 2692.

2 1826. szept. 7., 1831. szept. 8.

3 1808. okt. 26. N. 10. „Si circumstantiae ita variatae observentur ut revocatio exercitii hujus merito sequi debeat, super facta revocatione circumstantialis relatio Suae Matti praestetur.

4 1814. jun. 6. és 27. N. 305.

A gyakorlat amellett szól, hogy a gyakorolhatásra vonatkozó engedélyt egy évre szokták megadni és a megyék szükség esetén annak meghosszabbitását kérelmezték.[1] Az egy évi időtartamot is kezdték pontosan megállapitani, hogy kétség ne merüljön fel aziránt, hogy a rögtönbüntető eljárás hatálya az engedélyező leirat kézbesitésétől, vagy a leirat keltezésétől, vagy a kihirdetéstől kezdődik. Az 1828. augusztus 10-én Alcsuthon kelt 1474. számu nádori leirat szabatosan megállapitja, hogy az egy évi időtartam az engedélyt tartalmazó leirat keltezésétől számitandó.[2]

Majláth György országbirónak Pesten 1847. március 25-én kelt 295. számu engedélye szerint is: „mától számitandó egy évre, azaz 1848-iki böjtmás hó 25-ig megengedtetik" — a rögtönbiráskodás.

Az időbeli hatáskör tehát addig tartott, amely időre az megengedtetett. Minthogy az engedélyezés is attól függött, hogy előbb is visszavonható, ha az elrendelés oka megszünt, annak szükségessége nem volt indokolt. Ezen ok és szükségesség fennállását a Helytartótanács ugy állapitotta meg, hogy a vármegyét három hónaponkénti jelentéstételre utasitotta a személy és vagyon közbiztonságára vonatkozólag. „A rögtönbiráskodhatásra nyert engedelem idejétől fogva, köteleztetik a törvényhatóság, a közbátorságnak keblébeni körülményeiről tekintőleg azon gonosztettekre, mellyek miatt e jogot nyerte: Ő cs. kir. Fenségének az ország Nádorának vagy távollétében a kir. Helytartótanács Elnökének mulhatatlanul minden három hónapban voltaképi és

[1] 1830. szept. 11. N. 2566. 1831. aug. 8. N 189 . 1832. szept. 15. N. 2046, 1833. szept. 14. N. 1946. 1835. aug. 17. N. 1571., 1836. aug. 8. N. 1579. 1837. aug. 14. N. 1632., 1838. okt. 4. N. 1311., 1839. szept. 2. N. 2535. 1840. szept. 2. N. 2069., 1841, aug. 30. N 2539.

[2] 1828. szept. 6. N. 2440. „porro ad unum Annum a dato praesentium computandum, adeoque cum 10. Augusti Anni proxime venturi 1829. exspiraturum ... hisce extendum duxi".

kimeritő jelentést tenni, hogy e jog az ok és szükség megszüntével visszavonathassék."[1]

A Helytartótanács e jelentések elmulasztását felrótta a vármegyének, ha elkésve vagy egyátalán nem küldte be.[2] „Nyomban ítélő szabadsággal biró Törvényhatóságoknak kötelességül tétetett volna, hogy megyéjökben levő közbátorságról minden fertály esztendőben ezen kir. Helytartó Tanácsnak jelentést tegyenek, efféle jelentést pedig a Titt. Rendek ide felküldeni elmulasztották volna; ezennel odautasittatnak, hogy multkorra mentül hamarébb, — jövőben pedig minden három hónapban azon jelentést ide felterjeszteni el ne mulasszák."[3]

Ezen jelentésekből állapitotta meg azt, hogy a rögtönbüntető biráskodásra továbbra is szükség van-e vagy sem. Ha nem látta indokoltnak a fenntartását, akkor az engedélyt visszavonta. Ennek nyomatékosan is kifejezést ad a Nádor 1824. április 12-én kelt 9789. számu leiratában: „az parancsoltatik, hogy az illető Jurisdictiok a köz csendesség és bátorságrul rendes Tudósitásokat azon végre küldjenek be, hogy azokból kitetszhessen, ha valjon a nyomon ítélő törvény gyakorlásának szüksége megszünt légyen-e vagy sem?[4]

[1] 1800. szept. 6. N. 31 és 32. „In quorum Conformitate proinde Praettae D. Vestrae in admisso sibi Juris Statarii Exercitio procedere, ac singulo trimestri, de Circumstantiis, in quibus a Concessi Juris Statarii tempore securitas publica, ratione Delictorum Juri Statario subjectorum in Gremio hujusce Comitatus consttiuatur; Relationem horsum praestare noverint, quo faventibus Rerum adjunctis, restituta scilicet alma securitate, Juris hujus Extraordinarii Revocatio, mox subsequi valeat".

1808. okt. 26. N 10. "Jurisdictio hoc Jure gaudens singulo Trimestri de circumstantiis in quibus a concesso Juris Statarii tempore, securitas publica ratione delictorum Juri Statario subjectorum constituatur relationem praestare tenetur".

[2] 1819. febr. 25. N. 10. „Cum passim observetur praescriptas de statu securitatis publicae trimestrales Relaones aut tardius, aut plane non submitti; hinc comsilium hoc L. R. Praettas D. Vestras eo socio reflectendas habet trimestrales Relationes in futurum accurate submittant."

[3] 1833. okt. 14. N. 2146.

[4] 1814. jun. 6. N. 305.

A rögtönbüntető eljárásra vonatkozó engedélynek visszavonását csak a vármegyén hirdették ki, azt helységenként kihirdetni nem volt szükséges. „Ha e jog visszavonatnék is, azt a törvényhatóság kebelében környékeltetve kihirdetni nem szükséges, ne hogy a gonosztévők vakmerősége ujabban növekedjék, hanem az csupán a törvényhatóságok eligazodására szolgáland."[1] Ezzel a rögtönbüntető bíróság hatásköre idő tekintetében általában véve, vagyis in abstracto megszünt.

In concreto pedig megszünik az időbeli hatásköre: ha a tárgyalásra megszabott idő alatt nem tudja a tárgyalást befejezni. Ez az idő 24 óra volt az 1800 évi, 1808, 1813 évi rendeletek szerint. Az 1823 évi január 7-én kelt 210. számu rendelet szerint a király 3 napban állapitotta meg a bíróság tárgyalási idejét megs-akitás nélkül. Ha a bíróság az ügyet ezen 3 napon belül nem tudta befejezni, beleértve még az ítelet végrehajtására rendelt időt is, akkor a bíróságnak nem volt joga tovább tárgyalni, ha az ügy közepén volt is, hanem az ügyet a rendes büntető eljárásra kellett utasitania. Ezzel pedig az in concreto hatáskör szünt meg.[2]

Az in concreto hatáskör e tekintetben egyedül áll a büntető jogban.

---

1 1813. máj. 4. N. 38.

2 1800. jun. 17. N. 31. és 32, 1808. okt. 26. N. 10. 1813. máj. 4. N. 38. 1823. január 22. N. 84. Sua Mattas Ssma ... clementer resolvere dignata es, ut loco 24, horarum Termini pro summo functionis Judicii Statarii ferendaeque Sententiae Termino triduum constituatur",

V. A rögtönbüntető bíróság illetékessége.

Az illetékesség az a jogosultság, hogy az egynemű bíróságok közül melyik hivatott eljárni az adott ügyben, az adott ügy felett melyik bíróságnak van jurisdictioja. Az illetékességnek kérdése jogtörténetünkben korán jut kifejezésre felismerve annak fontosságát, hogy az eljárásra nem hivatott bíróság ne ítélkezhessék és az ítéletének érvényt ne lehessen szerezni.

Az illetékesség alatt a perhez illő bíróságot értettek. „Hogy valamelly törvényszék az előforduló peres ügyben foganatosan ítélhessen, nem elég, hogy általán véve fenyítő bírói hatalommal birjon, hanem szükséges, hogy nevezett szerint azon mindenképen meghatározott ügyhez illő bírói hatalma légyen".[1]

Az illetékességet az eljárás alapjának tekintették az ítélet azon nyugodott. Az illetékesség hiánya miatt az ítélet megsemmisitendő volt az 1715. évi 28. t.-c. szerint.

A rendes büntető eljárásban az illetékességet a következő esetek állapitották meg.

1. A terhelt személy állapota. A nemes emberek, akár világi, akár egyházi személyek voltak, egyedül a nemesi, a vármegyei törvényszéknek voltak alávetve a Hármaskönyv 3-ik része 20 és 32. cimje szerint. A katonák csupán a katonai bíróságnak voltak alávetve az 1723. 11. t.-c. szerint. Az egyházi személyek felett a Hármaskönyv 2. része 44-ik cimje értelmében az egyházi hatóságok ítélkeztek. A pesti főiskolai tanulók felett, az iskolai tanulók felett az iskolai bíróság tartott törvényt.

[1] Szlemenics P.: Feny. törvszéki m. törv. 153. lap.

2. A lakhely. A terhelt lakhelye is megállapította az illetékességet. Lakhely alatt állandó ott tartózkodási szándékkal való helyet értettek. A lakhely illetékességét az 1625. évi 13. t. c. határozta meg.

3. A büncselekmény elkövetési helye. Az illetékességet a büncselekmény elkövetési helye is megállapította. A büncselekmény megkezdésének helye nem volt irányadó, mert a büncselekményt a teljes befejezése által tekintették bevégzettnek.[1] Érdekes felfogásra mutat annak az eldöntése, hogy ha a büncselekményt két helynek határában követték el, két megye határán, melyik megye bírósága az illetékes?

Huszthy felfogása szerint az a hely állapítja meg az illetékességet, ahol a nemesebb testrészek vannak, pl. az embernél az a bíróság illetékes, amelynek a területén az ember feje fekszik. Indokolva azzal, hogy a fej a testnek a főrésze, a többi a mellék dolog, a mellék dolog pedig osztozik a fődolog jogi sorsában.

Ugyancsak Huszthy előadja Jurisprudentiajában, hogy az az a hely is megállapítja az illetékességet, amely területen a szív van, vagy ahol a lábak feküsznek, mivel az ember lábain járva addig jutott el, a lábak ott estek össze és ezzel befejeztetett a büncselekmény, ott vette föl teljes alakját.[2]

4. Az elfogatás helye. Az 1548, évi 50. t. c. és az 1655. évi 38. t. c. értelme szerint minden vármegyének kötelessége volt minden büncselekményt amely a területén történt, hivatalból üldözni és a kézrekerült gonosztevő felett ítélkezni.

5. A kijelölés, a bíró küldés illetékessége akkor fordul el, ha a büncselekményt az ország határán kivül követték el és inkább felségsértés esetén volt helye; ennek illetékességét az 1715 évi 7 t. c. állapította meg.

6. A kiváltságon alapuló illetékesség. Ilyen volt a pesti fő-

1 Huszthy István: Jurisprudentia: „Per consummationem accipiat suam formam delictum.

2 Huszthy: Jurisprudentia.

iskolának bírósága, a rektori tanács kiegészítve egy szolgabíróval egy esküdttel.

7. Végül a megelőzés, vagyis amelyik bíróság az ügyben hamarabb járt el, mint a másik, azt megelőzte. Nyilván az elfogatással kezdődött meg a megelőzés, mert csak akkor jutott abba a helyzetbe, hogy a malefactor fölött itékezhessék.[1] A megelőzés illetékességét a szokás szabályozta, de meg lehet állapítani az elfogatás illetékességéből is.

A hatáskör és az illetékesség összeütközése esetén a békés megegyezést megkisérelték, ha ez nem sikerült, akkor a király döntött a kancellária utján.

A rendes büntető eljárás illetékességét megállapító ezen fentebbi esetekkel szemben a rögtönbüntető bíróságra nézve csak a büncselekmény elkövetésének helye lehetett és volt az irányadó, mivel mindenkire kiterjedt, aki a rögtönbüntető eljárás alá tartozó büncselekményt elkövette. Ezt igazolja az 1837. évi 13119 számu rendelet, amely szerint más törvényhatóság területére menekült tettest is szabad volt üldöznie és azt az üldöző hatóság saját bírósága elé állítania.[2]

De azon rendelkezésből is, hogy csak azon törvényhatóságoknak engedtetett meg a rögtönitélés joga, amelyeknek területén a gyakoribb tojvajlások, rablások, fosztogatással párosult utonállások, szántszándékos gyujtogatások fordulnak elő, — azon következtetés vonható le, hogy az adott esetben csak az a bíróság jogosult eljárni, amelynek a területén a büncselekményt elkövették, vagy megkisérelték.[2] A rögtönbüntető bíróság illetékessége ennek folyományaként kizárólagosnak mondható.

---

[1] Huszthy: Jurisprudentia.
[2] 1814. jun. 6. és 27. N. 305.
[3] 1813. máj. 4. N. 38.

VI. A bizonyítás tárgya.

A rögtönbüntető eljárás azon rendelkezéséből, amely szerint rögtönbüntető eljárásnak hatálya csak azon büncselekményekre terjed ki, amelyekre nézve a bíráskodhatást megengedték, következik, hogy e bíróság elé terheltként mást állítani nem lehet, mint aki a meghatározott büncselekményt igen nagy valószinüség szerint elkövette. A bírósági eljárás során elsősorba tehát az vizsgálandó és bizonyítandó, hogy fennforog-e a rögtönbüntető eljárás elé utalt büncselekmény vagy sem; azután pedig az állapítandó meg, hogy a terhelt rabszemély követte-e el vagy sem.

Más szóval a bíróság „a rabot vádlásbeli tetteiről megkérdezze".[1]

A rögtönbüntető eljárás a tettazonosságon épült fel. Ezen elvet kifejezésre is juttatja az 1800. évi 7392. számu rendelet, amely előirja azt, hogy a rögtönbüntető eljárásban első sorban csakis annak a ténykérdésnek megállapítására fordítandó gond, amely tény rögtönbüntető eljárást von maga után, mindazon által más tények megállapitása is érinthetők, amelyek a közbiztonságra vagy a büncselekménnyel felmerült károsodásra fényt vetnek, vagy pedig a terhelt büntársainak kivizsgálására szükségeseknek látszanak.[2]

A tettazonosság elve még világosabban jut érvényre az 1813. évi január 29-én kelt 4783. számu rendeletben és a későbbi rendeletekben: „A bíráskodás tárgyát főleg azon elkövetett rablás, fosztogatás, utonállás, vagy gyujtás teendi, melly-

[1] és [2] 1800. jun 17. N. 31, 32. In Judicio Statario illius duntaxat facti elocubratio praeprimis curae habenda erit, quod Jure Statario vindicandum est, poterunt tamen et alia in examine tangi; quae ex ratione securitatis publicae, aut refundendi damni lumen suppeditare valebunt, vel ex ratione eruendorum complicum necessariae videbuntur.

Ugyanigy 1808. okt. 26. N. 10.

ért a vasban álló elfogatott s rögtönitélő szék elébe állittatott; azok, mik talán a közbátorságra, károk megtérítésére vagy cimborák kitapogatására nézve világot nyujthatnának, vallatás közben mellékesen is érintethetvén; minél fogva a rabnak elébbi csinjeit csak annyiban kell nyomozni, mennyire annak mint valódi rablónak, haramjának, utonnállónak vagy gyujtogatónak minőségét bővebben felmeríteni szükséges volna".[1]

A rögtönbüntető eljárásban tehát elsősorban ezen eljárás keretébe vont büncselekmények tényálladéki elemei voltak megállapítandók. E tényálladéki elemek megállapítása nem zárkózhatott el a cselekménnyel kapcsolatos körülmények, nevezetesen a sulyosító és enyhitő körülmények megállapításától sem. Enélkül a helyes tényállás meg nem állapítható, helyes itélet nem hozható, az igazság érvényesíthető.[2]

Minthogy a tetten nem ért gonosztevő is a rögtönbüntető eljárás elé vonható, ha ellene különös elfogatást rendelnek el és ezen elfogatás során az üldöző közegeknek hatalmasan ellenszegül és a bíróság előtt pedig valóságos rablógyilkosnak, rablónak, fosztogató, utonállónak, vagy szándékos gyujtogatónak bizonyul, következik belőle, hogy ezen esetben nem csak annak a tettnek kivizsgálása az első, amely miatt a bíróság elé állíttatott, hanem mindazon büncselekmények megállapítása, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a terhelt csakugyan trola, praedo, viarum obsessor cum spoliis, incendarius legyen. A bizonyítás e tekintetben széles mederben folyik, tehát a bizonyítás tere nincs megkötve. A fenti rendelkezések is csak meghatárolják a bizonyítás tárgyát, hogy az eljárás a lényeget érintse és merítse ki, hogy az eljárás gyorsuljon, de az igazság se csorbuljon.

---

1 1813. máj. 4. N. 38. 1837. aug. 14. 1686; 1841. aug. 30. 2574.

2 1800. jun. 1732. adquem scopum debite obtinendum, jus Examen suscipi, et in quantum Statutus in confessis non esset, ex probis se ipso in omni Jure sufficientem Probam constituentibus, ponderatisque alleviantibus, et aggravantibus circumstantiis Judicium fieri oportebit.

VII. A bizonyítás módjai.

1. A terhelt vallomása. 2. A tortura, a) a tortura nemei, b) a tortura alkalmazása. 3. A tanuvallomás, a) a tanuzási képesség, b) a tanuzási kényszer, c) a tanu kifogásolása, d) a tanu esküje, e) a hamis tanuzás büntetése, f) a tanuvallomás kellékei. 4. A szakértői bizonyítás

1. A terhelt vallomása.

„Minden gonosztett tett lévén, mellynek léte a puszta természettől magától nem értetődik, és a velünk született büntetlenségünk miatt senkit sem lehet gonosztevőnek gyanítani, könnyen értetődik, hogy minden alperes ellen szemére hányt gonosztettét bebizonyítani szükséges légyen".[1] Tehát minden bünpörnek sarkalatos elve a vádtárgyává tett büncselekménynek megállapítása és a terhelt által való elkövetése. A bizonyítás eredményétől függött a pernek kimenetele; a terhelt elítéltetése vagy felmentése. A vád tárgyává tett büncselekménynek bizonyítása különböző móddal, eszközzel történt.

Az 1625. évi 53. t.-c. értelme szerint bizonyítani lehetett a bíróság előtt 1. per leges, 2. per iuramentum, 3. per testes, 4. per literalia instrumenta, 5. per factum.

Legfontosabb bizonyítéknak tartották a terhelt beismerő vallomását. Ha a terhelt beismerésben volt, a beismerését elégségesnek tartották az elitéltetésére. Éppen ezért a peres eljárások-

1 Szlemenics P.: Feny. törvszéki m. törv. 191. lap.

ban első sorban a terhelt beismerő vallomására törekedtek, különösen mikor más bizonyíték nem állott rendelkezésre.

Szlemenics Pál szerint, „hogy a rabnak tulajdon vallástétele teljes bizonyításul vétethessék e következő feltételek kívántatnak meg:

1. hogy a rab józan elmével önként s minden kényszerítés nélkül és eltökélt akarattal tegye vallását;

2. hogy a vallató biró; sugalló vagy kelepcés kérdésekkel, csalárd hitegetéssel, veréssel, büntetés, lágyítás vagy bűntelenség igéretével s más ilyen félszeg vallató szerekkel ne élt légyen;

3. hogy a vallástétel hihető, világos és bizonyos mindenkép meghatározott gonosztettről szóló legyen;

4. hogy a vallástételhez semminemü megszorítás vagy kifogás ragasztva ne légyen;

5. hogy kimerítő légyen;

6. hogy alapos és gyökeres légyen;

7. hogy a törvényszék előtt légyen, vagy már eredetiképen téve, vagy legalább meghitelesítve;

8. hogy a rab vallástétele mellett állhatatosan megmaradjon s azt későbben vissza ne vonja".[1]

2. A tortura.

Carpzow felfogása szerint a terhelt tagadása esetén sem menthető fel azonnal, ha más bizonyíték nem áll rendelkezésre, mivel az államnak fontos érdeke a büncselekményeket üldözni és minden módon arra törekedni, hogy a valóság, az igazság napfényre kerüljön.[2] Ez a felfogás szülte meg a kényszerezközök alkalmazását a judicaturában. A tortura nálunk is meghonosodott a rendes büntető eljárásban: „semmi sem tilalmazza, hogy a vallató bíró a felelni nem akaró, dühösködést szinlelő feleleteivel csintalankodó, vagy ellentmondásait megegyeztetni nem

[1] Szlemenics: Feny. törvszéki m. törv. 194. lap.
[2] Huszthy: Jurisprudentia (de Tortura).

akaró rabnak makacsságát sanyarubb tömlöccel, vagy mértékletes veretéssel meg ne zabolázza".[1]

Éppen ezért nem érdektelen rövid visszapillantást vetni a torturára.

A bírónak a tortura alkalmazásánál figyelembe kellett vennie azt hogy 1. milyen kényszerezközök szükségesek, 2. milyen fokozatban használandók, és mik a fokai, 3. milyen személyekkel szemben lehet alkalmazni, 4. milyen ügyekben, 5. milyen indítóokok alapján, 6. milyen sorrendben, 7. milyen eredmény várható.

A) A tortura nemei.

A vallató bírónak a tortura tiz neme állott rendelkezésére:

1. A puszta megfélemlítés, amely abban állott, hogy az erre kirendelt személy által rémisztgette a rabszemélyt akként, mintha csakugyan megragadná, a kinzáshoz kezdene, de még sem nyul a rabszemélyhez.

2. A kinzó szerszámok előkészitése, a kinzó szerszámokat a rab személy szeme elé tartják és azt a látszatot kelti hóhér, hogy a szóbeli ijesztgetésen felül csakugyan megkinozza.

3. A rabszemély kezeit összekötik és kezeit kötélbeszoritva tartják.

4. A rabszemélyt kinpadra fektetik és a tagjait erőszakosan nyujtogatják.

5. Tüzes vassal égetik a rabszemély testét.

6. A rabszemély ujjait összeszoritják és körmei alá hegyes vasdarabokat, tüket szurnak.

7. Égő láng fölött tartják ugy, hogy csak pörkölődjék.

8. A rabszemély haját kopaszra nyirják és a feje tetejére jeges vizet csepegtetnek.

9. Kénnel vagy forró szurokkal égetgetik.

10. Vascsizmába szoritják, amely éles szögekkkl van belülről kiverve.

[1] Szlemenics: Feny. törvszéki m. törv. 177. lap.

B) A tortura alkalmazása.

Ezen kényszereszközöket nemes ember ellen, őrültek, esztelenek, serdületlenek, némák, öregek, terhes nők ellen, terhességük tartama alatt nem lehetett alkalmazni. A tortura alkalmazásának csak olyan bűncselekmények elkövetése esetén volt helye, amelynél a büntetés pallos vagy akasztófa volt.

A tortura alkalmazásának indokául szolgálhatott a rabszemély előélete, a tettenérés, a gonoszemberek társasága, engesztelhetetlen gyülölség, nyereség utáni vágy halálokozással kapcsolatban, gyilkossággal való vádolás és a szökés.

A tortura alkalmazása előtt a biró köteles volt a rabszemélyt figyelmeztetni, hogy tegyen önként vallomást, hogy a torturára ne legyen szükség. Ha a terheltek többen voltak, akkor a leggyanusabb volt első sorban tortura alá veendő. Ha egyformán terheltek, akkor a gyengébb, félénkebb természetü, mert hihető, hogy előbb megszólal, mint a keményebb természetü; előbb a feleség, utánna a férj; előbb a gyermek, utánna az apa. Mihelyt a terhelt vallomást akart tenni, a tortura alkalmazása abbahagyandó volt.

A biró a tortura alkalmazását itélettel rendelte el. Pl:

1.) „. . . mindezek elégséges okot adnak, hogy az Rab Személly az Magistratualis Próbáknak bővebb tellesítésére, Hóhér kézre adatván megcsigáztassék, aminthogy is 5 gradusig való kinzásra itéltetik, s eképen teendő kérdések által az igaz vallásra kénszerittetik."[1]

2) „Mínthogy Garzo Márton Rabb Személy vallásábul megvilágosodott, hogy Tördely Farkas az Rácz templomnak fölverésén jelen volt, hogy azért mint ezen gonoszsága, mint pedig több Tolvajsági maga szája vallása által is kinyilatkoztassék, eőt grádusig való csigázásra itéltetik."[2]

A kinzás nem a biró jelenlétében, hanem az erre berendezett külön helyiségben történt. Ezután fölvezették a biró elé

[1] 1761. évi 22 köteg 25. számu bünpör.
[2] 1761. évi 22 köteg, 31. számu bünper.

és ott tette meg a vallomását a terhelt. Ez is „szabad vallás“ volt.

Ha a terhelt a tortura után is megmaradt tagadása mellett, akkor felmentették.[1]

A kinvallatást ugyan az 1790 évi 42. tc. eltörülte: „a kinzó vallatások annálfogva, mivel az igazság kikutatására alkalmas és megfelelő eszközt nem nyujtanak. hanem inkább büntetés számban mennek, addig mig a büntető eljárásra nézve országgyülésileg más intézkedés nem tétetik, egyszerüen tiltva lesznek.“

Ami már most a terhelt vallomását illeti a rögtönbüntető eljárásban a rendeletek mind határozottan tiltják a kinzó eszközök, sőt mindennemü kényszeritést, hitegetést, megtévesztést. A beismerő vallomásnak önként, szabad akaratból kellett folynia.

Az 1803. szeptember 6-án kelt 19693. számu rendelet előirta, hogy a terheltek vallomásai mindenféle kényszerités nélkül, fenyegetés nélkül vagy pedig kegyelmet igérés nélkül kell kivenni vagy bármi más móddal vallomástételre rábirni nem szabad; inkább valamennyi terhelt mentessék föl, mint egy ártatlan itéltessék el.[2]

Az 1813 évi 4783. számu rendelet hasonló mód intézkedik és a legkeményebb fenyités sulya alatt tiltja meg a kényszervallatást.[3] Amiből következik, hogyha a kinvallatás nem is a maga durvaságában, de mindenesetre gyakorlatban volt. Fölösleges lett volna tiltani, ha kiment volna a szokásból.

„Megkivántatik, hogy a vétek akár a rabnak saját vallomásából, akár egyéb, napfénynél világosabb s a halálos büntetés kimondására minden törvény előtt elégséges próbáknál fogva, nyilvános és kétségtelen legyen; a körülmények összecsoporto-

[1] Huszthy: Jurisprudentia (de Tortura).

[2] 1803. dec. 5. N. 23. Ut benevola Examina ex natura sua nullam Coactionem recipientia, absque ulla comminatione, vel plane infligendis verberibus, verum benevole, et cum summo moderamine excipiantur, cum satius sit aliquot nocentes absolvi, quam unum Innocentem condemnari.

[3] 1813. máj. 4. N. 38. hinc. Statutum minis, Verberibus, aut promissione gratiae, aut quacunque alia ratione ad fatendum cogere, suapte, et sub gravissima animadversione interdictum est,

zása az itt megkivántató próbák sorába nem tartozván, mire nézve a rabot fenyegetéssel, kegyelemigéréssel, vagy bármi más móddal vallomásra kényszeriteni, szigoruan és legkeményebb fenyiték sulya alatt tilalmaztatik."[1]

Ennek ellenére is előfordult, hogy a terhelthez a következő kérdést intézték: „intlek pedig és kényszeritlek, hogy mindeneket, amik bünös lelkedet terhelik, tétováls nélkül megvalj, hogy legalább magadba szállva engeszteld meg a Törvény keménységét, mely büntető karjai feletted már-már kiterjesztve tartja."[2]

A terhelt egyedül álló beismerése elég vott az elitéléséhez. A terhelt vallomását nem vonhatta vissza rendszerint.[3]

3. A tanubizonyitás,

A) A tanuzási képesség.

Nem csak a rendes, hanem a rögtönbüntető eljárásban is különösen nagy bizonyitó eszköz a tanuvallomás. A rögtönbüntető eljárásban elég volt ugyan a terheltnek egyedül álló beismerése az elitéltetéséhez; mégsem lehetett nélkülözni a tanubizonyitást, ha a terhelt nem volt teljes és kimerítő beismerésben vagy egyáltalában nem tett beismerő vallomást. Az 1800 évi 7392. számu rendelet előirta, hogy a terheltet törvényszerü beismerő vallomása vagy törvényes bizonyiték nélkül elitélni nem lehet.[4] A bíróság csak akkor mondhatott itéletet a terhelt felett, ha a vád tárgyává tett büncselekménye „akár maga vallásából, akár a tanuknak hit szerint való bizonság tételeibül megbizonyodik." Ekkor

1 1841. aug, 30. N. 2574.

2 Crim. Fasc. 28. N. 121. A. 836. (Milfait Ferenc bünpöre.)

3 Csaplovics: Enchiridion: Confessio Judicialis rite facta retrahi non potest. Quia nemo praesumitur contra se inique et temere fateri et ideo talis habetur pro Judicata. 1504. 15. tc.

4 1800. jun. 17. N, 32.

jutott csak abba helyzetbe, hogy a terheltet: „tüstént halálra kárhoztassa."[1]

Általános elv volt, hogy tanu lehet mindenki, aki az ügyre vonatkozólag tudomással birt, tehát meg volt az általános tanuzási képesség. Mégis voltak olyanok, akiknek nem volt meg az általános tanuzási képességük vagyis in abstracto akadályozva voltak.

In natura, természetüknél fogva nem lehettek tanuk a csecsemők, az elmezavarban szenvedők (világos pillanatban igen:) a siketnémák, a vakok. Ez utóbbiak azonban amit láttak, illetve hallottak, azt tanusithatták. A jog szerint pedig nem lehettek tanuk azok, akiket becsteleneknek nyilvánitottak, a hamis esküttevők.

In concreto vagyis egy adott esetben nem lehetett tanu senki a saját ügyében az 1723 évi 41. tc. szerint. A biró abban az ügyben, amelyben itél, ügyvéd, meghatalmazott abban, amelyet képvisel. Nemnemes nemes elleni bünügyben, de csak oly megszoritással, hogy addig nem lehetett, amig nemes emberrel lehetett bizonyitani az 1729 évi 26. tc. szerint.

Személyi vonatkozásban azok nem lehettek tanuk, akik sulyos ellenségeskedésben voltak egymással; a szülők a gyermekeik ellen és forditva; a házastársak egymás ellen, a mostoha szülők mostoha gyermekeik ellen és forditva, az após és a vő egymás ellen. A szolgák, az alattvalók a szolgálatadójuk ellen az 1729 évi 56. tc. szerint. Az ügyvéd a megbizója, a gyám, a gondnok, megbizott a képviselőjük ellen, ugyszintén a társas viszonyban levők egymás ellen.

In concreto eset fennforgása esetén a felek kérelmére a tanut vallomástételtől elzárni nem lehetett. Ha azonban törvény ~:totta, akkor a felek sem tehették ezen tul magukat.

[1] 1808. okt. 26. N. 10. statutus interim absque legitima confessione aut legali probatione condemnari non poterit, ut adeo quod statutum evidentia delicti praerequiratur.

B) A tanuzási kényszer.

A tanukat a rendes bíróság 16 márka pénzbirság sulya alatt szokta megidézni az 1563 évi 81. tc. alapján. Ezt a pénzbirságot kiszabás esetén maga a bíróság sem engedhette el.

A rögtönbüntető eljárásban is kifejezésre jut az az elv, hogy a bíróság, mint az állam szuverén megnyilvánulása mindenkit a maga elé idézhet, sőt kényszerithet személyi kiváltságra tekintet nélkül.[1]

Ezen rendelkezést az 1837 évi 15119. és az 1841 évi 22659. számu rendeletek annyiban egészitik ki a katonai hatóságokkal való összeütközés elkerülése végett, hogy bárminemü és rendü tanukat tüstént megidézhet és kényszerithet a rögtönitélő bíróság: „sőt hatósággal bir a katonai személyeket is tanukuhasználni s avégett közvetlenül maga elébe idézni, mindazáltal oly kötelezéssel, hogy e felől a legközelebbi katonai parancsnokság mindenkor haladék nélkül értesittessék."[2]

A megjelent tanukat vallomástételre is kényszerithette a bíróság az 1635 évi 49. tc. alapján, mert fontos államérdeknek tartották, hogy az igazság a biró előtt el ne legyen rejtve, hanem az kinyilvánittassék. A tanuságtételt csak abban az esetben lehetett megtagadni, ha annak a törvény értelmében helye volt. A tanu az eskü letételére is kényszerithető, ugyancsak az 1635 évi 49. tc. szerint.

A tanuskodás alól mentesség volt a 60-ik életévet betöltött kor. A tanuskodás alsó határa a törvényes kor, 12-ik életév.

1 1808. okt. 26. N. 10. Judicium Statarium Jus habebit testem cujuscunque conditionis confestim citandi et venire recusantem ad comparendum cogendi.

2 1841 aug. 30. N. 2574: Testes quocunque, et cujuscunque Conditionis confestim citandi, et cogendi authoritate pollet, attributa insuper procedendi Judicio Facultate personas etiam militares pro testibus adhibendi, hocque fine in figuram sui immediate citandi, ea tamen cum obligatione, ut desuper indilate semper proximae militari Praefecturae Insinuatio fiat.

C) A tanu kifogásolása.

A tanuk és vallomásaik ellen kifogásokat exceptiokat lehetett tenni. Ha a bíróság a kifogásnak helyt adott, a tanut vallomástételre nem bocsátotta, amennyiben a vallomás tartama ellen tétetett, akkor a bíróság azt mérlegelte. Exceptiot lehetett emelni a tanu személye ellen, hogy nem alkalmas tanuságtételre, tanuzási képességgel nem bir, hogy a tanu nem lett megidézve, hogy nem önként tett vallomást, hogy nem lett megesküdtetve vallomására, hogy a vallomás tartama ellenmondó, hogy a vallomás hitelt érdemel-e.

A kifogásokat a tanuk személye ellen a vallomásra bocsátás előtt volt szokás megemelni, hogy a tanuhallgatás felesleges ne legyen. A tartalma ellen pedig a tanuvallomás hitelesitése előtt.

d) A tanu megesketése.

A tanuvallomás csak akkor birt érvénnyel, ha a tanu vallomására az esküt letette, mert enélkül nem érdemelt hitelt és a felek az eskütételt nem engedhették el.[1]

A tanut kikérdezése előtt a bíróság megesküdtette arra, hogy mindenféle félelemtől, gyülölségtől, kedvezéstől, szeretettől, sem előre sem utólag való vagyoni haszontól mentesen fogja a valóságot megmondani, a tanu saját ismeretét előadni.[2]

Az eskü formája időnként változott. Az eskü érvényéhez szükséges volt:

1. a tanuzásra való személyi képesség (capacitas personae),
2. az Istent tanuságtételre való hivási szándék,
3. az előirt esküforma betartása,
4. az eskünek megengedett dologra való irányultsága az 1729. évi 27. t.-c. értelme szerint.

Huszthy szerint a következő eskü formák voltak használatosak:

[1] Csaplovics János: Enchiridion: Juramenti Depositio secus absque Juramento nulla fides dari potest.

[2] Csaplovics: Enchiridion.

a) Én N. esküszöm az élő Istenre, Istennek dicsőséges anyjára, Szüz Máriára, és minden szentekre.

b) Isten legyem a tanum. Isten engem úgy szeressen. Én N. esküszöm az Istenre.

c) Esküszöm az Égre és a szent Evangeliumra és a szentekre.

Lipót decretuma szerint a' nem katholikusok nem voltak kényszeríthetők, hogy a szentekre esküdjenek, hanem annak elhagyásával esküdtek. Ilyen esetben az eskű formát a bíróság állapította meg.

Az eskütétel alatt a tanuk a büntető ügyekben a terhelt fejére tartották kezüket, ami kitünik az 1435. évi II. decretum 5. cikkelye 1. §-ából: „mi vagy más bíró, kihez a pert átküldték, fejre való eskütételt hagyván meg, végleges itéletet fogunk hozni és tartozunk hozni."

A kéznek terhelt fejére való tétele kitünik a következőből is:

„Biró Imre és Vipler Mátyás keszthelyi birkásoknak a raboskodóval lett szemben szálításokhoz ennek tagadása után ismételve erősített ebbéli hiteles vallások, mely szerint a raboskodónak fejére letett esküvések alatt Csuha Antal raboskodónak szemében megvallották."[1] Igaz ugyan, hogy már az 1729. évi III. decretum 27. cikkelye „kézfeltartással való eskü"-ről rendelkezik, amelyet a felek kölcsönösen felkinálnak, vagy a bíró állapít meg. Minthogy azonban a felek az esküt kölcsönösen egymásnak felkinálhatták, nyilvánvaló, hogy a kézfeltartással való esküvés polgári perekben volt használatos, mig a büntető ügyekben a fejre való esküvés, mint a fentebbi itéletrészből kitünik.

E) A hamistanuzás büntetése.

Ulászló király I. decretumának 57. cikkelye szerint a nagyobb hatalmaskodás vétkébe esett, aki a tanut megjelenésében, vagy vallomástételben háborgatta és azt igen súlyosan büntette.

Ugyancsak súlyosan büntették a hamistanuzást, akár pervesztést vont maga után, akár nem.

[1] 1837. évi 37. köteg 153. sz. iratok közt fekvő 1837 május 30-i itélet.

A hamistanuzás büntetése különböző volt, így

1. örökös becstelennek nevezték el;

2. a bíróság előtt többet tanu nem lehetett;

3. daróc ruhába öltöztetve, mezitláb, hajadonfővel megszaggatott ruhában kényszerült járni és az emberek közül kivettetett;

4. ha a hamistanuzás a király ellen irányult (contra principem), akkor a hamistanu ingó és ingatlan vagyona visszavonhatatlanul a kir. fiscusra szállott;

5. ha mágnás, vagy magasabb egyházi személy követte el a hamistanuzást és esküt, a büntetése 400 forint, ha nemes ember, akkor 200 forint, ha nemnemes ember, akkor 40 forint volt, ami a megölt ember vérdíjával egyenlőnek tekintetett.

A büntetés kiszabására az a bíróság volt az illetékes, amely előtt a hamistanuzás és eskü elkövettetett.[1]

F) A tanuvallomás kellékei.

Hogy a tanuvallomással bizonyítani lehessen, szükséges volt legalább két tanunak a vallomása. Egy tanu nem volt bizonyító eszköz. Kivétel volt a közhivatalnok, juratus, orvos, sebész, gyógyszerész hivatásához tartozó dolgokban.

Hogy a tanu vallomása érvényes legyen, vagyis hogy a bíróság ítélkezése alapjául elfogadja, ahhoz szükségesnek tartották a következő kellékeket:

1. a tanu a vallomást félelem, minden kényszerítés nélkül önként és szabadon tegye meg;

2. a tanu törvényes koru legyen és olyan, hogy a megtörtént ügyre vonatkozó dolgokról emlékezettel birjon, azokra vissza tudjon emlékezni;

3. a tanu észleleteinek módja: az ismereteket a tanu látásból, hallásból vagy hallomásból meríti-e? Másoktól hallott dolgokról tett vallomásnak hitelt nem adtak. A látó tanu többet ért, mint a halló tanu. Bünügyekben megkivánták, hogy a tanu látó és halló tanu legyen;[2]

[1] és [2] Huszthy: Jurisprudentia (de testibus).

4. a tanu személyi állapota: vajjon nemes vagy nemnemes tesz vallomást. Az 1729. évi 26. tc. óta nemes ember ellen nemnemes is lehetett tanu, így a személyi állapot nem volt fontos kellék;

5. az eskü letétele.

A tanuvallomások mérlegelésénél nem a tanuk száma döntött, hanem a vallomások sulya az 1623. évi 23. tc. értelmében.

4. A szakértői bizonyítás.

További bizonyítási mód még a szakértő alkalmazása oly tényekre vonatkozólag, amelyek különös szakismeretet igényelnek. A szakértő is első sorban a látott és tapasztalt észleleteiről tesz vallomást, így ő is tanuvallomást tesz tulajdonképen és a véleményét a tapasztalt tényekből vonja le és mint közvetett bizonyítékot adja elő.

A rögtönbüntető eljárásban is előfordul a szakértői bizonyítás. Azonban itt egyedül a szakértői bizonyítékokra alapozni az itéletet nem lehet, azokat még tárgyi bizonyítékokkal támogatni kell: „a körülmények összecsoportozása az itt megkivántató elégséges próbák sorába" nem tartozott.

Minthogy meghatároztatott, hogy minő büncselekményekre terjedett ki a rögtönbüntető eljárás, eleve adva volt a szakértői alkalmazás tere. Ezen szakértők is tanuként kezeltetnek, vallomásaikra esküt tettek.

„Azon esetekben pedig, midőn a sebészorvosi látlelet oly sarkalatos oklevelet képez, melyre az ítélet alapítandó volna, s az nem hites és köztiszti orvos vagy sebész által hivatalosan adatott ki, ennek is eskü alatt meghitelesítése szükséges."[1]

---

[1] 1841 aug. 30. N. 25 4.

VIII. A rögtönbüntető eljárást megszüntető okok.

A rögtönbüntető jognak sem lehet más célja, mint a megsértett jogrendnek helyreállitása és amilyen rendkivüli mértékben sértetett meg, ugyanolyan mértékben állittassék vissza. Mihelyt túlmegy a célon, a szigorusága megszünik igazságos lenni. Egy-egy büncselekmény helyes elbirálásánál nem elég szem előtt tartani a „salus rei publicae supprema lex esto" elvét, nem elég a rögtönbőntető jog szigoruságát figyelembe venni, hanem „fiat justitia pereat mundus"-ról sem szabad megfeledkezni, és tekintettel kell lenni mindazon körülményekre, amelyek büncselekmény helyes megvilágitását és mérlegelését előmozdítják. A büncselekmények egyéni természeténél fogva nem volna helyes egyforma mértékkel mérni, hanem annak fokához is igazodni kell a büntetésnek.

A rögtönbüntető eljárás körébe utalt büncselekményeknél is fordulnak elő oly tények, oly okok, amelynek fennforgása és figyelembe vétele mellett a rögtönbüntető jog szigoruságának alkalmazása a megnyugtató igazságosságra nem vezetne, hanem éppen az ellenkező eredményt érné el, vagyis oly okok, amelyek indokolttá teszik, hogy a büncselekmények fennforgásuk esetén sem mérlegeltessenek a szigoru jog szabályai szerint, hanem a rendes eljárás szabályai rendelése szerint.

Ilyen körülmények, mint rendkivüli enyhítő okok oly nagy számban, oly sulyban fordulhatnak elő, hogy ezek figyelembe vételét az anyagi igazság megsértése nélkül mellőzni nem lehet. Szükséges tehát a rögtönbüntető eljárásban is meghatározni azon

okokat, amelyek megállapitása és fennforgása a rögtönbüntető eljárás megszüntetését vonja maga után.

Az eljárást megszüntető okoknak meghatározása későn jut kifejezésre a tételes rendelkezésekben és ekkor sem szabatosan.

Az 1800 évi 7392. számu rendelet előirja ugyan, hogy az ítélet a sulyosító és az enyhítő körülmények figyelembe vételével volt meghozandó, igy a szabad mérlegelés érvényesülhetett a tekintetben, hogy az ügy a rendes eljárás elé utasítandó-e vagy sem, de nem jut kifejezésre az, hogy utasítandó is, ha az enyhitő körülmények nagyobb számmal vannak.

Az 1813 évi 3783. számú rendelet az első tételes rendelkezés, amely a büncselekmények fogalmát meghatározza. E meghatározások következménye volt azon okok meghatározása is, amelyek fennforgása esetén a rendes eljárás elé voltak utasitandók a rögtönbüntető ügyek.

Ezuttal is megemlítve a rögtönbüntető eljárás alá utalt büncselekmények tettesei csak akkor voltak a rögtönbüntető bíróság elé állíthatók: 1. ha tettenérve tüstént elfogták, 2. ha a tettenért malefactort a tetten nem tudták ugyan elfogni, de nyomban üldözőbe véve folytonos kergetés közben, nyomában járó üldözés közben fogták el, 3. ha a malefactor tetten nem éretett ugyan, de az ellene elrendelt hatósági üldözés folytán az üldöző közegeknek fegyverrel vagy más halálokozásra alkalmas eszközzel ellenszegül és az ilyen malefactor a bíróság előtt, valódi latronak, paedonak, viarum obsessornak, incendariusnak bizonyult, miből következik, hogy minden más esetben az ügy rendes eljárás elé volt utasítandó.

Az 1813 évi 4783. számu rendelet szerint nem tartoztak a rögtönbüntető eljárás elé azok a latrok, praedok, obsessorok cum spoliis, szándékos gyujtogatók:

1. akik tetten nem érve nem azonnal fogattatnak el;

2. akik tetten érettek ugyan, de elmenekültek és nyomban folyamatban tett üldözést egyszer félbeszakították az üldözők: „az tehát nem esik a folytonos nyomozás értelme alá, midőn a sebes üldözés munkája egyszer félbe szakittatván, a vétkes,

nyomoztatására, elfogatására tovább is ügyeltetvén, ily nyomozás közben később akármi okból kerittetik kézre;"

3. akik tetten nem érettek és üldözőiknek sem fegyverrel, sem más halálokozásra alkalmas eszközzel ellen nem szegültek, hanem magukat önként megadták;

4. akiknek büncselekménye nem a tett elkövetése után, hanem később jut a hatóság tudomására és ezen büncselekmény végett nyomoznak utánuk és ekkor kerülnek kézre rendes és állandó lakhelyükön békén tartózkodva.

5. akik körlevelek folytán fogattatnak el.[1]

Az 1837 évi 15119 és az 1841 évi 22659. számu rendeletek még kiegészitik a fentieket azzal, hogy azok sem tartoztak a rögtönbüntető eljárás elé:

6. akik élelmök végett munkát keresőleg utaztokban vagy gyanuból, vagy pedig utlevél hiánya miatt fogattatnak el, vagy pedig körlevelek folytán anélkül, hogy az ilyen elfogott egyén által elkövetett gyujtogatás, vagy rablás felől, akár az üldöző hatóságnak, akár az elfogatóiknak tudomásuk lett volna és a büncselekményük az elfogatásuk után derül ki.

7. akiket rejtett helyeiken találnak meg és onnan futásnak erednek és az üldözőiknek se vakmerően, se fegyverrel nem szegülnek ellen;

8. akik jószántokból előállanak, önként jelentkeznek a hatóságnál büntetésük elvétele végett tetteiket megbánva;[2]

9. akik a 20. életévet nem töltötték be, (a 12 éven aluli ellen még rendes eljárást sem lehetett indítani);

10. akiknek elmebeli állapota nem ép teljesen. Ezen ok is későn foglalt helyet, jóllehet, hogy a rendes eljárásban már mint eljárás megindítását kizáró okként szerepelt. Rendes eljárást csupán ezen ok és a 12 éven aluli kor miatt nem lehetett megindítani.[3]

[1] 1813. máj. 4. N. 88.
[2] 1837. aug. 14. N. 1686.
[3] Huszthy: Jurisprudentia. I. 142. 4.

II. József császár BTK-e szerint annak terhére róni büncselekményt nem lehetett, akiben szabad akarat nincs. Szabad akarat hiányát a következő 6 esetben látta fennforogni:

a) Ha a vétkező bolond és eszétől teljesen meg van fosztva.

b) Ha a változó eszelősségnél abban az időben vitetett végbe a cselekedet, melyben az eszelősség tartott.

c) Ha a gonoszcselekedet egy a vétekre nem célzó szándékból történetképen szerzett részegségben vagy az érzékenységeknek más egyéb háborodásában vitetett végbe, melyben a vétkező semmit sem tudott cselekedetéről.

d) A gyermeki nyomban, azaz: a tizenkettődik esztendőnek betöltése előtt.

e) Ha a vétkező a törvénnyel ellenkező cselekedetre valamely kényszerítés vagy győzhetetlen erőltetés által kénytelenítetett.

f) Ha egy olyan tévelygés jött közbe, melyet a Tévelygőnek vétekül tulajdonítani nem lehet, és ő egyébaránt, ha közbe nem jött volna a tévelygés, szabad és törvényes cselekedetet vitt volna végbe".[1]

Ezen rendelkezések sem tudtak gyökeret verni, hanem megelégedtek a malefactor elmebeli állapota nem teljesen épnek tapasztalásával, a helyett, hogy körvonalazták volna annak eseteit, fogalmát.[2]

Nem tartoztak a rögtönbüntető eljárás elé továbbá azok:

11. akiknek büncselekménye az első büncselekmény;

12. akik sohasem voltak büntetve, főbenjáró vétket nem követtek el.

A 20 évet be nem töltött kort és büntetlen előéletet és az első büncselekményt sem tekintették oly súlyos és nagyfoku enyhitő körülménynek, hogy ezek fennforgása esetén mentesüljön a tettes a rögtönbüntető eljárás alól. Még a 20 éven aluli, valamint az első büncselekmény elkövetőire is kiterjesztetni

[1] Közönséges Törvény a vétekről és azoknak büntetésekről.

[2] 1837. aug. 14. N. 1686: Si Delinquentis mentis status non plene sanus esse persp iciatur.

kivánták. József nádor azonban 1826 november 14-én kelt 885. számu leiratában ezt nem engedte meg és a fennálló rendszabályok szigoru betartására utasította Zalavármegyét.[1]

Továbbá azok:

13. akik mások felbujtására követték el a büncselekményt és nem önszántukból;[2]

14. akiknek a büncselekménye bár kegyetlen és főben járó ugyan, de „mindjárt csirájában elfojtatott s ugy csak szándékolva volt, de végre nem hajtatott," mi a gyujtogatókra is értendő akkor, midőn a kanóc csak betétetett, de a tüz vagy mindjárt vagy hamarjában elnyomatott.[3]

Hogy mikor tekintették a gyujtogatást kisérletnek, azt a mox, illico szavakkal igyekeztek kifejezésre juttatni, miből nem kis félreértés származott:

„a K. Rendszabály mox, illico suppressum incendiummal rendelkezik, ezen mox szónak magyarázatja majd, majdan, mindgyárt, mindgyárást, legottan, ezentul, ezennel, — illico pedig mingyárást, mindgyárt, ottan, legottan, azonnal, azontul, egyszersmind fejezi ki, meggyőződvén tehát a biróság tagjai: hogy a

[1] 1826. dec. 11. N. 2774. (10335) Erga Remonstrationem per Praettas Vras e particulari sua dd. 28. Octobris a. l. celebrata Congregatione N. 2637 horsum factam, qua quippe relate ad Exercitium Juris Statarii restrictionem, in benignae Normativae Instructiones eatenus praescriptae Puncti § pho 20 intuita Personarum, quae infra Viginti Annorum Aetatem constituuntur, aut quae primum deliquerunt, contentam, altissimo loco sufferendam procurari cupiunt, praesentibus rescribendum duxi: ab altissime praescripta Norma hoc etiam in parte recedi non posse, eam proinde per Praettas DVras occursioris in casibus stricte omnino observendum fore.

[2] 1813. máj. 4. N. 34. actionale ejusdem Delictum primum erat, nullius ante hoc Criminis Rei, aut nunquam puniti appareatque eum per alios potius inductum, quam primipilium, aut inter primipilos fuisse.

[3] 1837. aug. 14. N. 1686.: aut Crimen licet atrox, et Capitale, in germine statim praepeditum, adeoque praeconceptum tantum, non tamen consummatum fuit, quod relate etiam ad Incendiarios intelligendum erit, s quippe ignis suppositus tantum, aut incendium illico vel mox suppressum cesset.

lángban borult ház egy fertály óráig lángosan égett és a tűz a lángban borult ház melletti patakból fél órai öntözés által szüntethetett csak meg, eképpen Orbán Péter által meggyujtott házban a tüzet mox illico suppressumnak nem vehették.

Ugyanezért a kérdőre vont bíróság Tiszti lelkiismerettel számot ad tetteiről, egész meggyőződésben marad: hogy Orbán Pétert a K. Rendszabályok szavaival élvén in loco delicti fuerit deprehensus és az általa szándékkal okozott tüz mox illico suppressum nem volt".

A Helytartótanács e magyarázatot azonban nem fogadta el sem a bíróságnak e ténymegállapitását és a királynak jelentést tesz, aki rosszalását fejezi ki a bíróság itélete fölött.[1]

15. A rendes eljárás elé voltak utalandók azok is, akik a rablást, fosztást élelmiszer szerzés, életfenntartás végett követték el és az érték csekély volt: „ha a ragadomány vagy zsákmány értéke oly csekély, hogy belőle inkább táplálmány csikarási, mint rablási és fosztási szándék tetszik ki;[2]

16. azok, akik ugyan a rögtönbüntető jog szerint volnának megitélendők, de elitéltetésük által a kéznél nem levő büntársakkal szemben bizonyitékok szünnének meg és a büntársak bünössége máskép nem volna megállapitható: „ha a különben rögtönelitéltetésre alkalmas gonosztevő iránt oly körülmények fejlenek ki a per folyta alatt, hogy a kéznél nem levő büntársaival szembesitése nyomós okoknál fogva mulhatatlanul szükségesnek találtatik;"

17. azok, akik bünsegédek, tettestársak és a büncselekményükben nagyobb fokban bünös társaik már a rendes eljárás alatt állanak vagy állottak; ha a haramja csoport vezérei és cimborái, kikhez az elfogott tartozik, már a rendes törvénykezés

[1] 1841. aug. 30. szept. 11. N. 2566.

[2] 1813. máj. 4. N. 38. Ubi exiguum est Praedae, aut Spolii substratum ex quo appareat non tam animus praedandi, ac spoliandi, quam vitae nutrimentum extorquendi.

alatt tömlöcökben ülnek, akkor az ily fogoly is rendes birálat alá adandó;[1]

18. azon esetben is a rendes eljárás elé volt utasitandó az ügy, ha a rögtönitélő bíróság kellő időben nem tud megalakulni a terheltnek a biráskodás megtartására kijelölt helyre való állitásától számitva.

Ezen idő II. József császár 1787 október 23-án kelt 37843. számu rendelete szerint 24 órában volt megállapitva, amelyet az 1788 május 16-án kelt 19795. számu rendelet 48 órára terjesztett ki. Az 1813 évi 4783, az 1837 évi 15119., az 1841 évi 22659. számu rendeletek szerint 3 napban állapittatott meg.

„A bíróság mennél elébb lehet, legfeljébb pedig azon naptól fogva, melyen a vétkes a törvényszék helyére érkezett, harmadnap alatt összeülni tartozik". Ha bármi oknál fogva nem tudott megalakulni, elnök vagy birák nem voltak kéznél, az ügy rendes eljárásra utasittatott;

19. azon esetben is, ha a bíróság a kellő időben nem tudta az itéletet meghozni és végrehajtani.

Ez az idő 24 óra volt kezdetben és pedig attól a pillanattól számitódott, amikor a terhelt a tárgyalásra összeült bíróság elé állittatott az 1806 évi október 7-én kelt 20427. számu rendelet szerint.[2]

A tárgyalásra megszabott 24 órai idő egy nagyobb vagy bonyolultabb ügy alapos és megnyugtató letárgyalására rövid. Viszont az idő rövidségével igyekeztek a rendes eljárásra szoritani az ügyeket, mert ha az ügy tiszta és minden törvény előtt halálos itélethozásra elegendő bizonyitékok állanak rendelkezésre, akkor ezen idő alatt is befejezhető az ügy, ha pedig a bizonyitás ily rövid idő alatt sem tud megnyugvást adni, akkor helye-

[1] 1813. máj. 4. N. 38. 1837. aug 6. 1686.

[2] 1806. dec. 9. N. 34. (20427) Sua Mattas Ssma decernere dignata est, ut praescriptum 24 horarum spatium, intra quas Delinquens pro iam celebrandi Judicii Statarii motis poenam subire debet, a momento illo computetur, quo Delinquens coram considente Judicio a quo ille judicandus est, statutus et Judicium ipsum contra illum inchoatum fuerit.

sebb, ha az ügy a rendes eljárás alá kerül. A 24 órai időt igyekeztek kiterjeszteni hosszabb időre. A nádor azonban egyelőre elzárkózott a kérelem elől, hogy az által is szüküljön a rögtönbüntető bíróság hatásköre.

Az 1813 évi 4783. számi rendeletben is 24 órai idő állapittatott meg tárgyalási időnek.

Az 1823 évi január 7-én kelt 210. számu rendelet a 24 órai időt három napra hosszabbitotta meg és ez a 3 napos idő marad érvényben a későbbi időkben is.[1]

20. Végül abban az esetben is a rendes eljárásra utalandó volt az ügy, ha a bíróság tagjainak szavazata az itélethozásban nem egyhangu.

Az 1800 évi 7392. számu rendelet szerint az itélethozáshoz nem volt szükség a szavazatok egyhanguságára, szavazat többséggel döntötték el az ügyet és pedig akként, hogy ha a szavazatok többsége a bünösség mellett döntött, akkor a terheltet elitélték, ha pedig a többség a terhelt bünösségét nem látta bebizonyitottnak, akkor az ügyet a rendes eljárásra utasitotta.[2]

Az 1803 szeptember 6-án kelt 19693. számu rendelet folytán a király eltörli a szavazattöbbséget és az elitéltetéshez szavazategyhanguságot ir elő ugy annyira, hogy ha csak egy szavazat tér el még abban a kérdésben is, hogy egyáltalán helye van a rögtönbüntető eljárásnak, már az ügy a rendes eljárás elé volt utasitandó.[3]

1 1814. jun. 6. N. 15. (10335).

1823. jan. 22. N. 84. (210) Sua Mattas Sma clementer resolvere dignata est, ut loco 24 horarum Termini, pro summo functionis Judicii Statari ferendaeque Sententiae termino triduum constituatur.

2 1800. juni. 17. N. 31—32. In casum illum, si vota majora de reatu, aut innocentia delinquentis plene convicta non essent, tunc inquisitus talis cum omnibus Inquisitionalibus Actis ordinario Judicii fine erigendi contra eundem formalis Processus resignandus erit.

Si vero legalis proba adfuerit et vota majora delinquentem convicerint Sententia illico pronuncianda erit, et de erigendo in comodo loco Patibulo necessarii ordines statim faciendi sunt.

3 1803. dec. 5, N. 28. (19693) Sua Mattas Ssmo pro futuro clementer disponere dignatur, ut Sententiae non majoritate votorum sed unanimi

Ezen időtől kezdve, ha nem volt meg a szavazategyhanguság, akkor az ügy a rendes utra került: „minden voksoknak egybehangzása kivántatik ugy annyira, hogy ha a voksok csak egyetlen egyben különböznének ís, a rab minden peres iratokkal együtt rendes törvény utjára igazitandó."[1]

---

omnium consensu ferantur: secus vero si aliquis coassidentium assessorum Voto suo differeat, ita etiam casu in illo, si de eo, nun Judicio Statario locus sit, questio et dubium occurat, Judicatio Delicti ad ordinariam Juris Viam relegetur.

[1] 1813. máj. 4. N. 38. Si unanimia non adsint vota.
1841. aug. 30. N. 2574.

IX. A tárgyalás.

1. A letartóztatás. 2. A terheltnek a bíróság elé állítása. 3. Az eljárási szabály felolvasása. 4. A vád előterjesztése 5. A vádlott kihallgatása. 6. A vádlottak szembesitése és vallomásaik aláirása. 7. A tanukihallgatás foganatositása. 8. A vallomáshitelesités. 9. Az idegen iratok felolvasása. 10. A védelem és a tárgyalás befejezése.

1. A letartóztatás.

Minthogy a rögtönbüntető eljárás alá csak az a malefactor tartozott, aki a meghatározott büncselekményt elkövette és tettenérve elfogattatott, vagy tettenérve elmenekült ugyan, de folytonos üldözés közben került kézre, vagy aki az ellene elrendelt különös üldözésközben fogatott el ellenállva, következik belőle, hogy az elfogatás egyuttal letartóztatás volt, szabad lábon hagyni nem lehetett a terheltet, a terhelt minden esetben letartóztatandó volt. A rendes büntető eljárásban nemes embert a tettenérés kivételével csak a vármegye volt jogosult letartóztani; de más tettest jogositva voltak még mindazok, akik a rendes eljárás megindítását elrendelni hivatottak és pedig a közgyülés, a kisgyülés, az alispán. a másodalispán a törvényszék előtt folyó minden ügyben, végül az uriszék.

A letartóztatásnak a rendes eljárásban az 1687. évi 14. t.-c. alapján a következő feltételek valamelyikének fennforgása esetén volt helye:

1. Olyan legyen a büncselekmény, amely a haza és a nemesség szabadságát sérti.

2. Hogy az alispán, vagy ispán által eszközölt előleges vizsgálat során a vádbeli cselekmény elkövetése megállapittassék.

3. Rossz hirü emberek társasága.

4. A törvényszék előzetes letartóztatást rendelő határozata.

5. A vagyontalanság.

A rögtön büntető eljárásban a letartóztatott terheltet a bíróság kijelölt székhelyére kellett kisérni és a bíróság tartozott azonnal megalakulni: „az e féle gonosztevők eránt, minekutánna a Magistratusnak kézrekerülnek, az Ő Felségének Kegyelmes Parancsolatja, hogy a fönn elétett Itélő Szék azonnal egyben üllyön, a rabot vádlásbeli tetteirül megkérdezze".[1]

2. A terheltnek a bíróság elé állitása.

A terheltnek a bíróság elé állitásával várni nem lehetett, az azonnal foganatositandó volt. E tekintetben nem voltak figyelemmel a fennálló szabályokra, miért is a Helytartótanács 1809. január 31-én kelt 2608. számu rendelkezésével utasitja a rögtönbüntető bíróságokat, hogy azonnal gond fordittassék arra, hogy a bíróság azonnal összehivattassék, ha olyanok fogattattak el, akik a rögtönbiráskodásnak alávetendők.[2]

Ennek ellenére is észleli a Helytartótanács, hogy a rögtönbüntető bíróságok az előirt szabályoktól eltérnek és gyakrabban előfordul az, hogy a terheltet elfogatása után napok mulva, jóval később állitják a bíróság elé, ezért elrendeli, hogyha ez mégis

1 1800. jun. 17. N. 32.

2 1809. márc. 12. (2608) De Benigno Suae Majestatis Sacratissimae Jussu Regio intimatur Praettis Dvestris, ut ad id praecavendum, ne Judicia Stataria propter defectum necessariorum ad hoc Individuorum ultra Terminum Normaliter defixum pertrahantur, verum convenienter etiam scopo instantane celebrari possit, dum per Praettas DVestras aut Cottus hujus Magistratualis Persecutio instituitur, statim eo cura convertatur, in casum, si tales, quí Judicio Statario subjiciendi essent, altissimae ordinationi ad amussim satisfieri valeat.

előfordul, a késedelemnek oka a tárgyalási jegyzőkönyvben előadandó.[1]

Az 1813. évi 4783. számu, majd ezt követő későbbi rendeletek szabatosan megállapitották, hogy a biróság minél előbb, de legkésőbb azan naptól fogva, amelyen a terhelt a biróság helyére megérkezett, három napon belül összeülni tartozott. Ha pedig bármi oknál fogva a 3 napon belül megalakulni nem tudott, akkor az ügy peres irataival együtt a rendes eljárás elé volt utasitandó.[2]

Az 1810. május 1-én kelt 8218. számu helytartótanácsi rendelet előirta, hogy megjelölendő a terhelt elfogatásának helye és ideje, s amennyiben egy napon át a távolság miatt nem tudták a biróság elé állitani, akkor megemlitendők voltak azon helységek is és idő, amelyben és mikor a bekisértetés folytán a terhelt megfordult, valamint az az idő, amikor a terhelt a biróság székhelyére megérkezett. Ettől az időtől fogva tartozott a biróság megalakulni.

Az elfogatásról, illetve a biróság helyére való állitásról az alispánnak vagy a biróság kinevezett elnökének haladéktalanul jelentést tenni tartoztak.[3]

Az alispán, illetve a rögtönitélő törvényszék elnöke nyom-

[1] 1810. junius 26. N. 14. 4783. márc 20. cum passim adhuc observetur, quod Jurisdictiones Jure Statario provisae in Judiciis Statariis a praescripta Norma aberrent, idque frequentius intervenerit, ut Delinquentes pluribus post Interceptionem evolutis diebus adeoque tardius, atque Benigno Normativo praescriptum est, Juri statuantur, quin, signandoque in evenire deberet, specifica hujus causa in Protocollo adferatur, Praettae DVestrae tam ad Defectum hunc evitandum, quam et secus in genere de positivo Jussu Regio eo reflectuntur, ut in quovis occurrente Judicio Statario praeexistentibus normalibus Resolutionibus semet stricte conforment.

[2] 1813. máj. 4. N. 38. Judicium, quanto fieri queat ocyus, ad Summum vero intra trium dierum spatium a die, quo Delinquens ad locum celebrationis Judicii perveni considere debet.

[3] 1813. máj. 4. N. 38, 1819. jun. 26. N. 21. (8218) videlicet dies et modus interceptionis, et quomodo usque ipsam Excutionem processum sit, specifice de die in diem exponatur.

ban összehivta a bíróság megalakulásához szükséges tagokat, az elnököt és négy közbirót.

3. Az eljárási szabály felolvasása.

Az egybegyült birák előtt az elnök első sorban a rögtönbüntető eljárásra vonatkozó és érvényben levő rendeletet felolvastatta. A rendelet felolvasása minden egyes alkalommal kötelező volt, hogy az itélkező birák a rendelettel tisztában legyenek, emlékezetükben felfrissitessék.[1]

Ezután a bíróság tagjai, akik még az ezen eljárásra megszabott esküt nem tették volna le, esküt tenni tartoztak. A bíróság ezzel megalakult.

4. A vád előterjesztése.

Az eljárási szabályrendelet felolvasása után „ugyanazon összeült bíróságnak a történet tökéletes leirása előterjesztendő, mellyben a rabnak vétke kereszt- és vezeték neve, nem számokkal, hanem betükkel kiirandó életkora, hazája, állapotja, az elfogás helye és módja, t. i. ha a rab hevenyében fogattatott-e el, vagy az épen elkövetett gonosztett helyén? folytonos üldözésben-e vagy mi más okból? házánál békén tartózkodtában-e, vagy hol? fegyveresen-e s jelesen minő fegyverekkel, vagy fegyvertelenül? megfutamodott-e az üldözők előtt, vagy azoknak, nála volt fegyvereivel és minő sikerrel szegült ellene? kiteendők".[2]

Sem a rendeletekből, sem a bünpörből nem volt megállapitható az, hogy a vádat ki terjesztette elő. A bünpörök jegyzőkönyvei majdnem szóról-szóra igy jelölték meg a vád előadását: „mindenek előtt azon kegyelmes királyi Parancsolatok és Utasitások, mellyek a Nyomban Itélő Törvény

[1] 1813 máj. 4. N. 38. Antequam Judicium ordiatur, praesens Instructio in Consessu praevie semper praelegenda erit.

[2] 1813 máj. 3. N. 38. 1841. aug. 30. N. 2574.

érdemében a Tekintetes Nemes Vármegyéhez érkeztek és a Nagyméltóságu Magyar Királyi Helytartó Tanács által sinormértékül megtartani rendeltettek, rendrül rendre felolvastattak, azután a Raboskodók gonosz tetteiknek története következőképpen adatott elől".[1]

II. József császárnak 1787. okt. 23-án kelt 37843. számu utasitása értelmében a büncselekmény történetét a vármegye notáriusa olvasta föl, ugy szintén a büncselekményre előirt törvényeket, A jegyző foglalta irásba az itéletet. Következtethető belőle, hogy a biróság elnöke a jegyző által olvastatta fel a a büncselekmény leirását.

Egy bünpör jegyzőkönyve pedig adatot nyujt arra, hogy maga az elnök olvasta fel a büncselekmény leirását és ismertette az előzetesen foganatositott kihallgatásáról készült jegyzőkönyvet: „A Nyomon itélő Törvényszék kiszolgáltatásának érdemében 1813-ik esztendőbeli Januárius hk. 29-ik napján 4783-ik szám alatt költ s ugyan azon Esztendőbéli május hk. 4-én tartott közgyülekezetben 38. sz. mellett kihirdettetett Felséges Királyi Kegyelmes Zsinormértékül közeltetett Rendszabások (Normativum) felolvastatván ezen Törvényszéknek Elől Ülője által a gonosztevő, s Rabló Kanyal Ferentz Rab Személylynek elkövetett vétek mivoltárul (species facti) szóló Irományt ezen Itélő Széknek be-mutatta".[2]

Ezen töredék szerint a terheltnek elfogatása után a szolgabiró és esküdtje által foganatositott jegyzőkönyv szolgált vádiratul. Ezen bünpörben nem tünik ki az, hogy közvádló, valamint védő volt-e jelen vagy sem. De ez a későbbi bünpörből sem volna meg állapitható.

Közvádlónak, mint nevezték „felperesnek azon törvény előtt forgó fő személy neveztetik, ki a fenyitő törvényszéki ügyet biró elejébe terjeszti, és a bünös ellen érdemlett büntetést kér. Már a fenyitő perekben 1805-diki 5-dik törvényágazatunk értel-

[1] Crim. Fasc. 12. N. 120. A. 834.
[2] 1814. jun 4. tárgyalási jzkv, (száma nincs)

méből rendszerint mindenkor a perben ítélő törvényszéknek hivatalbeli ügyvédője a felperes'" Az 1536. 52. t.-c., 1601. 35. t.-c., 1715. 40. t.-c, 1741. 26. t.-c-ben meghatározott büncselekmények esetén pedig a kir. fiskus. „Magányos hazapolgárnak felperességét törvényszékeinknek szokása egyedül csak felesége paráználkodása végett" és akkor is csupán fővesztesség-kérésre nézve enged".[1]

Következik tehát a fentiekből, hogy a történet leirását a tiszti ügyész terjesztette elő, a tárgyaláson jelen kellettt lennie. Mivel pedig a tett leirása „elolvastatván" terjesztetette elő a vádat, nyilvánvaló tehát, hogy azt irásba foglalták, tehát vádiratot terjesztett a tiszti ügyész a bíróság elé, amelyet azután egész terjedelmében a tárgyalási jegyzőkönyvbe foglaltak.

5. A vádlott kihallgatása.

„Elolvastatván a tett leirása tüstént a rabnak vallomása a bíróság által irásban kiveendő, előtte felolvasandó vagy saját nyelvén megmagyarázandó, azután, mennyiben irni tudna, tulajdon kezével aláirandó, vagy ha nem, keresztvonással megjelelendő; ha pedig a gonosztevő vallomását konokságból vagy makacsságból aláirni vagy kereszttel megjelelni nem akarná, ez a Törvényszék jegyzője által vallomása alá iktatandó; ezután a tanuk, kiknek életkorát és állapotját szinte mindig ki kell tenni, hit alatt kihallgatandók, vallomásaik önmaguk által hasonlag aláirandók, vagy kereszttel jelelendők; végre szembesitést kell tartani".[2]

Tehát először a vád előterjesztése után a vádlott volt kihallgatandó és ezután a tanuk. Ennek ellenére is előfordul, hogy a tanukihallgatást a bíróság nem foganatositotta, hanem az előzőleg fölvett jegyzőkönyvet a vádlott kihallgatása előtt ismertette: „a rab személynek elkövetett vétek mivoltárul szóló Irományt ezen Itélő Széknek bemutatta." „Ezután irt Kanyal

1 Szlemenics: Feny. törv. 146. lap.
2 1813. máj. 4. 38., 1841. aug. 30. No. 20574.

Ferentz azon itélő Szék elejbe felvezetéttetvén a neki tett kérdésére önként és minden eröltetés vagy kénszerités nélkül vallotta. hogy . . ." (beismerő vallomása következik.)

A bíróság elnöke előbb ismertette a tanuvallomásokat a vádlott távollétében és csak ezután hallgatta ki. A vádlott vallomása után szembesités nélkül hozott itéletet a bíróság, „végre vasban álló Kanyal Ferencnek tulajdon szabad vallása és a tanuk fellebb előadott hites bizonyság tételek minden környül állásokra nézve vizsgálat alávetetvén Itéltetett".

Még 1821-ben is előfordult, hogy ugy a vádlottat, mint a tanukat a szolgabiró esküdtjével együtt előre kihallgatta és a kész vallomásokat terjeszti a bíróság elé. A bíróság a kész vallomásokat felolvastatja és azt hitelesiti. A jegyzőkönyvben nyoma is van annak, hogy az egyik vádlott ellenállásközben meglövetett és ezen okból nehezen beszélvén „előre ki sem is hallgattathatott". A tárgyalás nem volt más, mint a szolgabiró által fölvett jegyzőkönyv felolvasása és a szembesitések foganatositása: „a törvény elejbe állitott Tanuknak Vallásai az elrablott pénznek és Jószágoknak feljegyzésével az H. J. K. L. betük alatt ide zárattatván és meghiteleséttettvén a rabszemélyek egymással és a Törvény szine előtt vallásaikat aláirással és rész szerint kezek kereszt vonásával megerősitő Tanukkal szemben szállittattak".[1]

A fenti eljárás módnak indoka az, hogy a rendes büntető eljárásban a vádlott kihallgatásának három módja volt szokásban: 1. az általános kihallgatás (examen generale), amelyet nyomban a terhelt elfogatása után valamelyik biró, aki kéznél volt, foganatositotta kikérdezve a büncselekményről általában. a büncselekmény anyagára való előkészület nélkül. Célja az volt, hogy a terheltnek ne legyen ideje védelmére hazugságokat kitalálni. 2. a különös kihallgatás (examen speciale vagy articulatum;) amely már a bünpör anyagának áttanulmányozása után arra előkészülve a törvényszék tagja által foganatositatik, vármegyében a szolgabiró egy esküttel, az uriszéken az uradalmi ügyvivő, a

1 Crim. Fasc. 17. N. 168. de A. 821.

városokban a büntető törvényszék különös jegyzője foganatosit. Ezen kihallgatást examen benevolum-nak, jóval való vallatásnak, szabad vallatásoknak szokták nevezni. 3. A valláshitelesitő vallatás (examen authenticatum), amelyet már maga az itélkező bíróság foganatosit, a törvényszéken kivül kihallgatott vádlottat ujra kihallgatja, rendesen a már fölvett vallomását elötte felolvasták és azt a terhelt jóváhagyta vagy kiegészitette és aláirta, ezáltal annak helyességét elismerte. Ilyen esetben a bíróság a vallomás után záradékban igazolta ezeknek megtörténtét, a vallomás ezáltal hitelesittetett.

1821 után azonban már megtartották az 1813 évi 4782. számu és az 1837 évi 15119. sz., az 1841 évi 22659. számu rendeletekben előirt kihallgatást, először a vádlottat és utánna a tanukat hallgatták ki és pedig az itélkező bíróság előtt.

A vádlotthoz intézett kérdéseket általános (articuli generales) és különös kérdésekre (articuli speciales) szokták felosztani. Az általános kérdések a vádlott személyi viszonyait érintették, mig a különös kérdések a büncselekményre vonatkoztak. A különös kérdések a büncselekményhez igazodtak. A kérdéseket a vádlottaknál a jegyzőkönyv baloldalára irták annak közepéig és minden kérdésre adott feleletet minden egyes egyes kérdés után a jegyzőkönyv jobboldalára közepétől kezdve. Az általános kérdésekben megkérdezték a vádlott vezeték- és utónevét, születési helyét, korát, vallását, családi állapotát, vagyoni viszonyát. A vádlott és a tanuk korának megállapitását az 1807 évi 2750. számu rendelet tette kötelezővé. Az 1821 évi 23235., majd az 1822 évi 9797. és az 1837 évi 6737. számu rendeletekben a Helytartótanács szintén szorgalmazza a vádlott korának a megállapitását.

1. Kérdés pl.: Mi neve, hová való születés, hány esztendős, micsoda hitben vagy, van-e feleséged gyermeked, vagy valamely értéked ?[1]

A második kérdés az elfogatás körülményeire vonatkozott.

[1] Crim. Fasc. 21. N. 85. de A. 823.

Pl: Hol, mikor, miért és kik által fogadtattál meg ?[2]

A harmadik és a következő kérdések pedig a büncselekmény környülállásos elbeszélését célozták. Ezen kérdések nem ritkán oly hosszuak, hogy azoknak fejbentartása nem kis megerőltetést igényelt. Általában a rövid, egyszerü mindenki által megérthető kérdés feltevését szándékosan-e vagy sem, de kerülték.

Például:

1. „Beszéld el tehát ezen gonosz tettednek inditó okát körülállásosan, nemde ártani eltökélt szándékból tetted a tüzet a szalmakazalba, hogy az meggyulladván a mellette levő épületek is elégjenek?“[2]

2. „Az általad megnevezett cimbora társaiddal elkövetett rablásodnak csak némely részeit vallottad meg, — eltagadtad, hogy Bándi korcsmáros kirablásában egyik vezető te voltál; elhallgattad szinte Frenn nevü haszonbérlőnek vétkes hozzájárulásoddal tett földulását; nem emlitem Horváth Pál rendeki molnáron erőszakos rajt ütéseket, s bal kezének általad történt kemény megütését; — de egyéb eránt csavargásodnak is mivoltát és kiknél lett tartózkodásod s a rablott eszközöknek hová lett fordéttását, az orgazdák fölfödözését megátalkodva tagadtad; mindezekre azért szivedbe szállva egyenesen felelj, megjegyezvén, hogy elő számlált zimbora társaiddalso mlóhegyi gyepüknél tőlük lett elvállásodig állandóul magad megesmérése szerint együtt voltál, kö-

[1] Crim. Fasc. 12. N. 117. A. 834.

[2] 1839 évi 52. köteg 125. számu bünpör

vetkezve a felebb érintett rablásokbul ki nem maradhattál, azokban lett részesülésedet fölakasztott Mógor és Király Jancsi, Zsidó Jósi és Milfait Ferkó egyenesen megvallván."[1]

3. „Tudom gonoszságod első lépései ezek előtt néhány esztendőkkel, ez T. Ns. Veszprém Vármegyei Talponálló Törvényszéke által elitélt Duts Jósi hires gonosztevővel volt szoros szövetségeddel kezdődnek, ám ezekről mivel érettek érdemled büntetésedet elvetted, nem is kérdezlek, hanem beszéld el környülállásosan azon idő olta minő rablásokat és utonállásokat követtél el, — intlek pedig és kénszeritlek, hogy mindeneket, amik bünös lelkedet terhelik, tétováls nélkül megvallj, hogy legalább magadban szállva engeszteld meg a Törvény keménységét, melly büntető karjait feletted már már kiterjesztve tartja.

4. Mind ezek, mellyeket elszámláltál, eléggé terhelik ugyan bünös lelkedet ám azon temérdek rablásoknak, melyek a szomszéd és ezen T. N. Vármegyében tudva vagynak, tsak igen tsekély részei, szállj tehát magadban s igaz vallomásoddal nyujts legalább módot arra, hogy ama temérdek javakból tsak valami is jusson vissza igaz tulajdonaikhoz, — különösen a széki és noszlopi vadászokat, tüskevári plebános urat, veszprémi vásáros mesterembereket, a városlődi erdőkben Bándi kortsmárost,

[1] 1837 évi 30. köteg 22. sz. bünpör.

Ns. Gyenge Imrénét Atsádon, Soprony Vármegyei Kereszturi Daditzné asszonyságot, Koónyi Győr Vármegyei Uradalmi Tisztet, Bajnai Esztergom Vármegyei fővadászt, salföldi Szala Vármegyei Polgár embert, Könnyei Komárom Vármegyei Vadászt, Előhegyi Juhászt, ölbői adminisztralor urat és Tóthvásonyi Birkást, kikkel raboltátok ki és rablott javakat hová rejtettétek, mindezeknek elkövetésében kiknek eszközlésével éltetek?[1]

A vádlotthoz intézett utolsó kérdések rendesen arra irányultak, hogy volt-e már büntetve és hol, végül van-e valami értéke. Az 1818 évi 21561. számu helytartótanácsi rendelet szerint mindig jegyzőkönyvbe veendő volt, hogy a vádlottnál a letartóztatásakor volt-e valami érték, és ha igen, ki vette azt át.

6. A vádlottak szembesitése és vallomásai aláirása.

A vádlott kihallgatása után és a vallomásnak jegyzőkönyvbe vétele után a vádlott előtt felolvasandó és megmagyarázandó volt a vádlott vallomása. Ezután a vádlott a vallomását aláirta, illetve keresztvonással látta el, ha irni nem tudott. Ha a vádlottak többen voltak, akkor egyik a másik vallomásának kivétele alatt nem lehetett jelen, hanem mindegyiket külön hallgatták ki és iratták alá. Ezután a vádlottakat külön-külön egymással szembesitették és ekkor ujból felolvasták egymás vallomását és a szembesités után a szembesités megtörténtét jegyzőkönyvbe foglalva a vádlottakkal aláiratták.

A szembesités vagy mint mondották az ellenthomlokállitás nemcsak a vádlottak között, hanem a vádlottaknak a tanukkal szemben is szükséges volt. A szembesités is egyenként történt.

[1] 1836 évi 28. 121; 1837. jan. 9 közgy. 59. Milfait Ferkó bünpere

A szembesités megtörténte külön záradékból tünt ki.

„1823k. Esztendőbeli április hónapnak 22k napján Zala Egerszegen T. N. Zala Vármegyei Mező Városban tartatott nyomban itélő törvén alkalmatosságával Feigl Gáspár rabszemélyének ujjabban a Törvény szine elejbe vezettetvén ezen szabad vallása előtte ismét felolvastatván és Majoros János, s Pilio János rabtársai véle szemben szálléttatván, az szabad vallását általában helyben hagyta, Majoros János ellenben tagadta azt, hogy ....., egyéberánt Majoros János és Pilio János és Feigl Gáspár vallását elismerik és helybe hagyták. K. m. f.

Feigl Gáspár
Majoros János
Pilio János[1]

7. A tanukihallgatás foganatositása.

A vádlottak kihallgatása és vallomásaiknak aláirása után következett a tanuk kihallgatásának foganatositása. Erre vonatkozólag az 1813. évi 4783. számu rendelet, ugyszintén az 1837. évi 15119. és az 1841. évi 22659. számu rendelet is szükszavuan annyit mond, hogy: „ezután a tanuk, kiknek életkorát és állapotját szinte mindig ki kell tenni, hit alatt kihallgatandók, valomásaik önmaguk által hasonlag aláirandók, vagy kereszttel jelelendők". A tanuhallgatás mikéntjét azonban nem irja elő, ennek következtében erre vonatkozólag különböző gyakorlat fordult elő.

Az kétségtelen, hogy a biróság „ mindenek előtt e tanukat megesküdteti, azután őket az esküvésnek szentségére, és a hitszegésnek sulyos következéseire emlékeztetvén, rövid de fontos szavakkal felszólitja, hogy mindent, amit az előterjesztendő tárgyról tudnak, hiven beszéljék elő. Ez meglévén, kinek külön először az általános, azután pedig a különös vallató kérdéseket elejébe adja s feleleteit a mennyire lehetséges ugyanazon szavakkal jegyzőkönyvébe irja", — mondja Szlemenics Pál.

[1] Crim. Fasc. 21. N. 85. A. 823,

A bíróság a tanukat először megeskette és azokat az 1791. évi X. t.-c. 33. §. szerint a hamis tanuskodás következményeire figyelmeztette. A kérdés feltevés azonban különböző gyakorlatnak hódolt. Zalamegyében 1820-as évekig a rögtönbüntető ügyekben megesketés után a tanukhoz az ügyre vonatkozó kérdéseket tették föl. Ilyen kérdések is formákhoz igazodtak. Az első kérdés az volt, hogy a tanu látásából vagy hallásából tudja-e, hogy ekkor és ekkor ez vagy amaz követtetett el.

A második kérdés az volt, hogyha tudja, honnan tudja, hogy az elkövetett bünczelekménynek kik a társai.

A harmadik pedig az volt, hogy tud-e olyanokat, akik az ügyről tudnak.[1]

Ezen kérdések megfogalmazása az ügyhöz mérten idomult: Pl:

„1. Ismérte-e a tanu megholt Nagy Ferenc szökött katonát és csavargó Kanyal Ferkót ősmervén,

2. Most midőn a fent nevezett két Zsiványok elfogattattak volna azon alkalmatossággal mit tapasztalt a tanu.

3. Mit tud ezen gonosztevőknek rossz tettükről tegyen letett hite után környül állásos vallás."[2]

Vagy pedig:

Ha valljon!

„1. Tudja-e, látta-e vagy hallotta-e a tanu, hogy Sz. Gróti kertész mikor, hogyan és kik által raboltatott ki? Ha tudja, beszélje el környülállásosan, hányan voltak a Rablók, kiket ösmert meg közülök, mitsoda és mennyi értéke raboltatott el a kertésznek?

2. Hogyan, hol és kik által fogattattak meg a Rablók és ezeknek megfogattatásakor mi találtatott nálok? volt-e nálok fegyver és millen? ellent átok-e meg fogattatásakor és hogyan és hányan voltak öszveséggel kik meg fogattattak és kik el ugrottak?"

[1] Huszthy: Jurisprudentia

[2] 1814. jun. 5. bünper sz. nélkül

3. Ki lehetett ezen rablóknak orgazdája? hova rejtették el a rablott portékát."[1]

Vagy:

1. „Ösméri-e a Tanu Raboskodó Talabér Jantsit, Marton Jósit, Pap Ferkót és Horváth másként Ludas Mihályt s ösmervén

2. Valja meg letett hite alatt, miképpen történt Kosi Nándor Nyavaládi csordásnak folyó esztendei september hónap hatodikán estve következett kiraboltatása, minő portékák vitettek el tőle, hová tették azokat, kik voltak a kirablók, vagy tud-e végre ezeknek más rablásaikról, gyilkolásaikról és bajtársaikról valamit?

3. Ugyan le tett hite alatt valja meg, hogyan akadott az érintett raboskodóknak nyomára, miként fogadtattak meg és ellenkeztek-e azok, tudományának okát adván."[2]

Ezen kérdések feltevése után kérdezték ki a tanukat személyi viszonyaikra, rendesen megkérdezték a tanuk vezeték és utónevét, foglalkozását, vallását, korát és lakhelyét. Ennek megtörténte után kérdezték ki a tanukat részletesen és vették vallomásaikat jegyzőkönyvbe.

Vannak jegyzőkönyvek, amelyekből az állapitható meg, hogy a tanuvallomásokat nem külön külön, egyenként foglalták jegyzőkönyvbe, hanem azon tanuknak a vallomását, akik egyformán vallottak, egy helyen egybefoglalták és azt, amiben eltértek egymástól foglaltak külön, hogy ez és ez a tanu még ezt adja elő. Azután az egybefoglalt tanuvallomást fölolvasták és a tanuk a felolvasott vallomás után egy helyen irták alá neveiket, illetve kik irni nem tudtak, kezük keresztvonásával látták el. Nyilvánvaló, hogy ilyen kihallgatás foganatositás a tanuk egymás jelenlétében, a még ki nem hallgatott tanuk jelenlétében, de a vádlottak távollétében történt. De a gyakorlat azt is mutatja, hogy a tanukat külön külön hallgatták ki és mindegyik

[1] Crim. Fasc. 17. N. 168. A. 821.
[2] Crim. Fasc. 12. N. 120. A. 834.

tanuvallomást külön vették jegyzőkönyvbe és felolvasva iratták alá. A tanuvallomást lehetőleg szóról szóra irták a jegyzőkönyvbe.[1]

Ugy látszik, hogy a tanuk a vallomásaik befejezése után és aláirás után vallomásaikra ujból megeskettettek, tehát kétszer tettek esküt, ami kitünik a következő részletből; „tanuk ismét a Törvény Szine elibe állittatván és ujabban meghiteleztetvén és Pinori másképp Molnár János rab személlyel szemben szállitatván, előttük felolvasott vallásaikat mindenekben helyben hagyták.[2]

8. A tanuvallomás hitelesitése.

Miután a tanuk vallomásaikat letették, azután a vádlottakkal szembesitették azokat egyenként. A szembesités alatt a most már jelenlevő vádlott jelenlétében felolvasták a tanu vallomását és a tanu vallomását a vádlott előtt irta alá és a vádlottal is aláiratták annak igazolására, hogy a tanu vallomás a vádlottnak is felolvastatott és a tanu előtte irta alá és esküt tett rá. Ezen eljárást nevezték hitelesitésnek, authenticationak. Az authenticatio megtörténtét a bíróság külön záradékban bizonyitotta a bíróság minden egyes tagjának aláirásával ily módon:

Pl.:

1. Hogy ezen fent irt rab személlynek szabad vallása és ezen szabad vallásnak meghitelyesitése ugy a tanuk vallásainak is lett kivétele és a rab személynek jelenlétében történt meghitelisitése (a kik közül Frankovics Jósef mint irástudó saját kevel nevét aláirta, a többi pedig irást nem tudván mindnyájan megkeresztelték) általunk mint ezen Nyomban Itélő Törvényszéknek közbirái által vétetett véghez ezennel megismervén bizonyittyuk. Sz. Gróthon a Nyomban Itélő Törvényben május hk. 14 napján 1834. esztendőben.

Zalabéri Horváth Jósef T. N. Zala Vgynek Első Al Ispánya és Nyomban Itélő Törvénynek Elől ülője.

[1] Csaplovics: Enchiridion: Testium fassiones de verbo ad verbum conscribendae. Math. D. 6. art. 10; 1723. art 39.

[2] Crim. Fasc. 12. N. 117. A. 834.

Szentgyörgyi Horváth Antal Tn. Tala Vármegyék Tábla, és a nyomban Itélő Törvénynek Közbirája,
Novák Gáspár T. N. Zala Vármegyék Tábla, és a nyomban Itélő Törvénynek Közbirája,
Meinarich István T. N. Zala Vármegyék Tábla, és a nyomban Itélő Törvénynek Közbirája,
Nagyalásonyi Barcza János T. N. Zala Várgye Tábla Birája és a nyomban Itélő Törvénynek Köz Birája
Pottyondy Ferenc T. N. Zala Vármegyének és a nyomban Itélő Törvénynek Köz Birája
Chinorány Boldizsár T. N. Zala Vármegyének és a nyomban Itélő Törvénynek Köz Birája[1]

2. Vagy pedig:

„Hogy ezen fenn irtt Rab Személylyekk szabad vallásai és ezen vallásokk és raboskodókk egymással történt szemben szálléttásaival történt hiteleséttése ugy a Tanuk vallásinak is kivétele s a rab személlyek jelen létében történt meghiteleséttése (a kik ezeket irást nem tudván mindnyájan meg is keresztelték) valamint az orvosi szemes megtekintésrül szólló Bizonyság Levélnek is Authenticatioja általunk, mint ezen nyomban Itélő Törvény Széknek Köz Bírái által vitetett véghez ezennel megesmérvén bizonyitjuk. Zala Egerszeghen a Nyomban Itélő Törvényben április Hónapnak 23. k Napján 1823.
Domjánszegi Domján József K. Udvarnok, 2-ik Alispán és a nyomban Itélő Törvénynek Elől Ülője.
Nagy Antal T. N. Zala Vármegyének Tábla és a nyomban Itélő Törvény Köz Birája.
Gyulay Gaál Gáspár T. N. Zala Vármegyék Tábla Birája és ezen Nyomban Itélő Törvény Köz Birája.
Koppány Ferenc T. N. Zala Vármegyének Tábla és ezen Nyomban Itélő Törvénynek Köz Birája.[2]

[1] Crim. Fasc. 12. N. 117. A. 834.
[2] Crim. Fasc. 21. N. 85. A. 823.

Az authenticatio megtartására nevezetesen, hogy a vallomásokat felolvassák, a Helytartótanács őrködött és ha a felterjesztett jegyzőkönyvekben ennek hiányát észlelte, az eljáró bíróságot a rendeletek szigoru megtartására utasitotta.[1]

9. Az idegen iratok felolvasása.

A rögtönbüntető eljárásban sem volt ismeretlen az üggyel összefüggő más, esetleg idegen birósági iratoknak a tárgyalás folyamán való ismertetése.

Más bünpörökben foglalt bizonyitékokat, tanuvallomásokat, vádlottak vallomásait azoknak megidézése és ujbóli kihallgatása nélkül is elfogadták, csak a szokásos kellékeknek feleljenek meg. Az eljáró bíróság nem az egész periratokat szerezte be, hanem csak a megfelelő részeket, ugynevezett „részes kiirásokat."

Ezen részes kiirásokat a tárgyalás folyamán a vádlott előtt felolvasták és egész terjedelmükben beleirták a jegyzőkönyvbe. Azután a vádlottat annak tartamára vonatkozólag megkérdezték és a vádlott észrevételeit szintén a jegyzőkönyvbe foglalták utánna a vádlottal aláiratták, illetve kezevonásával elláttatták.[2]

A szakértők kihallgatása megegyezett a tanuhallgatással.

10. A védelem és a tárgyalás befejezése.

Szlemenics szerint „a törvényszéknek e perben is teljesnek kell lennie, s hogy a gonosztett valóságának kinyomozását, a gonosztettnek bebizonyitását, a gyanus személy védelmét e perben sem lehet elmulasztani." „Az előljáró védelmet, mivel csak

[1] 1812. julius 13. N, 54. (12220) remittitur, ut si quidem ex utraquis appareat, benevolas antelatorium Praedonum Fassiones per eosdem neque propria manu sua subscriptas, sed nec cruce signata esse, in reliquo vero utrubique celebrationem Judicii ab interventa repetitorum Praedonum comprehensione ultra quam Judali Judicii Statarii conveniat Edilatum haberi, Praettae DVrae pro futuro bgnis Normativis Resolutionibus semet ex actis conforment, ad easdem rite observandas procendentes etiam in Judiciis Statariis Judices invient.

[2] Crim, Fasc. 37. N. 153. A. 83 ; 1838 évi 44. köt· 163. sz. bünpör.

a pernek külső szertartásait érdekli, ugy kivánván a polgári társaságnak közjava, el is lehet zárni, a perderekabelit ellenben még a legsulyosb gonosztettekben és az állótörvényszéki perekben sem lehet megadni, vagy elmulasztani.“ Továbbá értetődik az is, hogy ezen védelmet még akkor sem lehet elmulasztani, ha a rab megesküdött volna reá, hogy magát védelmezni nem akarja. Majd arról is megemlékezik, hogy a birónak tisztéhez, kötelességéhez tartozott: „a rabot tulajdon védelmére felszólitani s neki törvényszékeink szokásához képest hivatalbeli védelmezőt rendelni, szabadságában állván mindazáltal a rabnak védelmét, ha akarná, más akármely ügyes szószólóra is bizni“.[1]

A védelem eszerint kötelező volt, azonban a rögtönitélő bünperekben ennek nyoma sincs s a valószinüség amellett szól, hogy a védelem elhangzását, a bizonyitó eljárás befejezése után nem vették bele a jegyzőkönybe, mint ahogy a hivatalbeli felperes vádbeszédét, illetve a védőbeszédre válaszolt észrevételeit sem. Ugyszintén annak sincs nyoma, hogy az utolsó szó kit illetett meg. Ezzel szemben a rendes büntető eljárásban úgy a vád-, mint a védőbeszédeket jegyzőkönyvbe foglalták.

A fentiek megtörténte után a tárgyalási jegyzőkönyvet, amelybe az elhangzott vallomásokat foglalták, felolvasták és ezután még egy hitelesitő záradékot vezettek rá, amellyel a biróság igazolta, hogy a rabszemély vallomásának, a tanuknak vallomása kivételét, a szembesitést, aláiratásokat a rögtönitélő biróság előtt és általa vitetett végbe.

Ezzel a tárgyalás befejeződött és jegyzőkönyvet a bíróságnak minden egyes tagja aláirta.

1 Szlemenics, Feny. törvsz. törv., 160, 209, 210 lap.

X. A tanácskozás.

A jegyzőkönyv felolvasása és aláírása után következett a rögtönitélő bíróság tanácskozása itélethozatal végett.

Hogy a bíróság tanácskozása titkos volt-e vagy sem, erre vonatkozólag Zsoldos Ignác „Néhány szó a Honi Közbátorságról" irt cimü munkájában a következőket adja elő: „Ha maga az ügy nyilvánosan adatik elő, a birák pedig az itéletkor félrevonulva a legnagyobb titokban tanácskoznak, ez által minden, a mit tudni szabad, de kell is, nyilvánittatnék, a valóságos titok pedig a maga szentséges leple alatt bántatlanul megtartatnék; holott most nálunk a birák több hallgatók előtt itélnek, s szavazatjok botránkozással hallható a nagy közönségben akkor, mikor ellenkező eg sok ártatlanul tudható dolog a közönség tudományja elől elvonatik; ámbár mostani rendszerünk mellett a birák szavazatára gyakorlott ezen kis ellenőrségtől minden jótékonyságot megtagadni épen lehetetlen." (65. lap.)

II. József császár 1787. okt. 23-án kelt 37843 számu rendelete értelmében a tanácskozás akként történt, hogy a szabad ég alatt álló bíróság a vádlottat kihallgatta a katonaság vagy ennek nem léte esetén a vármegyei hajduk által alkotott sorfala között, a vádlottat átadta lelkészének, és a vármegye jegyzője felolvasta a büncselekményre előirt törvénycikket. Ezután megkérdezte az elnöklő alispántól a szavazatát. A jegyző most az elnök szavazatát a jegyző jobb oldalán levő biró fülébe sugta, és ez szintén tovább sugta, mig a körben álló birákhoz visszakerült az elnökhöz. Ha birák nem tévesztették el az elnöktől kiadott szót, illetve megértették az elnök szavazatát akkor az

elnök most már hangosan feltette a kérdést: aki az én szavazatomon van, az tartsa fel a balhüvelykujját. Erre az elnökkel egy szavazaton levő birák feltartották a bal hüvelyk ujjakat, és igy szavazattöbbséggel döntötték el az ügyet, illetve hoztak itéletet.

Az 1800 évi 7392 számu rendelet szerint szótöbbséggel határoztak. Az 1803 szeptember 6-án kelt 19693 számu rendelet óta pedig szavazat egyhangusággal.

Az 1813. évi január 29-én kelt 4783 számu rendelet még azt is előirta, hogy elsősorban milyen kérdéseket kell eldönteni: a tárgy érdemleges megvitatásához kell fogni; ha t. i. a kérdéses vétek nyilvános-e, s vajjon a rab rögtön elitélésre való vagy nem? miknek tökéletes megfontolása után itélet hozatik, melyben a bünösnek kárhoztatására minden voksoknak helybenhagyása kivántatik ugy annyira, hogy ha a voksok csak egyetlen egyben különböznének is, a rab minden peres iratokkal együtt rendes törvény utjára igazitandó". Tehát a vádlott elitéltetésére a szavazatok teljes egyhanguságа volt szükséges, és ez néha az itéletből is kitünt, hogy „köz és egyenlő vakssal itélhetett".[1]

Ha a tárgyaláson felmerült bizonyitékok nem voltak elegendők, a bizonyitó eljárás kiegészitést igényelt, akkor az ügy rendes eljárásra volt utasitandó.[2] A tanácskozásban minden körülmény között itélet volt hozandó akár a rendes eljárásra utasitó, akár bünösséget kimondó.

[1] Crim. Fasc. 37. N. 153. A. 1837.

[2] 1808. okt. 26. N. 10. (19367): Si delictum Judicio Statario subjiciendum ex propria confessione aut certis fassionibus testium non eveniat, sed uberior investigatio necessaria videretur, eo ipso Judicii Statarii activitas cesset, reus ordinario Judicio subjiciatur.

XI. Az itélet.

Az itélet általában a következő részekből állott:

1. a fej, amely voltaképpen az itélet szó megjelöléséből állott. A legtöbb itélet igy kezdődött folytatva a jegyzőkönyvet „melyhez képest Itéltetet;“

2. a vádlott nevének megjelölése; a legtöbb esetben csupán a vádlott vezeték és utónevét tartalmazza tekintettel arra, hogy a tárgyalási jegyzőkönyvnek folytatása az itélet és a jegyzőkönyvben kihallgatá a alkalmával személy adatai már előadattak.

3. a vádbeli cselekménynek megjelölése;

4. a bizonyitás eredménye; külön ténymegállapitást nem tartalmaz, hanem vegyesen a vádlott beismerését és a tanuk vallomását.

5. az itélet indokolása;

6. hivatkozás a jogforrásokra, e tekintetben a törvény szakaszokra való utalás kimerítő szokott lenni;

7. a vádlott személyét érintő rendelkezés, elitélés esetén a törvényszakaszok megjelölésével;

8. esetleges magányjogi igény felől való határozás.

Az itéletnek rendelkező része és az indokolás nem különittettek el, hanem összefolytak s általában az indokolás megelőzte a rendelkező részt.

II. József császár BTK-ja szerint „azokban az esetekben pedig, ahol álló itéletetet kell tartani, az istráng rendeltetik egyedül halálos büntetésnek“.

A rögtönbüntető bíróság más büntetést nem szabhatott ki,

mint a kötél általi halálos büntetést és az elrablott javaknak visszaadását, vagy ezeknek hiányában kártérítést.[1]

A magánjogi igény megállapitása is rendesen feltételes volt, azzal a hozzáadással kötelezték a vádlottat, ha a rablott javakból, vagy a vagyonából megtérithető volt: „az általa okozott" károknak pedig ugymint 12 frt 49 koroknak megtérítésében amennyire vagyonából kikerülne marasztaltatik".

A megtalált rablott javakat rendesen visszaadták tulajdonosaiknak.[2]

II. József császár 1787 évi 37843 számu utasitása szerint az itéletet akként hirdette ki az elnök, hogy a vádlottat ismét a katonaság, illetve a megyei hajduk által alkotott sorfal közé vezettette és a vármegyei jegyzővel felolvastatta az itéletet. Utánna a halálpálcát ketté törte jelezve, hogy felebbezésnek helye nincs, aztán ujból a lelkésznek adatta át és legkésőbb egy óra mulva ott a helyszinén végrehajtatta.

Az 1713 évi 4783 számu rendelet óta az itélet, amelyben az elitélésnek minden inditó okai előadandók, az egész jegyzőkönyvvel együtt az elitélt előtt azonnal felolvasandó, ezáltal kihirdetendő volt.[3]

---

[1] 1800. jun. 17. N. 32. Poena delinquentis per statarium Judicium non alia, quam Patibuli dictari potest.

[2] 1837. aug. 14. N. 1686: Crim. Fasc. 12. N. 117. A. 834.

[3] 1813. máj. 4. N. 38: Sententia, in qua Motiva Condemnationis adducenda veniunt, lata eadem. cum tota serie Protocolli condemnato protinus praelegenda, taliterque publicanda est.

XII. Az itélet végrehajtása.

A kihirdetett itéletet a kihirdetéstől számitott három óra mulva végrehajtották, az elitéltet, amennyire lehetséges volt a lelkészének átadták a halálra való előkészités végett. A biróság ezen három órai időt nem hosszabbithatta meg.

A kihirdetett itélet végrehajtását azon okból, hogy az elitélt valami ujat vagy büntársakat akarna megnevezni, elhalasztani nem lehetett, de semmiféle okból nem lehetett elhalasztani.

Az itélet ellen semmiféle jogorvoslatnak helye nem volt, felebbezéssel vagy királyi kegyelem kéréssel élni nem lehetett.[1]

1867 óta egy adott esetből kifolyólag fejlődött ki a kegyelemkérés is a rögtönbüntető eljárásban, aminek az alapja is a királyi jogból vette gyökerét.

„Egy rögtönbiráskodási eset, — melyben az elitéltnek megkegyelmeztetése távirati uton csak nem azon órában kéretett kieszközöltetni, midőn a halálos itélet végrehajtásának bekövetkeznie kellett volna, — alkalmat adott Ő Felsége személye körüli Miniszter Urnak azon kivánság nyilvánitására, hogy amennyiben jövőben akár a biróság főnöke, akár (címed) részéről kivételes körülmények esetében illyes megkegyelmezési javaslatok tétetni szándékolnak, azok ideje korán vagy legalább az itélethozás mielőbb megtétessenek.“[2]

A kihirdetett itélet a biróság megalakulásától számitott 24 órán belül az 1823 évi január 7-iki 210. számu rendelet óta

[1] 1808. okt. 26. N. 10: Condemnato pro sui ad mortem praeparatione tres horae concedantur, ulterior retardatio locum non habet.

A lata sententia nec appellata, nec recursus ad viam gratiae datur.

[2] 1867. N. 2695. (1867. május 6-án kelt 543 R—B M. sz. r.

pedig 3 napon belül kellett végrehajtani beleszámítva a halálra előkészítésre szánt 3 órai időt is.

Az ítélet végrehajtása végett a bíróság egy szolgabirót és egy esküdtet küldött ki, aki az ítéletet végrehajtatta.

II. József császár BTK-je szerint „a gonosztevőnek teste azután, minek utánna például a népnek, 12 óráig függött, minden pompa vagy késérés nélkül takarittason a földbe, ahol lehet, az akasztófa mellett."

Az 1800 évi 7392. valamint az 1813 évi 4783. számu rendeletek szerint az elitéltnek holtteste mindaddig maradt függve a törvényfán, amig a rögtönbüntető eljárás gyakorlására vonatkozó engedély vissza nem vonatott.[1]

Az 1837 évi 15119. és az 1841 évi 22659, számu rendeletek szerint a kivégzettnek holtteste harmad napig maradt függve, azután eltemetendő volt.[2]

A rögtönitélő bíróság addig nem oszolhatott szét, amig az általa kiküldött szolgabiró és esküdt nem jelentette a bíróságnak az ítélet végrehajtását. Az ítélet végrehajtásáról tett jelentést a tárgyalási jegyzőkönyvbe foglalták és igazolták a végrehajtásra vonatkozó rendelések megtartását és a bíróság minden tagja végül aláirta.[3]

Pl.: A tárgyalási jegyzőkönyvet befejező záradék:

1837 esztendei Május hónak 24-ik napján regveli 7 ¼ órakor történt felolvastatása után ezen jegyzőkönyvnek a fellebb olvasható Bírói Itélet a Rabszemélynek jelenlétében szokott mód szerint kihirdettetvén, — akasztófára itélt Retse v. Mészáros Martzi, máskép Kiss Jancsi, még is Tümag v. Karalábi Rabszemélynek a halálra való elkészülhetésre a kir. Rendszabályok 8-ik

[1] 1800. jun. 17. N. 32, 1813. máj. 4. N. 38.: Cadaver supplicio affecti, donec Exercitium Juris Statarii perduraverit, Patibulo appensum manebit.

[2] 1837. aug. 14. N. 1686: Cadaver suplicio affecti triduo Patibulo appensum manebit, subin inhumandum.

[3] 1813. máj. 4. 38. Taliter confectum Protocollum praelectum, et tam per Praesidem, quam et Cojudices in qualitate cujuslibet propria manu subscriptum intra trium Dierum spatium Vice-Comiti exhibendum.

fejezetje 3-ik §-ához és az Itéletnek is tartalmához képest, három órák engedtettek és ő a Romai catholica hit rendelése szerint a szükséges szentségek felvételével a halálra elkészittetett és igy elkészitve ugyanazon napon $10^{3}/_{4}$ órakor délelőtt következve az e végre engedett három napoknak eltölte előtt jóval is a büntetés helyére kivezettetett és ott mingyárt felakasztatott, amint ezt a végrehajtásra kiküldött Simon Mihály Fő Sz.Biró és Horváth Ferenc esküdt Urak a mindeddig együtt ült nyomban Itélő Törvénynek hitelesen bejelentették. Kelt a Törvényben május hónap 24-ik napján 1837-ik Eszt. Z-Egerszegi m. városban.

Kerkápoly István 2-ik Al Ispán és a Nyomban Itélő Törvénynek Elnöke.

Skublics Jósef T. N. Zala Vármegye Tábla és a Nyomban Itélő Törvény Köz Birája.

Nagy Antal T. N. Zala Vrgye Tábla és a nyomban itélő Törvény Köz Birája.

Csillagh Lajos azon T. N. Zala Vrgyei Tábla s e nyomban itélő törvénynek Köz Birája.

Fábián István T. N. Zala Vrgye Tábla és a nyomban itélő Törvény Köz Birája.

Farkas András T. N. Zala Vgyék Tábla és a Nyomban itélő Törvénynek Köz Birája.

XIII. A tárgyalási jegyzőkönyv.

Habár az 1800 évi április 1-én kelt 8392 számu rendelet ki is mondja, hogy a rögtönbüntető eljárásban mindazon alakiságok, amelyek a rendes eljárásban mulhatatlanul szükségesek, itt nem szükségesek,[1] még sem állitható, hogy a rögtönbüntető eljárás alakszerüség nélküli volt. Sőt egyes formalitások megtartása ezen eljárásban is előiratott, amelyeknek megtartása volt a biztositék arra nézve, hogy az eljáró bíróság az érvényben levő rendeletek szellemének megfelelően jár el. Az előirt kellékeknek megtartását és az eljárás szabályainak figyelembe vételét máskép nem lehetne ellenőrizni és megállapitani, ha azok nem lennének irásba, jegyzőkönyvbe foglalva. A Helytartótanács felterjesztett jegyzőkönyvek alapján őrködött a rendeletek szigoru megtartása fölött.

A rögtönbüntető eljárás jegyzőkönyvének kellékeit a fenti rendelet még részletesen nem irta elő, csupán ugy rendelte, hogy a jegyzőkönyv az ilyen eljárásban a tárgyalás alatt azonnal elkészitendő és ugy a terhelt előtt, mint a tanuk előtt felolvasandó és azok által aláirandó; ugyszintén az elnök és a közbirák, akiknek szavazata az itélettel együtt a jegyzőkönyvbe foglalandó, a jegyzőkönyvet aláirni tartoztak.[2] A szavazatok nem tünnek ki a tárgyalási jegyzőkönyvből.

1 1800. jun. 17. N. 32: Formalitates omnes in hoc Juris Exercitio, alias in ordinaria procedendi Ratione requisitae necessariae haud sunt.

2 1800. jun. 17. N. 32: Protocollum super tali Processu instantanec sub ipso cursu Inquisitionis conficiendum, & tam Inquisitio, quam & Testibus semper praelegendum, & ab ipsis subscribendum est, prout idem etiam praeses, & assesores (quorum Vota una cum Sententia Protocollo exacte inserendae erunt) subscribendum habebunt.

A jegyzőkönyv kellékeinek előirása terén nagy haladást mutat az 1813. évi január 29-én kelt 4783 számu rendelet, amely már több részletességet ir elő meghatározva, hogy milyen kellékeknek megtartása szükséges feltétlenül a rögtönbüntető eljárásban. Bár e szabályok a jegyzőkönyvnek szabályai ugyan, de fontos szabályok a tárgyalás szerkezetére is. A jegyzőkönyvből a következő rendelkezések pontos betartásának kellett kitünni:

1. A jegyzőkönyv bevezetésében kiteendő volt a tárgyalás éve, hónapja, napja, és órája, helye és hogy kinek ez elnöklete alatt és névszerint mely közbirák részvétele mellett ült össze a bíróság;

2. annak megjelölése, hogy az eljárásra vonatkozó szabályrendelet felolvastatott,

3. a vádbeli cselekménynek, a vádnak előadása,

4. a terhelt kihallgatása; a tanuhallgatás foganatositása, a szembesitések megtörténte és esetleg egyéb bizonyitékok megjelölése; mind ezeknek egy folytatólagos jegyzőkönyvbe vétele, nem pedig mellékletenként való csatolása,

5. az itélet,

6. az itélet végrehajtására kiküldöttnek jelentése,

7. annak megjelölése, hogy a rögtönbüntető bíróság a meghatározott idő előtt nem oszlott szét.[1]

Ezen rendelkezéseket az 1837 évi 15119 és az 1841 évi 22659 számu rendeletek kiegészitették azzal, hogy

1. a bevezetésben kiteendő volt még a rögtönbiráskodásra

[1] 1813. máj 4 N. 38. Series Protocolli sequenti ratione deducenda erit: 1. In ingressu ponetur Annus, Mensis dies, et Hora. Locus ubi, et sub cujus Praesidio, et quibus Assidentibus Cojudicibus Judicium considere coepit. 2. Attingitur praescriptam Instructionem praelectam esse. 3. Deducitur facti species. 4. Examen Ivinculati, Testium fassiones, series, Confrontationis, atque secus probarum adminicula adsunt omniaque haec non in separatis productis, et Acclusis, sed in Corpore ipsius Protocolli per extensum. 5. Sententia. 6. Relatio exmissi ad Executionem Individui. 7. Denique disserte attingendum, quod judicium Statarium ante Tempus praescriptum dissolutum non exstiterit.

nyert engedély, vagy ha ez meghosszabbittatott volna, az ismételt kihirdetésének napja,

2. a jegyzőkönyv az itélethozatal előtt a vádlott, a tanuk vallomásai az egész jegyzőkönyvvel együtt felolvastatott.[1]

Ami már most a jegyzőkönyv külalakát illeti, arra nézve a szokás az volt, hogy az ivpapirnak jobb oldalára irták a bevezető részt egészen a terhelt kihallgatásáig hasábalakban.

A terheltekhez intézett kérdések pontokba szedve voltak a baloldalon és minden kérdés után a felelet pedig a jobboldalán hasábalakban, hogy a pótlások a baloldalon a megfelelő helyen elvégezhetők és a feltett kérdések áttekinthetők legyenek.

A terheltnek aláirása vagy kezevonása a vallomása után szintén a jobboldalon fordul elő.

A tanukhoz intézett kérdések az iven keresztül irattak, ugy szintén a tanuvallomások is. A tanuk aláirásai jobb és baloldalon egyaránt előfordulnak.

Az authenticatios záradék hasonlóképpen egész oldalon irattak

A jegyzőkönyvezetőkről megemlités nincs.

Valószinü, hogy a jegyzőkönyveket a vármegyei jegyzők irták.

Ha a tanukat a szolgabiró hallgatta ki, akkor az esküdtje irta. Az irások különfélesége azt mutatja, hogy a tanuk, a szakértők is beleirhatták vallomásukat.

Végül a bíróság pecsétet nem alkalmazott.

A rögtönbüntető bíróságnak a jegyzőkönyv elkészitése után még két teendője volt.

Ha az elitélt más törvényhatósághoz tartozott, vagy ha katonai hatóságnak volt alávetve, akkor még az illetékes törvény-

[1] 1837. aug. 14. N. 1686 : prout et id, quod Protocollum ante latum Judicium relectum habeatur.

hatóságot, illetve a katonai parancsnokságot értesiteni kellett az elitéltetésről.[1]

A másik kötelesség meg az volt, hogy a fenti módon elkészitett jegyzőkönyvet tartozott az alispánnak bemutatni, aki meg a legközelebbi nagy vagy kis gyűlésben ismertetni, előadni. A közgyülés ezután az összes peres iratokat, akár az ügy rendes eljárásra utasittatott, akár nem, felterjesztette minden esetben a Helytartótanácshoz.[2]

A Helytartótanács a felterjesztett iratokat átvizsgálás után visszaküldötte észrevételeinek megtételével, ha a jegyzőkönyvből azt állapitotta meg, hogy az eljárási szabályok megsértettek. Ha fogyatékosságot, törvénysértést nem látott, akkor észrevételezés nélkül küldte vissza. A Helytartótanács leiratát a megye nagy vagy kisgyűlésén ismertették, és ezután az iratok bevonultak a vármegye leveles tárába.

---

[1] 1800. jun. 17. N. 32: In quantum Jurisdictionis cujuspiam, ad quam secus Executus talis pertinuisset, interesset, id nosse, qud Delinquens per Judicium Statarium Executionem subiverit, in tantum respective Jurisdictiones eatenus edoceri debebunt.

[2] 1800. jun. 17. N. 32: Prothocollum hoc deinde ad summum intra Triduum post Terminatum Judicium Statarium, et peractam executionem Praettis DVris exhibendum, per easdem vero Consilio Reo Locumtli fine illo submittendum veniet, ut illud Suae Mattis Sacrmae Altissimae Inspectioni substerni valeat.

1808. okt. 26. N. 10; 1813 máj. 4. N. 88; 1837. aug. 14. N. 1686; 1841. aug. 30. N. 2574.

TARTALOM.

I. A rögtönbüntető biráskodás — — oldal
1. elnevezése — — — — 9 „
2. kialakulása — — — — 12 „
3. kialakulásának okai — — — 20 „
4. a rögtönbüntető eljárás célja — — 25 „
II. A rögtönbüntető eljárás jogforrásai — — 31 „
1. A törvény — — — — 31 „
2. A király — — — — — 31 „
3. A nádor — — — — — 34 „
4. A Helytartótanács elnöke — — 35 „
5. Az országbiró — — — — 37 „
6. A belügyminiszter — — — 37 „
III. A rögtönbüntető bitóság szervezete — 39 „
1. A személyi képesség — — — 39 „
2. A birói eskü — — — — 39 „
3. A kizárási okok — — — — 40 „
4. A bíróság megalakulása — — — 42 „
IV. A rögtönbüntető bíróság hatásköre — — 45 „
1. Az alanyi hatáskör — — — 45 „
2. A tárgyi hatáskör — — — 46 „
a) a lázadás — — — — 46 „
b) a rablógyilkosság — — — 49 „
c) a rablás — — — — 49 „
d) az utonállás — — — — 49 „
e) a gyujtogatás — — — — 55 „
f) a lólopás — — — — 57 „
3. A személyi hatáskör — — — 57 „
4. A területi hatáskör — — — 60 „
5. Az időbeli hatáskör — — — 61 „

V. A rögtönbüntető bíróság illetékessége — 68 oldal
VI. A bizonyitás tárgya — — — 71 „
VII. A bizonyitás módjai — — — 73 „
1. A terhelt vallomása — — — 73 „
2. A tortura — — — — 74 „
a) a tortura nemei — — — 75 „
b) a tortura alkalmazása — — 76 „
3. A tanuvallomás — — — — 78 „
a) a tanuzási képesség — — — 78 „
b) a tanuzási kényszer — — — 80 „
c) a tanu kifogásolása — — — 81 „
d) a tanu esküje — — — — 81 „
e) a hamis tanuzás büntetése — — 82 „
f) a tanuvallomás kellékei — — 83 „
4. A szakértői bizonyitás — — — 84 „
VIII. A rögtönbüntető eljárást megszüntető okok 85 „
IX. A tárgyalás — — — — — 94 „
1. A letartóztatás — — — — 94 „
2. A terheltnek a bíróság elé állitása — 95 „
3. Az eljárási szabály felolvasása — — 97 „
4. A vád előterjesztése — — — 97 „
5. A vádlott kihallgatása — — — 99 „
6. A vádlottak szembesitése és vallom. aláirása 104 „
7. A tanukihallgatás foganatositása — — 105 „
8. A tanuvallomás hitelesitése — — 108 „
9. Az idegen iratok felolvasása — — 110 „
10. A védelem és a tárgyalás befejezése — 110 „
X. A tanácskozás — — — — 112 „
XI. Az itélet — — — — — 114 „
XII. Az itélet végrehajtása — — — 116 „
XIII. A tárgyalási jegyzőkönyv — — — 119 „

Forrásmunkák és iratok:

Corpus Juris Hungarici Magyar Törvénytár 1899.
Huszthy István: Jurisprudentia Practica. 1758.
Csaplovics János Enchiridion Lexici Juris Regni Hungariae 1832.
Szlemenics Pál: Fenyitőtörvényszéki Magyar Törvény 1836.
Ifj. Dombovári Géza: Fenyítő eljárás és büntetési rendszer Pestmegyében a XIX. század első felében. 1906
Zsoldos Ignác: Néhány szó a Honi Közbátorságról. 1832.
Közönséges Törvény a Vétkekről és azoknak Büntetésekről. 1788.

A magyar kir. Helytartótanácsnak rendeletei:

1785 évi 5432. sz.
1787 évi 21739. 22793, 22796, 30230. 37843.
1789 évi 19795.
1794 évi 19994. 20028.
1800 évi 2888. 7433. 7392.
1803 évi 19693.
1804 évi 2756. 1904,
1806 évi 16070. 20427.
1807 évi 11423. 22476.
1808 évi 7451. 16429., 17941. 19367.
1810 évi 6595. 4783. 8218.
1811 évi 20170.
1812 évi 12220.
1814 évi 11103. 10335. 9789.
1818 évi 4760.
1819 évi 2055. 7261.
1820 évi 5860.
1822 évi 10314.
1823 évi 210.
1824 évi 28870, 23336.
1825 évi 1082.
1826 évi 517. 619. 885.
1827 évi 490.
1828 évi 1474.
1829 évi 1380.
1830 évi 1029. 1239.
1831 évi 1490.
1832 évi 29578, 1271.
1833 évi 897. 25301.
1834 évi 895.
1835 évi 868.
1836 évi 37852., 1073. 15119.
1837 évi 909.
1838 évi 35665. 34915. 2073.
1839 évi 1738.
1840 évi 289. 1249.
1841 évi 16388.
1841 évi 1415. 22659.
1842 évi 1486.
1843 évi 1456.
1844 évi 1573.
1846 évi 27822
1847 évi 295.
1848 évi 1615.

Belügyminiszternek 1848. évi B 6821—2244 r. o. 1867. évi 2695. sz. rendelete.
Közgyűlési jegyzőkönyvek 1785-től 1848-ig.

Közgyülési iratok :

A közgyülés éve, hónapja és napja	A közgy. irat száma
1785 ápr. 6	31
1787 juli. 15	1862
1787 jun. 28	1647
1787 nov. 8	2881
1787 aug. 31	2306
1788 máj. 25	1591
1792 nov. 5	144—34
1793 szept. 16	144-105-106
1794 márc. 12	4052
1794 dec. 15	17
1795 máj. 4	2987
1795 dec. 10	4
1799 jun. 24	35/122, 123
1800 márc. 4	47
1800 jun. 17	30, 31, 32
1801 ápr. 21	9/1
1802 jan. 26	14/1
1802 máj. 24	86/11
1802 juli. 24	27/2
1803 máj. 4	40/1
1803 dec. 5	28
1804 ápr. 18	33, 34
1806 dec. 9	14, 34
1807 aug. 21	19
1807 dec. 14	14
1808 jun. 20	16
1808 aug. 23	16
1808 okt. 26	10, 11
1810 jun. 6	2
1810 jun. 26	14, 21
1811 nov. 8	4
1812 juli 13	54
1813 jan. 29	4/8
1814 jan. 27	21
1814 márc. 7	45/40
1814 ápr. 7	28/1
1814 jun. 6	21
1814 jun. 6	15
1814 jun. 6	305
1818 jun. 8	970
1818 nov. 3	2292
1818 febr. 25	10
1819 jun. 21	989
1820 máj. 29	918
1822 jan. 7	75
1822 jun. 10	985
1822 dec. 16	2692
1823 jan. 22	84
1823 jun. 9	755
1824 febr. 16	90
1824 dec. 13	2439
1825 dec. 19	3098
1826 jun. 29	1071
1826 aug. 7	1644, 1645
1826 dec. 11	2774
1827 jan. 8	82
1827 jun. 6	1256, 1257
1827 jul. 7	1818
1828 márc. 17	963
1828 jul. 28	1964
1828 jul. 28	2440/1
1829 jun. 1	1530
1829 aug. 10	1923
1829 okt. 9	2200
1830 aug. 9	2044
1830 szept. 11	2566
1831 aug. 8	1897
1832 jan. 9	13
1832 jun. 2	1523
1832 szept. 15	2046
1833 juli. 8	1548
1833 szept. 14	1946
1833 okt. 14	2146
1834 jan. 23	1094
1834 aug. 4.	1515
1834 nov. 10	2293

A közgyülés éve, hónapja és napja	A közgy. irat száma
1835 jan. 22	1316, 1317
1835 aug. 17	1571
1836 febr. 29	481
1836 jun. 20.	1283
1836 aug. 8.	1573
1836 aug. 14.	1686
1837 ápr. 24.	694
1837 máj. 29.	1025, 1026
1837 máj. 29.	1112, 1119
1837 aug. 14.	1632.
1838 jan. 15.	32
1838 febr. 12.	56
1838 jul. 30.	1922
1838 okt. 4.	2311
1839 szept. 14.	2535
1839 nov. 4.	2995
2848 ápr. 27.	830
1840 szept. 2. 12.	2069
1840 dec. 5. 17.	3094
1841 jul. 1.	1779
1841. aug. 30.	2539
1841 szept. 11.	2574
1842 szept. 29.	3030
1843 jan. 16. 28	77
1843 aug. 31.	2243
1844 szept. 26.	3201
1846 szept. 14.	2824
1847 ápr. 6.	1299
1848 máj. 5.	667
1848 aug. 20.	1595
1867 évi	2695

Rögtönbüntető bünperek:

Crim. Fasc. 17. N. 168. A. 821.
Crim. Fasc. 21. N. 85. A. 823
Crim. Fasc. 28 N. 29 A. 831
Crim. Fasc. 12 N. 120 A. 834
Crim. Fasc. 12 N. 117 A. 834
1836 évi bünpör 28 köt. 121 sz.
1837 évi bünpör 37 köt. 151 sz.
1837 évi „ 30 köt. 22 sz.
1837 évi „ 37 köt. 153 sz.
1838 évi „ 44 köt. 163 sz.
1845 ápr. 21 1713 sz.

Értelemzavaró sajtó hibák:

18. oldal 1. jegyzet 1914 helyett 1814.
26. oldal 1825 helyett 1823.
32. oldal 2. jegyzet 6. sor Statari um helyett Statarium
33. oldal jegyzete 2. 3. sor P. Residio helyett Presidio
40. oldal 1 jegyzete 39. oldal 1. pontja végére teendő
41. oldal 2. jegyzete 41. oldal 1. jegyzet helyébe
42. oldal 2. jegyzete 42, oldal 1. jegyzete helyébe teendő
42. oldal 3. jegyzete 2. jegyzete helyébe
42. oldal 4. jegyzete ugy a 3., mint a 4. jegyzethez szól
44. oldal jegyzet 5. sorában élőbotsájtott h. előbocsájtott
47. oldal 9. sor valaki helyett valakit
50. oldal 8. sor az ember helyett embert
56. oldal 2. jegyzet 1. sorból a L. kihagyandó
79. oldal utolsó sor első szava helyett tiltotta.

2

DEBRECENI MAGYAR KIRÁLYI
TISZA ISTVÁN-TUDOMÁNYEGYETEM
KÖNYVTÁRA
8198 193[illegible]
gyarapodási naplószám.